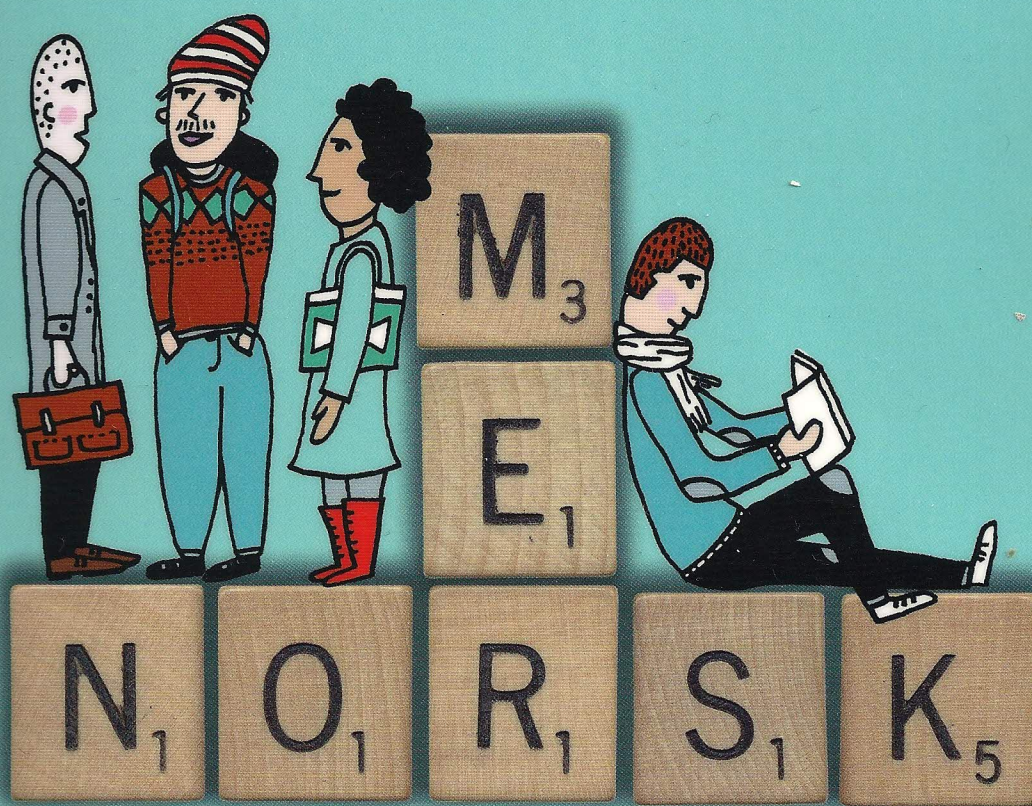

Gölin Kaurin Nilsen
Ingeborg Gjerseth

B1

TEKSTBOK

HARVARD UNIVERSITY

Innhold

Side	Leksjon	Tema	Tekster	Faktabokser
8	1	Vennskap	Noen intervjuer «Glemte minner» (sangtekst)	
12	2	Familien - eldreomsorg - barneoppdragelse	Familien <i>Kurt blir grusom</i> (utdrag) Hva påvirker barnet? Når mor eller far ikke strekker til «Gråt og glede» (dikt) To historier Gammel – eldre – eldst	Barnevernet (s. 17)
20	3	Bolig og bomiljø - boligforhold og bomiljø - Norge før og nå (boligforhold)	Hei! Mange bor alene Husholdning og forbruk Boligmarkedet: Petter kjøper bolig Bomiljø før og nå Visning	Boliglån (s. 24)
28	4	Likestilling - menneskerettigheter - kjønnsroller - lønnsforhold	Verdenserklæringen om menneskerettigheter (artikkel 1 og 2) Norge – et likestilt samfunn? Kjønnsroller <i>Mor streiker</i> (utdrag) Lønn som fortjent? Vi har fått barn – men hvem skal være hjemme?	
38	5	I fellesskap - ytringsfrihet - trofrihet - organisasjonsliv og frivillig arbeid - arbeidsmiljø	En fortelling om menneskeverd «Ensomhet» (dikt) Medborger og medmenneske «Mange bekker små, gjør en stor å» Mobbing <i>På vegne av venner</i> (utdrag)	Statsborger (s. 41)
46	6	Velferdsstaten velferdssamfunnet	Velferdsstaten Norge «Takketales til bestefar!» (kåseri) Folketrygden Pensjon Einar Gerhardsen Hvordan finansieres velferdsstaten	Nav (s. 50)
56	7	Utdanning - fag i grunnsopplæringen - utdanningssystemet i Norge - godkjenning av utenlandsk utdanning - realkompetansevurdering - livslang læring og voksenopplæring - etter- og videreutdanning	<i>Saynab – Min historie</i> (utdrag) Obligatorisk grunnskole Tanker om skolen i Norge Videregående skole Livet på videregående skole (utdrag fra <i>Vil bli</i>) Grunnskole og videregående skole i voksen alder Videreutdanning Universiteter og høyskoler Godkjenning av utenlandsk utdanning	Fagene i skolen (s. 59) Læringer (s. 61) Lånekassen (s. 64) Nyttige nettsider om utdanning og etter- og videreutdanning (s. 65)

Side	Leksjon	Tema	Tekster	Faktabokser
66	8	Arbeid • arbeidsmarked • jobbsøking, søknad, cv og intervju • jobbintervjuets rolle • rettigheter og plikter i arbeidslivet • ulike næringer og historisk utvikling • HMS	«Janteloven» (utdrag fra <i>En flyktning krysser sitt spor</i> , 1933) «Lat-Hans» (barneregler) Stilling ledig CV og jobbsøknad Rett til, plikt til – og mulighet for Nordmenn og arbeid Hva er HMS?	Arbeidssøking (s. 70) Arbeidstid (s. 71) Tariffavtaler (s. 71) Fagforeninger (s. 72) Arbeidsgiverorganisasjoner (s. 72)
76	9	Medier og massekommunikasjon • personvern • e-modenhet • opphavsrett og kildekritikk • media før og nå	Oldemor leser fremdeles avisa men farmor sender MMS og far bruker bare Internett Radioen under krigen Har dere TV? Mamma, kan jeg få komme på Facebook? Halvdan jobber som journalist i ei lokalavis Vær Varsom-plakaten	Lisens (s. 80) Aviser (s. 84)
86	10	Norge før og nå • innvandring og utvandring • naturressurser • miljø og forurensing	<i>Min barndoms verden</i> (utdrag) Innvandring og utvandring før ... Brev fra Amerika ... og innvandring og utvandring nå Nordmenn på Gran Canaria Norge i krig Naturressurser i Norge Norges oljehistorie <i>Herskap og tjenere</i> (utdrag) «Nordmenn flest er positive til oljå» (avisartikkel)	Oljefondet (s. 99)
100	11	Kulturelle uttrykk • kulturbegrepet og «det norske» • folkediktning • eldre og nyere litteratur • noen norske forfattere	Typisk norsk? Et folkeeventyr: «Ikke kjørende og ikke ridende» «Faderen» (novelle) <i>Berlinerpoplene</i> (utdrag) «Mitt lille land» (dikt)	Kultur (s. 102) Folkediktning (s. 102) De fire store – og Amalie Skram (s. 104) Norske nobelprisvinnere i litteratur (s. 104)
109		Minigrammatikk		
131		Ordbank	Leksjonsvis oversikt over nye ord, med oppslagsord, bøyning og forklaring på norsk	
149		Ordliste	Alfabetisk oversikt over ordene i ordbanken, oppgitt som oppslagsord med henvisning til leksjonen de er forklart i	
157		Bildeliste		
159		Litteratur		

Nærhet

Jeg kan bære din sorg
ett stykke på veien
og åpne min glede i din
Men jeg kan ikke leve ditt liv
eller dø din død

Vi kan bytte blikk
og kjærtegn, Veksle ord
og krefter mellom oss
Men du er ikke meg
Og jeg er ikke deg

Derfor kan vi finne frem
til hverandre, for å være
oss selv hos hverandre
en liten stund i tiden

Stein Mehren (1986)

LEKSJON 1 VENNSKAP

Sagt om vennskap

En venn er en person som du tør å være ærlig overfor.

En venn er en som vet alt om deg og likevel liker deg.

En venn er den beste medisin.

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til vennskap og møter
- å samtale om hvordan du holder kontakt med venner og familie

Noen intervjuer

Vi har intervjuet tre par om forholdet deres. Noen er venner, noen er kjærester.

Vi stilte dem disse spørsmålene:

- Hvordan ble dere kjent?
- Hvor traff dere hverandre?
- Hvor lenge har dere kjent hverandre?
- Hvilken egenskap liker dere best ved hverandre?
- Hvordan tar dere vare på forholdet?

Anders (35) og Tom (35)

Anders: Vi har vært venner siden barnehagen.

Tom: Ja, mor forteller at vi lå ved siden av hverandre på stellebordet da de skiftet bleie på oss.

Anders: Vi har lekt sammen, gått på skole sammen, blitt forelsket sammen.

Tom: Men heldigvis aldri i den samme jenta.

Anders: Nei, heldigvis ...

Tom: Vi har vokst opp sammen, så vi har den samme bakgrunnen. Og vi har ikke vokst fra hverandre. Mange gjør jo det. De er veldig gode venner på barneskolen, men mister kontakten når de blir eldre. Det har ikke vi gjort.

Anders: Nei, men vi studerte på forskjellige steder. Du var i Polen og studerte medisin, og jeg studerte økonomi i Bergen. Heldigvis er vi begge to tilbake i Trondheim nå.

Tom: Selv om vi har vært borte fra hverandre i opptil to år, er det bare snakk om noen minutter, så finner vi tonen igjen. Vi kan snakke om absolutt alt!

Anders: Ja, jeg liker det ved Tom. Han er en god lytter, men han kan også komme med gode råd og innspill.

Astrid (55) og Harald (57)

Harald: Den første gangen jeg så Astrid, var i skiløypa. Jeg husker at jeg la merke til den flotte stilen hennes. Kona mi var, og er, veldig flink til å gå på ski.

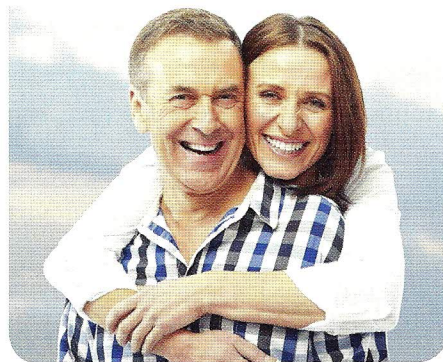
Astrid: Det første jeg la merke til med Harald, var smilet hans og øynene hans. Ei venninne og jeg satt og drakk kaffe da Harald kom bort. Han spurte om han og noen kamerater kunne sette seg sammen med oss. Det var først senere at jeg fikk vite det: De hadde gått bak oss i flere kilometer.

Harald: Ja, det er sant. Og latteren hennes, den er helt fantastisk.

Astrid: Men vi var studenter på den tida, så vi hadde et avstandsforhold i ett år. Så flyttet Harald til Bergen. Han fortsatte på universitetet der, og jeg gjorde ferdig lærerskolen. Etterpå flyttet vi til Finnmark og bodde der i tre år. Det var en opplevelse.

Harald: Ja, vi gikk mye på ski. Vi reiser fremdeles ofte til Nord-Norge. Spesielt trives vi godt i Kjøllefjord. Lyset er helt spesielt nordpå. Du må se det for å forstå hvor vakkert det er.

Astrid: Ja, det er helt sant. Kanskje det er derfor vi fremdeles har det så godt sammen? Etter tre barn og 31 års ekteskap liker vi fremdeles godt å reise sammen, gå på fjellet sammen og sitte og se på solnedgangen sammen.

Maja (19) og Hanne (19)

Maja: Vi har gått i klasse sammen siden 1. klasse.

Hanne: Men vi har ikke vært venninner hele tiden.
Vi ble bestevenninner i 4. klasse.

Maja: Da var vi sammen hver eneste dag. Vi gjorde
det samme på fritiden også. Vi spilte håndball,
på det samme laget, selvfølgelig.

Hanne: Det hendte selvsagt at vi ble uvenner, men
det var aldri lenge om gangen.

Maja: Nei da, det var det ikke. Men da vi begynte på
ungdomsskolen, kom vi i forskjellige klasser. Det likte vi ikke så godt.

Hanne: Nei, det var helt *krise* i starten! Etter hvert gikk det bedre, og kanskje var det bra for
vennskapet også. Vi fikk litt «fri» fra hverandre på den måten.

Maja: Sant nok. Og da vi begynte på videregående, kom vi i samme klasse igjen. Det var kult!

Hanne: Absolutt.

Maja: Nå har vi nettopp vært gjennom en russetid sammen. Vi har hatt mange morsomme
opplevelser sammen, og vi har lest til eksamen sammen. Jeg tror vi kommer til å
fortsette å være venner resten av livet.

Har du en god venn, en kjæreste eller ektefelle?

Fortell om personen (alder, kjønn, interesser, yrke).

Hvor lenge har du kjent personen?

Hvordan ble dere kjent?

Hvilke egenskaper ved personen setter du størst pris på?

Hvordan tar dere vare på forholdet deres?

Glemte minner

Tekst: Per Lillo-Stenberg

Melodi: Lars Lillo-Stenberg

Det er fint jeg ikke husker alt det som engang var
Det er bra jeg ikke minnes at vi engang var et par
Det er flott jeg ikke husker at jeg fulgte henne hjem
Alt det der er tatt av vinden var det telthusbakken fem
Heldigvis så har jeg glemt det hun er null og niks for meg
Og jeg husker ikke heller at hun sa hun elsket meg

Det er bra jeg ikke minnes at hun gjorde meg sjalu
At jeg søvnløs lå og vred meg tenk det har jeg glemt med gru
Jeg er ferdig med den jenta for det vet jeg her og nå
Nei jeg husker ikke det at hennes øyne var så blå
Heldigvis så har jeg glemt det hun er null og niks for meg
Og jeg husker ikke heller at hun sa hun elsket meg

Det er fint å være ensom
Jeg kan ta mitt liv med ro
Ingen plager meg med minner
Men tenker hun på meg mon tro

Jeg har glemt hvor godt hun kysset og hvor søt og varm hun var
Jeg har glemt vårt første møte var det sjetten februar
Jeg har glemt en tur i skogen vi tok en tidlig vår
Jeg har glemt hvor godt det luktet av hennes lyse hår
Nei nå vil jeg ikke huske for det har jeg nå bestemt
At jeg elsker henne fortsatt vel det bør jeg nå ha glemt
At jeg elsker henne fortsatt vel det bør jeg nå ha glemt

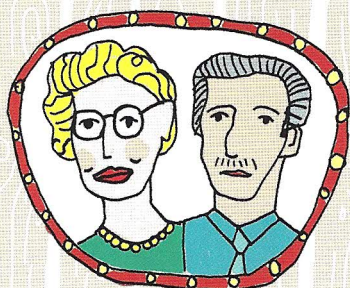
(Kilde: *Neste sommer* (album) 1993) /
deLillos: *Mange sanger om igjen*. 1998

deLillos

deLillos er ei norsk popgruppe som ble dannet i Oslo i 1984. Det er Lars Lillo-Stenberg som er vokalist. Han skriver også de fleste av gruppas sanger. deLillos regnes som ei av de viktigste musikkgruppene i Norge fra 1980-årene og fram til i dag. De mest kjente platene de har gitt ut, er *Suser avgårde* (1986), *Hjernen er alene* (1989) og *Neste sommer* (1993). Bandet har vært nominert til Spellemannprisen flere ganger, og har vunnet to ganger (1993 og 1995). Spellemannprisen er en norsk musikkpris som blir delt ut en gang i året.

LEKSJON 2 FAMILIEN

MORMOR & MORFAR

FARFAR & FARMOR

VIBEKE

MAMMA + PAPPA

IDA

TUSSI

KNUT

SIMON

Sagt om familie

En familie som holder sammen, er uovervinnelig.

Blod er tykkere enn vann.

Jeg pleier å si at jeg har hatt barna mine i hjertet,
ikke i magen. (Adoptivmor)

Gud gir oss slektninger. Heldigvis kan vi velge vennene våre selv.

Kompetansemål

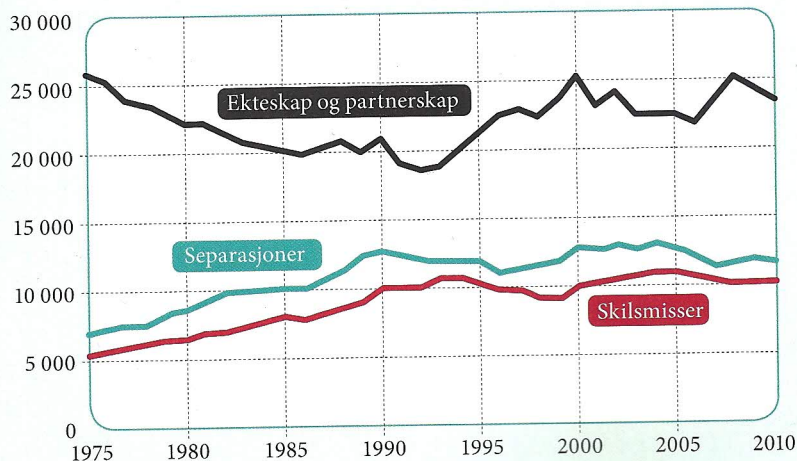
I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til familie
- tekster som handler om ulike måter å leve sammen på og utfordringer i forbindelse med familieliv
- å samtale om egne erfaringer, forventninger og meninger knyttet til barndom, barneoppdragelse, oppvekst, voksenliv og alderdom

ANTALL BARN I HUSHOLDNINGEN

INNGÅTTE EKTESKAP OG PARTNERSKAP, SKILSMISSE OG SEPARASJONER. 1975–2010

Familien

Hva tenker du på når du hører ordet *familie*? Kjærlighet, omsorg og ansvar – eller krangel, uvennskap og irritasjon? For de fleste betyr familien mye, både på godt og vondt. Noen har stor familie, andre har liten familie. I de fleste familier er man opptatt av å ta vare på hverandre og støtte hverandre, men det er ikke alltid slik. Noen ganger kan arv, skilsmisse eller andre hendelser rive en familie i stykker, enten for en periode eller for alltid.

Noen har familien sin i geografisk nærhet, og de besøker hverandre nesten daglig. Andre har familien sin spredt over nesten hele verden, eller i alle fall over hele Norge. Tidligere kunne det være vanskelig å holde kontakten i slike situasjoner, men i våre dager er det ikke så vanskelig. Både e-post, mobiltelefon, webkamera og ulike nettsamfunn har gjort det enkelt å holde kontakt selv om man bor på forskjellige kontinenter.

I dag bor mange norske familier i kjernefamilier, det vil si at mor, far og barn bor i samme hus. Eller i alle fall kan vi si at to generasjoner bor sammen, ikke tre. Besteforeldregenerasjonen bor i dag som oftest for seg selv.

Kjernefamilien har forandret seg. I dag finnes det mange måter å leve sammen på, og det finnes flere måter å få barn på i tillegg til den «vanlige» måten: fosterbarn, adoptivbarn og barn som er født av surrogatmødre. Samlivsbrudd er vanligere nå enn før, og når foresatte skiller lag, får barna to hjem. Det er ikke uvanlig at familien utvides med steforeldre, stesøsken og halvsøsken. Noen velger også å leve i homofile parforhold. I Norge kan homofile gifte seg, eller inngå partnerskap. De kan også søke om å få adoptere barn.

ERLEND LOE

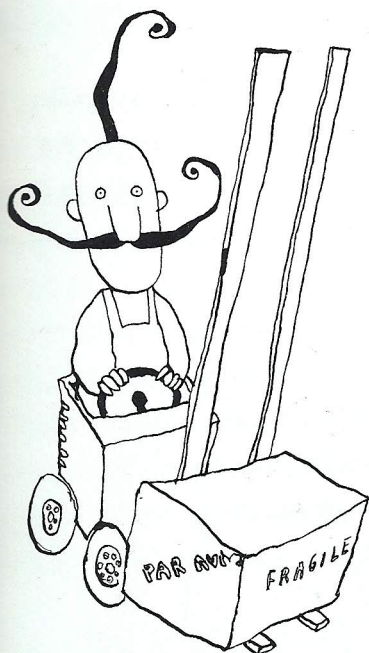
Erlend Loe (født i 1969) er en kjent norsk forfatter og oversetter. Han har skrevet flere romaner og barnebøker. Bøkene hans er oversatt til mange språk. Loe har også skrevet filmmanus. Han debuterte i 1993 med romanen *Tatt av kvinnen*. Andre kjente bøker av Loe er *Naiv*, *Super* (1996) og *L* (1999). I 1994 kom den første boka om Kurt. Her er et utdrag fra *Kurt blir grusom* (1995).

Kurt blir grusom

Av: Erlend Loe

Dette er Kurt. Han er truckfører.

Kurt har vært truckfører i mange år. Nesten helt siden han var liten. Han har en fin gul truck som han er fryktelig stolt av, og som han vasker hver søndag. Noen ganger vasker han den i tillegg midt i uken, for eksempel på onsdag eller torsdag, men da sier Kurts kone at han overdriver, og at hun ikke kjenner noen andre i hele verden som er så gal etter trucken sin som Kurt er. Kurts truck er den guleste i hele byen, og det er mange som er misunnelige på ham fordi han har en så fin truck.

I tillegg til trucken har Kurt bart, og en kone som han er veldig glad i. Hun er arkitekt og heter Anne-Lise. Kurt og Anne-Lise har tre barn. Den tykke Helena er eldst. Hun er 11 år og temmelig tykk. Først var hun kjempetynn og het Den tynne Helena, men så spiste hun så mye fisk at hun ble tykk, og nå heter hun Den tykke Helena. Så er det Lille-Kurt. Han er 9 år og så utrolig glad i brus at de ofte blir nødt til å kalle ham for Bruse-Kurt. Bruse-Kurt kan helt uten problemer drikke 15 liter brus på en time. Han har dessuten en egen brusmaskin, og når han ikke er på

skolen, sitter han nesten bestandig i en stol og drikker brus på rommet sitt. Og så tisser han veldig mye. Det er ingen andre i familien som tisser like mye som Bruse-Kurt. Antakelig er det ingen andre i hele verden som tisser like mye som Bruse-Kurt, men det er vanskelig å si for sikkert, for det kan jo raskt hende at det fins gutter eller jenter som drikker store mengder brus uten å si noe om det. Den yngste i hele familien heter Bud. Han er bare noen få år gammel, og så liten at han omtrent ikke skjønner noen ting.

[---]

Om kveldene sitter gjerne hele familien i stuen og ser noe kjedelig på TV. Først blir Bud lei. Så kjedelig det er, sier han. Og så tar Anne-Lise ham med inn i sengen hans og legger ham.

Så blir Bruse-Kurt lei.

For et idiotisk TV-program, sier han.

Så tar han brusen sin med seg på rommet og legger seg.

Den tredje som ikke orker mer, er Den tykke Helena. Dette gidder jeg ikke å se på, sier hun. Så tar hun med seg et ukeblad og legger seg og leser.

Like etterpå blir Kurt og Anne-Lise leie.

Dette var da utrolig kjedelig, sier Kurt.

Ja visst er det kjedelig, sier Anne-Lise.

Så slår de av TV-en og pusser tennene og legger seg.

[---]

(Erlend Loe, *Kurt blir grusom*. 1995)

Beskriv Kurt og familien hans.

Hvordan er de, og hva liker de å gjøre?

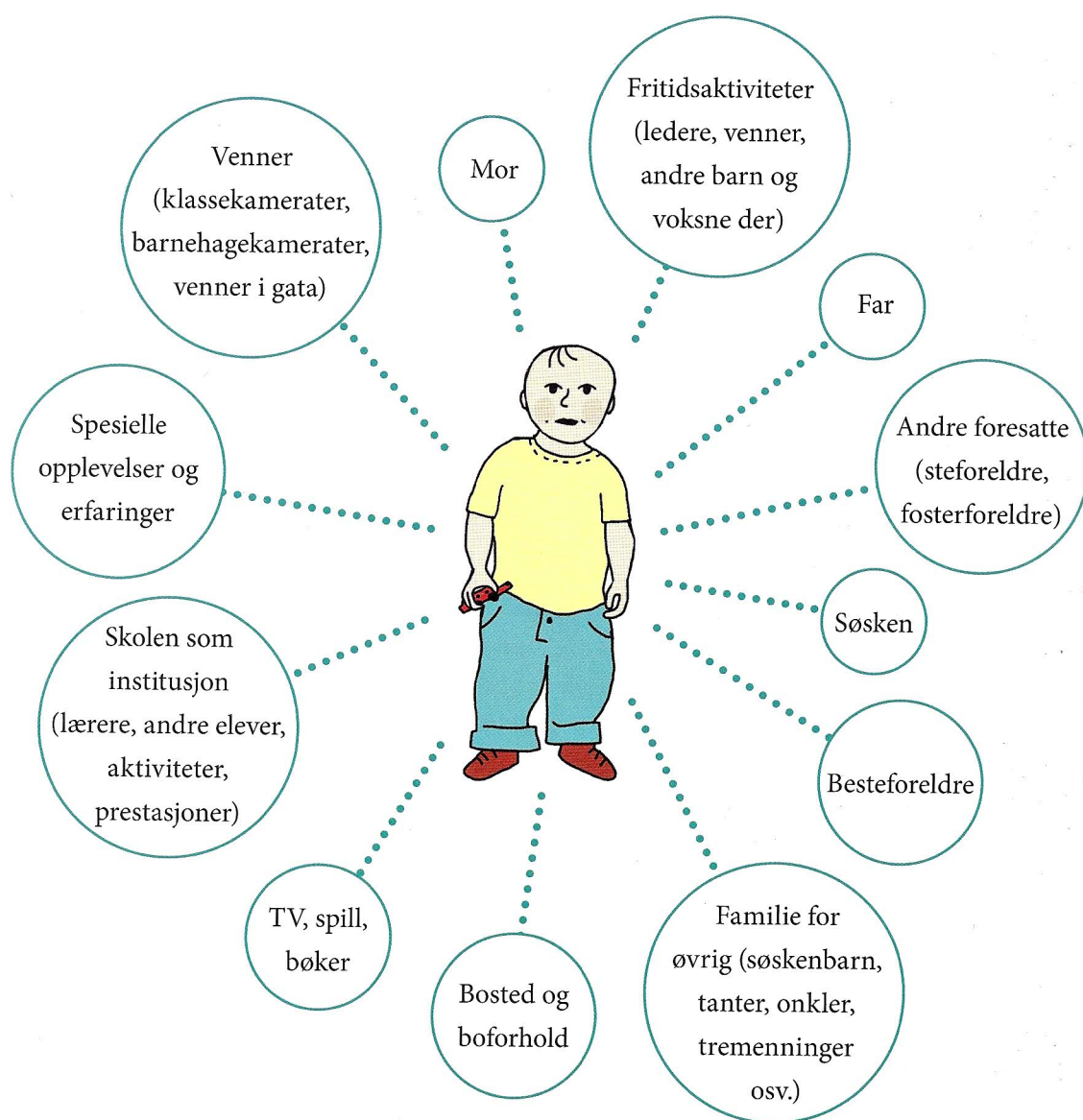
Kurts familie sitter og ser på TV om kvelden.

Hva liker du å gjøre om kvelden?

Dersom du har familie: Hva liker dere å gjøre sammen?

Hva påvirker barnet?

Barneoppdragelse er et vanskelig tema. Hva påvirker barnet? Er arv eller miljø det viktigste? Hva påvirker barna mest – foreldrene, vennene eller TV-en? Under ser du en oversikt over hvilke faktorer som kan påvirke barna:

SNAKK
SAMMEN

Hvilke faktorer tror dere påvirker barna mest? Arv eller miljø?

Hva mener du har påvirket deg i oppveksten?

Er noen av faktorene viktigere enn andre? Hva mener dere?

Når mor eller far ikke strekker til

Av og til hender det dessverre at foreldre ikke strekker til. De klarer av en eller annen grunn ikke å ta seg godt nok av barnet sitt, og da kan det offentlige hjelpe foreldrene eller overta ansvaret for barnet. Det kan også tenkes at mor eller far synes de klarer seg godt, men samfunnet er uenig. I slike tilfeller er det *barnevernet* som representerer samfunnet. Men barnevernet kan ikke ta et barn fra foreldrene mer enn i en kort periode. Så må saken opp for *fylkesnemnda*. Fylkesnemnda avgjør hva som skal skje videre i saken. Skal barnet tilbake til foreldrene, eller skal barnevernet fortsatt ha ansvar for barnet? Hvis barnevernet fortsatt skal ha ansvar for barnet, blir det vanligvis plassert i et fosterhjem. Både foreldre og barnevern kan anke en avgjørelse i fylkesnemnda. I så fall anker de til den laveste av domstolene.

Fakta: Barnevernet

Barnevernet er en offentlig etat som skal hjelpe barn og foresatte slik at barna får en god og trygg oppvekst. I løpet av 2010 fikk nesten 50 000 barn og unge hjelp av barnevernet.

(Kilde: SSB)

En barnevernssak starter vanligvis med en melding til barnevernet. Hvem som helst som er bekymret for et barns livssituasjon, kan melde fra til barnevernet i kommunen. Barnevernet skiller mellom *hjelpetiltak* og *omsorgstiltak*. Ved omsorgstiltak overtar barnevernet omsorgen for barnet fra foreldrene. Et hjelpetiltak er tilbud om hjelp til familien. Det kan for eksempel være støttekontakt, besøkshjem i helgene eller andre avlastningstiltak i hjemmet.

Gråt og glede

Når mor er glad,
så skinner hun,
hun lyser opp av glede.
Når far er glad,
så er det slik
at ingen helt kan se det.
Han holder gleden inni seg
og tror visst den gjør skade,
mens mor, hun deler gleden ut
som var den sjokolade.

Når mor blir trist,
så gråter hun,
hun er så lett å såre.
Når far er lei,
er øyet tørt,
du ser ikke en tåre.
Det er så fint å trøste mor
når øynene blir våte,
men jeg syns like synd på far
som aldri klarer gråte.

Per Axel Prydz (upublisert manus)

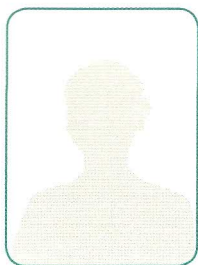
To historier

Lilly (37)

Da jeg var liten, hendte det at jeg fikk juling, eller ris, som vi kalte det hjemme hos oss. Det begynte gjerne med at far truet med det en stund, eller kanskje mor sa at når far kom hjem, skulle jeg få ris. De første gangene gråt jeg og ba om nåde før det skjedde. Jeg var livredd. Far tok meg med inn på et rom, tok av meg buksa, og riste meg hardt på rumpa 4–5 ganger. Etterpå gråt jeg så mye at jeg nesten ikke fikk puste. Da sa far at jeg måtte holde opp med å gråte. At nå var det nok. Jeg husker at jeg prøvde, men det var ikke så lett. Etter hvert som jeg ble eldre, virket ikke risen på samme måte. Jeg ble liksom hardere. Det jeg husker best, er egentlig at jeg syntes det var urettferdig. Jeg syntes jeg var hjelpsom og grei, og jeg forsto ikke hvorfor jeg skulle få ris. Om jeg har fått varige mén? Jeg tror ikke det, men jeg slår i alle fall *aldri* barna mine.

Anders (45)

Hjemme hos oss var det mor som var problemet. Mor og far ble skilt da jeg var 8 år. Far bodde en stund i samme by som oss, men så flyttet han. Jeg har en eldre søster. Hun begynte med narkotika da hun var 14 år. Etter hvert begynte mora mi å drikke mer og mer. Hun kjøpte ikke mat, og jeg pleide å spise middag hos venner og naboer. Hun kunne dra til byen og komme hjem med mange poser med nye klær til seg selv i stedet for å kjøpe klær til søstera mi og meg. Mange vintre hadde jeg ikke jakke å ta på meg da det ble kaldt. Da jeg var 13 år, kom far og hentet meg, og jeg måtte flytte til ham. I ettertid ser jeg at det var på høy tid. Noen ganger lurar jeg på hvorfor ikke lærerne på skolen sa noe eller gjorde noe. Hvorfor kom ikke barnevernet? Søstera mi er død nå. Hun døde av en overdose da hun var 23 år. Kanskje hun kunne ha overlevd hvis barnevernet hadde grepet inn? Hvem vet.

Begge disse historiene er sanne, men navnene er oppdiktet. Barnevernet grep ikke inn i noen av historiene. Hva mener dere om det? Burde de ha grepet inn? Hvem burde ha varslet barnevernet om situasjonen, i så fall?

Hva vil du gjøre dersom du opplever at et barn du kjenner, ikke har det bra?

Gammel – eldre – eldst

Forventet levealder har økt de siste årene. Mange eldre er i god form og nyter både en aktiv pensjonisttilværelse og god helse. Samtidig er det en utfordring for velferdsstaten Norge at innbyggerne i landet lever stadig lenger. Mange eldre trenger hjelp fra hjemmesykepleie eller fra familien. Noen vil også ha behov for en sykehjemsplass. Hva ønsker vi for oss selv når vi blir så gamle at vi ikke klarer oss alene lenger? Hva forventer vi av familien vår, og hva forventer vi av samfunnet? Her er noen tanker omkring dette:

Hva forventer du av familien din når du blir gammel?

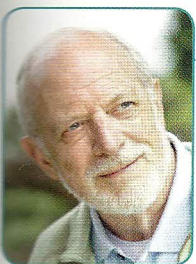
Hva forventer du av samfunnet?

Behandles eldre mennesker forskjellig i Norge og i ditt opprinnelsesland?

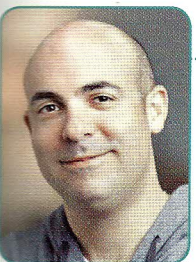
Ragnhild (61)

Når jeg blir så gammel at jeg ikke kan bo alene, vil jeg aller helst på et aldershjem. Jeg har to jenter. De er gift begge to og har små barn. De arbeider og har sine egne, travle liv. Jeg vil ikke at de skal bli nødt til å endre på livene sine for å tilpasse seg meg. Men den viktigste grunnen er veldig egoistisk, egentlig. Jeg vil ikke at døtrene mine skal vaske meg, stelle meg, mate meg eller gjøre andre ting som jeg opplever som intime. Jeg orker ikke tanken på at de skal huske meg sånn. Jeg vil gjerne at de besøker meg på et eventuelt alders- eller sykehjem, men da vil jeg møte dem velstelt og mett.

Olav (69)

Nå har jeg vært pensjonist i to år, og jeg klarer meg godt. Jeg har bygget mitt eget hus. Sønnen min og familien hans bor i underetasjen, og vi bor oppe. Kanskje jeg kunne fortsette å bo hjemme? Det finnes jo forskjellige former for hjelp som man kan få hjemme – hjemmesykepleie, for eksempel. Min egen far ble ikke så gammel, men han var svært skrøpelig på slutten. Da ordnet hjemmesykepleien det slik for ham at han fikk sykehusseng i stua. Jeg har fire brødre, og vi byttet på å våke over ham det siste halve året. Jeg håper noen er villige til å gjøre det samme for meg, men vi har egentlig ikke diskutert dette så mye. Det er forhåpentlig fremdeles mange år unna.

John (44)

Jeg skal kjøpe en leilighet i et varmt land. Kona mi og jeg skal reise dit hver vinter, og når, eller hvis, vi blir så gamle at vi ikke kan klare oss selv, skal vi flytte til leiligheten i det varme landet for godt og håpe at noen vil ta seg av oss. Jeg liker ikke de kalde vintrene i Norge. Kanskje vi får ett eller flere barnebarn med tiden? Kanskje ett av dem vil overta leiligheten mot å passe på oss når vi blir gamle? Det er ikke godt å si. Det er så lenge til. Vi vet ikke hvordan det norske samfunnet tar seg av de gamle om tjue år. Kanskje bedre enn i dag, kanskje dårligere.

LEKSJON 3 BOLIG OG BOMILJØ

Sagt om bolig

Liten heim er bedre enn ingen, heime er hver mann herre. (Håvamål)

Det er bare ett sted som er et virkelig hjem. Det er der hvor et menneske føler seg helt trygg.

Menn bygger hus, kvinner skaper hjem.

Borte bra, men hjemme best.

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til bolig og bomiljø
- å samtale om egen bolig og planer og ønsker for bolig og bomiljø
- å diskutere boforhold i Norge: pris, boligmarked, bosted og bosted
- å samtale om boforhold før og nå

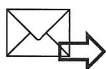
Hei!

Svar

Svar til alle

Videresend

Slett

Fra: Marianne
Til: Kjell
Emne: Hei!

Kjære Kjell

Det er kveld nå. Jeg er sliten. Jeg har ryddet og pakket ut av kasser i hele dag. Det begynner å bli bra nå, men jeg savner dere. Det er rart å bo alene så langt hjemmefra. Det blir nok gøy, men det er litt av en omstilling! Nå må jeg handle og lage mat selv. Tipper det blir en del frossenpizza.

Fra hybelen min er det kort vei til universitetet, og jeg går dit på 5 minutter. Jeg har en liten stue med en sovesofa som jeg rer opp hver morgen. Jeg har jo bare det ene rommet, i tillegg til et lite kjøkken og et lite bad. Jeg kjøpte noen billige hyller på IKEA og et lite bord på Fretex. Det er ikke vits i å bruke så mye penger på sånne ting når jeg ikke vet hvor lenge jeg blir her. Du må komme på besøk og se hvordan jeg har det. Da må vi sove sammen på sovesofaen, eller så får vi be mamma og pappa om å spandere en natt på hotell på oss!

Naboen min, Lisa, klager fælt på alt bråket. Det er visst mange studenter her som fester om nettene. I tillegg er det mange som går forbi denne gården på vei til og fra byen. Det hadde jeg ikke tenkt på. Vi ble enige om å investere i «sov i ro». Det går nok bra. Det er rart hva man venner seg til, er det ikke det mamma pleier å si?

Jeg håper du har det bra. Hils så mye til lille Guro. Jeg savner henne.

Vi snakkes snart!

Klem fra Marianne

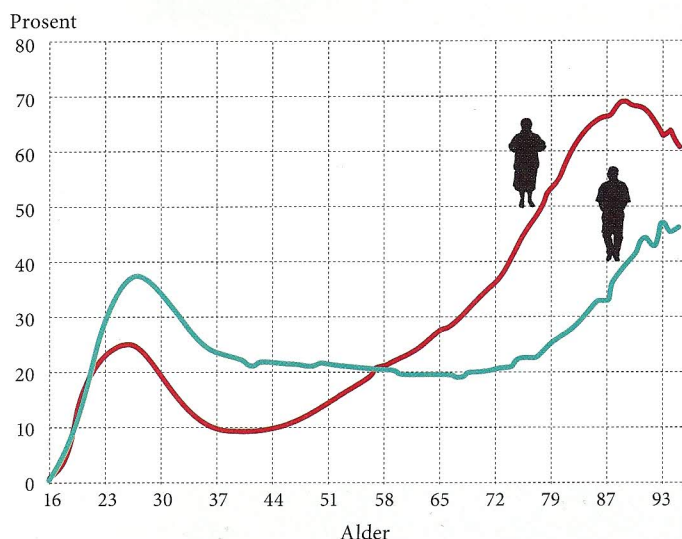
Dette er et personlig brev. Hvilken relasjon er det mellom Kjell og Marianne, tror dere? Hvem tror dere Kjell bor sammen med? Hvem er Guro?

Når flyttet du hjemmefra? Hvor gammel er man når man «forlater redet» i ditt opprinnelsesland?

SNAKK
SAMMEN

Mange bor alene

ALENEBOENDE MENN OG KVINNER, ETTER ALDER. 1. JANUAR 2011.

Det er mange måter å bo og leve sammen på. I Norge bor de fleste sammen med en annen person.

Vi sier da at det er to personer i husholdningen. I 1960-årene var det mest vanlig å bo i en husholdning med fire personer. På den tiden var det nesten ingen som bodde alene, men i dag er det vanligere. Andelen som bor alene, har økt gradvis over svært lang tid. Det er ikke så store forskjeller mellom menn og kvinner totalt, men det varierer litt hvis vi ser på alder. Det er for eksempel flere middelaldrende menn enn kvinner som bor alene. Dette kan forklares med skilsmisser, og med at barna oftest bor sammen med mor etter et samlivsbrudd. Blant eldre i landet er det flere kvinner enn menn som bor alene. En viktig grunn til det er at kvinner i gjennomsnitt lever lenger enn menn. (Kilde: SSB)

Trekk ut viktige opplysninger om Norge fra teksten over. Sammenlikn informasjonen med erfaringer fra opprinnelseslandene deres.

Hvorfor tror du det er vanligere å bo alene i Norge i dag enn tidligere?

Bor dere alene? Diskuter fordeler og ulemper med å bo alene.

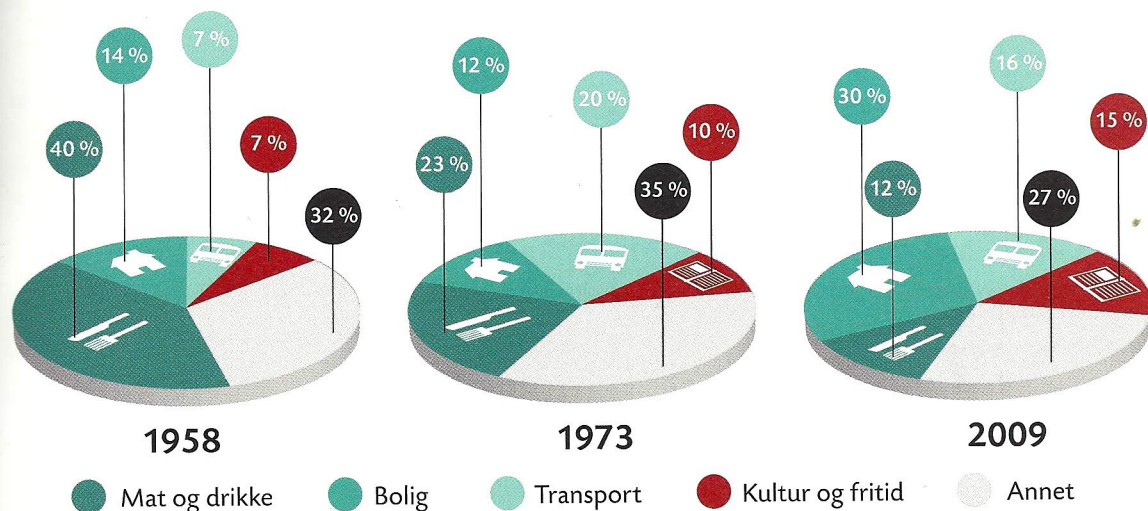
Husholdning og forbruk

De siste tiårene har forbruket vårt økt, og det har vært en endring i hva vi bruker penger på. Før brukte vi mer penger på mat enn vi gjør nå, og vi kjøpte andre matvarer. Forbruket av fisk og poteter har gått ned, og vi spiser mye mer kjøtt nå enn vi gjorde tidligere. En vanlig familie bruker omtrent 10 prosent av budsjettet sitt på mat. I 1950-årene brukte vi 40 prosent.

Men vi bruker ikke bare penger på mat. Det har blitt dyrere å ha en bolig. Vi bruker omkring 30 prosent av budsjettet til bolig, noe som er en dobling av disse utgiftene i løpet av 50 år!

Vi har også fått flere tekniske hjelpemidler. For eksempel hadde bare 3 prosent av husholdningene i Norge oppvaskmaskin i 1973 mot 75 prosent i dag.

FORDELING AV HUSHOLDINGSUTGIFTER

(Kilde: <http://www.regjeringen.no>)

Hvor mye penger bruker dere i måneden på mat og drikke, bolig, transport, kultur, fritid og annet?

Hvilke utgifter mener dere kommer inn under «annet»?

Sett i forhold til inntekt, hva mener dere er veldig dyrt i Norge? Hva er billig? Og hvordan er dette sammenliknet med opprinnelseslandene deres?

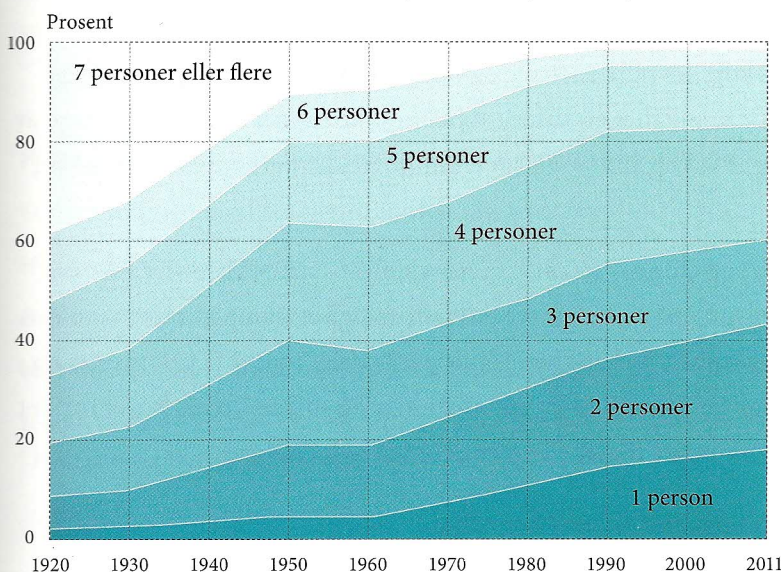

Bomiljø før og nå

Petters bestemor, Jenny, er 82 år gammel, og da hun vokste opp, var boligforholdene helt annerledes enn i dag. Jenny hadde 8 søsken, 3 brødre og 5 søstre. Hun var nest yngst og ser tilbake på barndommen med glede:

Det var alltid noen hjemme. De eldre barna passet på de yngre, og vi delte på arbeidsoppgavene. Etter hvert som brødrene mine ble eldre, var de med far på jobb. Han hadde jobb på et barnehjem, og der var det alltid nok å gjøre. Vi jentene var hjemme med mor. Vi laget mat og holdt orden i huset. Det var alltid mange barn å leke med. Det var ikke vanlig at unger gikk i barnehage på den tiden. Barna hadde heller ikke egne rom eller kjellerstuer, så vi var mye ute. Det var ikke som nå. Nå sitter jo de små foran TV eller dataspill hele ettermiddagen.

PERSONER I PRIVATHUSHOLDNINGER,
ETTER HUSHOLDNINGSTØRRELSE 1920–2011. (Kilde: SSB)

Hvordan familier bor sammen, har endret seg opp gjennom historien, både i Norge og i andre deler av verden. For 150 år siden var Norge i stor grad et samfunn med tydelige skiller mellom by og land. På landet bodde folk i bygder, og familiene bodde sammen på store eller små gårder. På den tiden bodde gjerne flere generasjoner sammen. I byene var det litt større forskjeller allerede da. Noen steder bodde flere generasjoner sammen, andre steder bodde mor og far alene med sine barn. Det var også store økonomiske forskjeller i samfunnet på den tiden. Ofte bodde flere generasjoner sammen rett og slett fordi de var nødt til det.

Trekk ut informasjon fra teksten og sammenlikn boforholdene i Norge tidligere med dagens situasjon.

Hvor stor mener dere en bolig må være for at den skal være stor nok?

Hvilke rom bør den inneholde?

Hvordan vil du beskrive boforholdene i ditt opprinnelsesland sammenliknet med Norge?

Visning

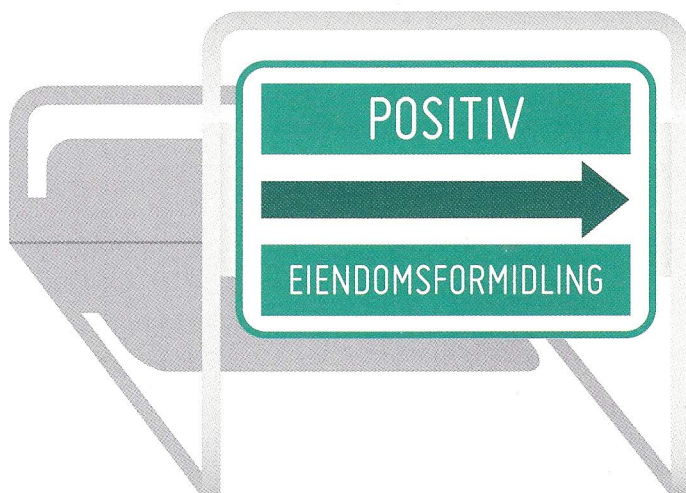
Når man skal kjøpe bolig i Norge, er det vanlig å gå på visning. Det vil si at man går og ser på den boligen man er interessert i å kjøpe. Det er ofte et meglerfirma som er ansvarlig for visningen. Mange steder er det også felles visning for leiligheter som er til leie.

– Hva er viktig når dere ser etter bolig?

Anne (23 år): For meg er det viktig at boligen er lys og fin. Jeg har bodd i en kjellerleilighet en gang, og det likte jeg ikke. Jeg er redd for radongass og fuktproblemer. Jeg vil gjerne bo over bakkeplan, og så ønsker jeg meg et sted hvor det er minst ett soverom. Jeg er alene, så jeg trenger ikke så veldig stor plass. Det kan gjerne være en åpen kjøkkenløsning. Hvis jeg finner et sted med en liten uteplass, blir jeg glad!

Ole (33 år) og Sofia (35 år): Vi har et lite barn, så vi er på jakt etter en bolig hvor det er lettvinnt og praktisk med tanke på barnevogn. Vi kan for eksempel ikke flytte inn i 4. etasje uten heis. Vi vil helst bo i en rolig gate, gjerne med kort vei til barnehage og buss. Vi har nettopp flyttet til Norge. Vi har lett etter leilighet en stund, men har ikke funnet noe ennå. Mange av leilighetene er veldig åpne. Vi liker å kunne trekke for gardinene og ha litt privatliv.

Klara (58 år) og Gunnar (60 år): Vi har akkurat solgt rekkehuset vårt. Nå skal vi på visning på en leilighet i et større leilighetskompleks like utenfor byen. Det er en helt ny leilighet. Håper vi får den. Tenk å få vaktmester og heis! Gunnar ser fram til et liv uten hammer og spiker. I rekkehuset var det alltid noe som måtte fikses. Sånn er det med eldre boliger.

Boligmarkedet: Petter kjøper bolig

Petter er 32 år gammel. Han jobber på en videregående skole i Stavanger. Han har akkurat kjøpt sin første bolig. Petter er veldig fornøyd og forteller om investeringen sin:

Jeg har leid i mange år nå, og jeg har lenge drømt om å få mitt eget sted. Det er greit å leie, men det er dyrt, og det er på mange måter penger rett ut av vinduet. Når du kjøper, så betaler du ned på ditt eget lån, i tillegg til renter til banken, da. Jeg har spart penger på BSU i 10 år. Det hjalp godt da jeg skulle i banken for å be om lån.

Jeg kommer fra et lite sted på Jæren. Det er fantastisk å bo nær havet, nær naturen og slippe alt maset i byen, men nå vil jeg bo sentralt. Jeg tror nok jeg vil flytte tilbake en gang. Kanskje når og hvis jeg får barn og stifter min egen familie. Men det er ikke så lett å finne jobb der. Her i byen er det lettere. Dessuten er det enklere å være sosial, få nye venner og delta på ulike aktiviteter.

Jeg tenker at jeg vil bo her noen år. Nå har jeg kjøpt en leilighet i første etasje i en tomannsbolig. Den er 55 kvadratmeter. Jeg har en liten stue med åpen kjøkkenløsning og et soverom. Jeg betalte 2,5 millioner kroner. Heldigvis slapp jeg budrunder. Det er mye penger, men med den prisstigningen som er nå, så kan jeg nok selge om noen år og kjøpe meg en stor villa på landet!

Hva mener dere er best – å leie eller å eie? Hvorfor?

Sammenlikn prisnivået på boliger i Norge med prisnivået i opprinnelseslandet deres.

Fakta: Boliglån

For å få lån i banken må man ha fast jobb. Det er også en fordel om man har egenkapital, altså sparepenger, enten på en vanlig sparekonto eller på BSU (boligsparing for ungdom).

Lånekalkulator: Mange banker har en lånekalkulator på hjemmesidene sine. Der kan du sjekke hvor mye du kan få i lån for å kjøpe bolig.

Vanlig regel for lånebeløp: årsinntekt x 3 (alle lån teller med her, for eksempel studielån, billån og kredittlån, og dette trekkes fra summen du kan låne).

– Og hva mener megleren?

– Folk flest vil gjerne ha en bolig som er i god stand. Det er mange unge folk som kommer på visninger, og de vil helst slippe å gjøre så mye selv. Det er dyrt å betale folk for å pusse opp, og dessuten er det ikke alltid så lett å få tak i fagfolk. Det er strenge regler for hva du har lov til å gjøre selv. Det gjelder særlig med hensyn til rør og strøm.

– De store oppussingsobjektene er det ofte byggefirma som viser interesse for. Det er mange eksempler på at byggmestre kjøper gamle eneboliger, pusser dem opp, seksjonerer boligen og selger leiligheter. Det er mye penger å tjene på det.

– Hvis to leiligheter har samme standard og størrelse, så er ofte beliggenhet det avgjørende for hvilken av leilighetene folk velger. De fleste vil unngå trafikkerte veier. De ønsker kort vei til butikk, turområder og fritidsaktiviteter. I tillegg er det mange som faller for lyse rom og moderne kjøkken. Størrelsen på kjøkkenet øker, og det samme gjør salget av ferdigmat. Pussig i grunnen.

Hvilken type bolig har dere? Hvorfor valgte dere denne boligen?

Er dere fornøyd med boligen? Hvorfor / hvorfor ikke?

Hva er din drømmebolig?

Hvilket forhold har du til naboene dine?

Hvis du fikk velge – hvor ville du helst bo? I byen eller på landet? Hvorfor?

Hvilke norske byer har du vært i? Likte du disse byene? Sammenlikn byer i Norge med byer i andre land.

LEKSJON 4 LIKESTILLING

Sagt om likestilling

Likestilling dreier seg om rettferdighet og makt. Alle skal ha like rettigheter og muligheter på alle samfunnsområder. Reell likestilling innebærer blant annet lik mulighet til innflytelse, rettferdig fordeling av ansvar og byrder, rett til å føle seg trygg med hensyn til overgrep, og respekt for menneskeverd.

<http://no.wikipedia.org/wiki/Likestilling>

Verdenserklæringen om menneskerettigheter

Artikkel 1

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Artikkel 2

Enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæring, uten forskjell av noen art, f.eks. på grunn av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller annet forhold. Det skal heller ikke gjøres noen forskjell på grunn av den politiske, rettslige eller internasjonale stilling som innehas av det land eller det område en person hører til, enten landet er uavhengig, står under tilsyn, er ikke-selvstyrende, eller på annen måte har begrenset suverenitet.

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til likestilling og kjønnsroller
- å diskutere ulike sider ved temaet ved å uttrykke synspunkter og personlige meninger og utveksle erfaringer
- å argumentere for ulike måter å fordele oppgaver på når det gjelder barn og hjem
- å lese og forstå en skjønnlitterær tekst

BARNE- OG LIKESTILLINGSMINISTER

Norge – et likestilt samfunn?

Hva er likestilling? Vanligvis tenker vi på likestilling mellom kvinne og mann når vi snakker om likestilling, men i dag betyr likestilling mer enn det. I Norge har vi to lover om likestilling. I *lov om likestilling mellom kjønnene* (likestillingsloven) er formålsparagrafen slik:

Denne lov skal fremme likestilling mellom kjønnene og tar særlig sikte på å bedre kvinnens stilling. Kvinner og menn skal gis like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling.

I *lov om forbud mot diskriminering* (diskrimineringsloven) er formålsparagrafen slik:

Lovens formål er å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og å hindre diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn.

Et eksempel: Det er en ledig jobb som butikkmedarbeider hos en optiker. Det er to søkere til jobben. Even (21 år) er født i Norge, og Sabah (23 år) kom til Norge som 17-åring. Ingen av søkerne har optikerutdanning, men det trenger de heller ikke for å arbeide som butikkmedarbeider. Begge søkerne har videregående skole fra Norge. Even har gått på studieforberedende fag, og Sabah har fagbrev i service og samferdsel. Begge søkerne blir innkalt til intervju. Even får jobben, og Sabah ber om en forklaring fordi hun føler seg urettferdig behandlet. Er ansettelsen et brudd med formålsparagrafen i likestillingsloven? Det kommer an på hvilke argumenter butikken bruker for å forklare ansettelsen. Her er forklaringen:

«Den norske søkeren ble ansatt fordi den andre søkeren ikke snakket godt nok norsk. Vi mener at norskkunnskapene til søkeren som ikke fikk jobben, ikke var gode nok til å fungere i en hektisk hverdag.»

Vil dette være en gyldig forklaring? Hva mener dere?

Hva bør/kan Sabah gjøre?

Kjønnsroller

Eva forteller:

«Hjemme hos oss hadde mor og far alltid veldig adskilte oppgaver. Far arbeidet ute, reparerte huset og snekret. Mor arbeidet inne, støvsugde, vasket klær og lagde mat. De virket alltid fornøyde med denne fordelingen seg imellom. De snakket aldri om kvinnearbeid eller mannsarbeid, eller om kjønnsroller i det hele tatt. Det bare var slik. Problemet oppstod da broren min og jeg skulle hjelpe til. Da forventet far at vi begge to hjalp ham ute. Vi malte, bar stein, blandet sement og murte – eller hva det nå var han trengte hjelp med. Men mor forventet ikke noe av broren min, bare av meg. Jeg måtte støvsuge, stryke klær, vaske gulv og lage middag. Broren min slapp nesten helt unna. Bare en gang i halvåret måtte han vaske et eller annet, kanskje et gulv eller et toalett. Jeg fikk en liten månedslønn for strevet, men likevel. Slik lærte jeg at det fins kjønnsroller, og jeg har alltid prøvd å bekjempe dem senere. Det er ikke slik at gutter ikke kan lage mat eller støvsuge eller vaske gulv bare fordi de er gutter.»

Er jenter og gutter, kvinner og menn, forskjellige, eller dreier kjønnsroller seg egentlig om forventninger? Noen mener at kjønnsroller blir lært, og at prosessen starter allerede når mor og far kler babyen sin i rosa eller blått. Det fortsetter med at gutter får biler og byggeklosser, mens jenter får dukker og perler. På skolen blir det ofte forventet at jenter er flinke i tegning, skriving og språk, mens gutter «skal» være flinke i naturfag og matematikk. Slik var det i hvert fall før.

Andre mener at alt ligger i genene, og at menn og kvinner faktisk er født med forskjellige evner. De mener at menn tenker på en annen måte enn kvinner, at menn er mindre følsomme enn kvinner, og derfor mindre empatiske og opptatt av hva andre synes og føler. De hevder at det er forklaringen på at det finnes flere menn enn kvinner i lederstillinger.

SNAKK
SAMMEN

Hva forbinder dere med kjønnsroller? Hva tror dere bestemmer hvordan vi oppfører oss?

Bør kvinner og menn oppføre seg forskjellig i disse situasjonene? Hvorfor / hvorfor ikke?

- På et diskotek i byen
- På et jobbintervju
- På det første stevnemøtet
- Ved middagsbordet med familien
- På Facebook
- På ferie

EBBA HASLUND

Ebba Haslund skrev boka *Mor streiker* i 1981. Boka handler om en familie der mor er hjemmевærende. Det var ganske vanlig i Norge i 1970- og 1980-årene. Mange yrkesaktive menn (og kvinner) mente at hjemmевærende kvinner hadde et rolig og avslappende, nesten kjedelig, liv, men i Haslunds bok er beskrivelsen helt annerledes. Hun forteller om ei mor som har en travel og stressende hverdag. Denne mora er nesten helt utslitt av å ordne opp for de andre i familien: far, fire barn og en hund.

Mor streiker

Turid satt og så fra den ene til den andre uten å oppfatte stort mer enn at far skjente på mor selv om han var hyggelig i stemmen, og at mor var lei seg.

– Ikke bli sinna nå, Sidsel, men du har så lett for å spille martyr. Det er det Trine reagerer mot. Og du maser for mye på ungene. Det hjelper så lite. Og han snakket videre med den hyggelige stemmen sin om nødvendigheten av å sette opp en skikkelig arbeidsplan. Administrere sin tid. Rasjonalisere.

– Det må man i arbeidslivet, vet du.

– Kan *du* si det, som har ordnet arbeidstid og ordnet fritid og slipper å bli mast på fra alle kanter.

– Håh! Du vet ikke hva du snakker om, jenta mi. Far snøftet ved tanken på det kjøret som *han* hadde hatt i hele dag på grunn av det elendige salget.

Mor sa som hun så ofte før hadde sagt at hun skulle gjerne jobbe, hun, og tjene penger selv. Og far minnet henne – som så ofte før, på at det var ikke så veldig mye hun tjente på den vaskejobben hun hadde før de fikk Lillebror. Da pleide mor å tig stille og snufse litt fornærmet. Men nå glapp det ut av henne at hun hadde iallfall spart opp nesten tre tusen kroner.

– Så masse penger, utbrøt Turid begeistret. – Da er du jo rik!

– Utmerket, sa far, så kan du jo få deg den symaskinen du drømmer om.

– Jeg drømmer ikke om noen symaskin, sa mor spisst.

– De pengene skal gå til noe helt annet.

[---]

– Jeg har altså noe å si dere. Noe viktig, så vær så snill og hør etter! *Ikke vei* på stolen, Turid! Fra og med klokken nitten nullnull i kveld nedlegger jeg arbeidet.

Truls skyndte seg å spørre om han kunne få en kjøttkake til. Han hadde sett med bekymring hvordan det minket på fatet, og sånn som Trine la i seg! Om litt ville det være tomt.

– Mener du, sa far og rynket brynene, – at jeg skal være barnevakt for deg?

Nedlegge arbeidet, høh, det fikk da være måte på dramatikk.

– Det burde du ha sagt fra litt før, tilføyde han, – for nå har jeg avtalt joggetur med Lunde.

– Jeg mener *stellene* til Lillebror og alt det andre, forklarte mor rolig. Noen må stelle ham, og det blir ikke jeg. For jeg akter nemlig å streike.

– Ikke tull'a! Trine stønnet.

Men far var i godt humør og gjerne med på en spøk.

– Jaså, du vil streike, du. Og hvorfor det da?

– For lang arbeidstid og for slitsomt arbeid, sa mor kjapt, – for mye arbeid og for lite fri.

– Hvem skal gjøre rent og lage mat da, da? spurte Trine praktisk.

– Dere.

Truls gløttet opp fra tallerkenen.

– Vi som er barn vi kan vel ikke ...

– Å jo da, sa mor med denne litt uvante stemmen. – Dere kan iallfall rydde opp etter dere. Men det blir naturligvis Trulsefar som får det meste av arbeidet.

– Jajaja, sa far godmodig. Like godt å droppe den joggeturen og heller bruke kvelden til å sette opp liste over det han skulle ha med på fjellet.

– Jeg får sette opp en arbeidsplan da og fordele jobbene. Bare man legger godviljen til, sa han med ettertrykk, – og innretter seg litt praktisk, så går alt så bra.

– Pøh, sa Trine overlegent, – mor greier aldri i verden å sitte stille og se på at vi gjør alt gærnt.

– Men jeg kommer ikke til å sitte og se på, sa mor og smilte plutselig. – Jeg reiser.

– Jaså, du har tenkt å reise også, sa far og var fremdeles med på notene. – Fra barna og meg.

– Og huset og hagen, tilføyde mor. – Akkurat som du pleier å gjøre, når du tar deg fri og drar på jakt. Nå er det jeg som tar fri, så du får droppe jakten iår og ta ferieuken din hjemme.

– Droppe jakten! fór far opp, for nå gikk hun for vidt. Det fikk være måte på moro og spøk. – Hva tror du Anders og Einar ville si om jeg ikke ble med?

– Jeg vet hva Anders sier, for det har Karen fortalt. Han blir ikke med han heller nemlig, sa mor triumferende.

Omsider fikk far mælet igjen.

– Skal du og Karen reise bort – i vår ferie! Min og Anders' ferie!

Mor forklarte at det var Karen som hadde foreslått det. Men hun hadde altså latt seg overtale til slutt. Det var jo sant som Karen sa at de begge to trengte en husmorferie.

– Vil du ikke ha mer kjøttkake?

Men far skjøv tallerkenen fra seg.

– Enn jeg da? Jeg skal ikke få noen ferie, jeg?!

Han kunne ikke tro at hun mente alvor.

(Ebba Haslund, *Mor streiker*. 1981)

Hvordan vil dere beskrive mor?

Hvordan vil dere beskrive far?

Hvem føler dere mest sympati med?

Hvordan tror dere det går videre i fortellingen?

Lønn som fortjent?

- Anne: Nei, jeg kan ikke bli med ut i kveld. Jeg har eksamen på fredag.
- Konrad: Ja, det stemmer! Jeg beklager, jeg hadde glemt det. Vi kan ta det igjen etter eksamen.
- Anne: Ikke sant? Jeg kommer til å trenge litt feiring før jeg skal begynne å lete etter jobb. Jeg gruer meg til det.
- Konrad: Men det er vel ikke så vanskelig å få jobb som sykepleier, er det vel? Jeg trodde du hadde jobb allerede. Du har jo arbeidet hver eneste sommer etter at vi var ferdige på videregående!
- Anne: Ja, det har jeg, men det har vært på sykehjem eller som nå sist sommer, i hjemmesykepleien. Jeg har mest lyst til å arbeide på en fødeavdeling. Jeg vil gjerne ta videreutdanning som jordmor, men da må jeg arbeide som sykepleier i noen år først.
- Konrad: Du klarer det nok! Det blir verre for meg. Det er ikke så lett å finne jobb som ingeniør, ikke nå lenger.
- Anne: Å, slutt! Det kan godt være at du må lete litt, men du som blir oljeingeniør, tenk hva du kommer til å tjene når du først får jobb!
- Konrad: Ja, jo, det er jo sant ...
- Anne: Av og til gjør det meg skikkelig forbannet å tenke på det. Like lang utdanning, men 200 000 mer i lønn i året. Brutto, vel å merke, men det er bare så utrolig urettferdig. Ikke snakk om at vi har likelønn her til lands!
- Konrad: Ja, men det er jo lik lønn for alle oljeingeniører, stort sett, uansett om de er mannlige eller kvinnelige.
- Anne: Det kan du si, men tenk nå litt etter. Hva er det flest av, kvinnelige eller mannlige oljeingeniører?
- Konrad: Nei, det er for så vidt riktig at det er flest mannlige oljeingeniører. Men det er jo ikke de mannlige oljeingeniørene sin feil!
- Anne: Det er vel ingen som snakker om hvem sin feil det er! Hvis jeg var interessert i penger, hadde jeg kanskje utdannet meg til oljeingeniør, børsmekler eller jeg vet ikke hva, men det blir jo helt usaklig! Poenget er at vi har like lang utdanning, du og jeg, og like mye studielån. Når du får så mye mer i lønn enn jeg gjør, da sier samfunnet at din utdanning og din jobb er viktigere enn min. Men er den det? Jeg bare spør!
- Konrad: Helsevesenet tjener jo ikke penger for staten på samme måte som oljeindustrien gjør.

Anne: Nei, det kan så være, men helsevesenet er jo like viktig for samfunnet som oljeindustrien, det må du vel være enig i? Eller kanskje er det oljeingeniørene som har altfor høy lønn.

Hva mener dere bør
bestemme lønna til
en arbeidstaker?

Ansiennitet?

Utdanning?

Kjønn?

Bedriftens produktivitet
eller overskudd?

Yrkets betydning for
samfunnet?

Andre ting?

Vi har fått barn – men hvem skal være hjemme?

Roar (nybakt tobarnsfar): Kona mi og jeg har nettopp fått en sønn. Han ble født for to uker siden. Kona mi har fødselspermisjon nå. Jeg hadde ei uke omsorgspermisjon like etter fødselen. Det var både hyggelig og nødvendig, selv om jeg ikke fikk lønn i omsorgspermisjonen. Dette er vårt andre barn, og jeg måtte hjelpe til med nummer en. Hun skulle i barnehagen, og det var litt vanskelig. Hun ville helst være sammen med mammaen og det nye barnet, selvfølgelig! Nå skal jeg ha permisjon igjen om 7 måneder. Jeg skal ha fedrekvoten min, men ikke mer. Vi synes det er riktig og viktig at mor er hjemme med barnet så lenge som mulig. Vi har diskutert om hun skal ta permisjon uten lønn i en periode. Vi må se hva vi har råd til.

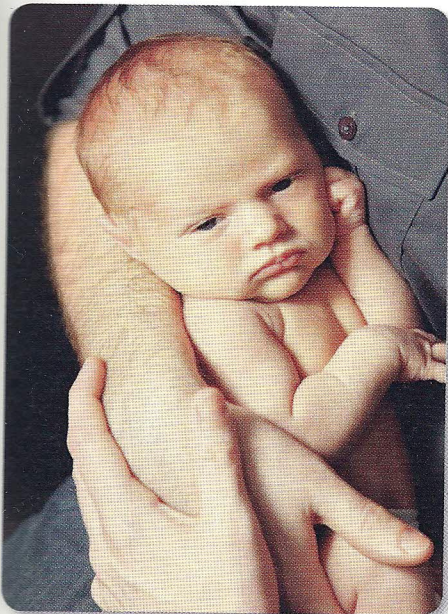

Anne-Lise (vordende mor): Vi venter barn i september. Mannen min og jeg kommer til å dele permisjonsperioden likt. Først skal jeg være hjemme, og deretter skal han ha permisjon. Jeg er lærer. På arbeidsplassen min har vi gunstige betingelser for småbarnsforeldre. Når jeg kommer tilbake i jobb, får jeg ammepauser, faktisk en time hver dag. Jeg får betalt i amme-pausene. Jeg synes det er fantastisk at vi kan gjøre det slik. Det er viktig for mannen min å få være hjemme med barnet. Han kommer til å kose seg, det er jeg sikker på! Og det kommer jeg også til å gjøre. Vi gleder oss masse!

Steffen (personalleder Møbelhuset AS): Jeg mener at vi har en god personalpolitikk i bedriften vår. Både menn og kvinner får hjelp til organisering av foreldrepermisjon. Vi oppmuntrer kanskje ikke menn til å ta permisjon utover fedrekvoten, men hvis de ønsker det, er det sjelden problematisk. Vi mener likevel at det må være opp til den enkelte familie å avgjøre hva som passer best for dem, og hvordan de ønsker å gjøre det. Personlig synes jeg det burde være slik for hele permisjonen, og ikke slik det er i dag: At far må ta en del av permisjonen, synes jeg er en dårlig ordning. Men – ettersom politikerne har bestemt at det skal være slik – forholder vi oss selvsagt til det. Og ammepauser? Selvsagt får mødrene det, men ikke betalt. Her forholder vi oss til arbeidsmiljøloven, og den sier ikke noe om at ammepauser skal være en betalt permisjon.

Kristina (nybakt bestemor): Ja, det er jo fantastisk hvordan rettighetene omkring foreldrepermisjon har utviklet seg! Da jeg fikk barn, var jeg hjemme i tre måneder, og så var det tilbake på jobb. Ammepauser visste vi ikke hva var ... Nei, det er virkelig mye bedre nå. Og ikke bare det. Jeg synes det er fantastisk at far kan være hjemme med barnet og lære det bedre å kjenne. Det er viktig! Far trenger tid med barnet, akkurat som mor. Dattera mi og mannen hennes har delt permisjonen likt mellom seg, og det synes jeg er flott. Og ikke minst digger jeg å være bestemor!

Hva mener dere er viktig å tenke på i fordeling av foreldrepermisjon?

Hva synes dere om at politikerne har bestemt at også far skal være hjemme med barnet?

Hvor lang foreldrepermisjon er det i opprinnelseslandene deres?

Les mer om foreldrepermisjon og permisjonspenger på:
www.nav.no

LEKSJON 5 I FELLESSKAP

Sagt om fellesskap og menneskerverd

Den som trakter etter fellesskap uten konflikt, mister fellesskapet.

Menneskene er skapt til å hjelpe hverandre. Bare i vilje til fellesskap fungerer menneskelivet etter sine bestemmelser.

Skogen ville være uendelig stille om det bare var de beste fuglene som sang.

Det er bedre med grøt sammen enn biff alene.

Mennesket er laget for å bli elsket, ting er laget for å bli brukt. Det er ikke rart det blir kaos i verden når mennesker blir brukt og ting blir elsket ...

Ensomhet er ikke å være alene. Det er å ikke ha noen å lengte etter.

KIRKENS NØDHJELP
actalliance

FLYKTNINGHJELPEN
NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL

Norsk Folkehjelp

MEDECINS SANS FRONTIERES
LEGER UTEN GRENSER

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til ensomhet, fellesskap og frivillig arbeid
- å diskutere betydningen av enkeltpersoners innsats både i og utenfor frivillige organisasjoner
- å lese og forstå faktatekster

En fortelling om menneskeverd

En mann hadde forelesning for 500 ungdommer. Han tok fram en 500-lapp og spurte: Er det noen som vil ha denne her? Alle rakk opp hånden.

Han krøllet den sammen og spurte om det samme. Alle rakk opp hånden.

Så tråkket han på den og spurte om det samme. Alle rakk opp hånden.

Deretter sa han: «Det her skal dere ta lærdom av; for hvor stygg, møkkete og tilgriset av livet noen enn er, så har han eller hun fortsatt samme verdi.»

Ensomhet

Ensomhet, sier du. Det
er greit med litt
ensomhet bare det ikke
blir for mye. Da åpner jeg døren
og roper ut i natten: kom inn

kom inn – her er ensomhet nok
for to! ja for fire! Og
på riktig ille dager brøler
jeg: her er ensomhet nok
for et helt orkester!

Arild Nyquist (1999)

Medborger og medmenneske

De siste tiårene har et nytt ord dukket opp i det norske vokabularet: *medborger*. Ordet ble først tatt i bruk i Danmark og Sverige, men brukes nå også mer og mer i Norge. Men hva betyr det? Hva skiller dette ordet og dets innhold fra ordene «statsborger» og «medmenneske»? Vi fikk noen ungdommer fra Stavanger til å skrive noe om hva de mener skiller begrepene «medborger» fra «medmenneske». Her er svaret deres:

«Når du hører ordene medmenneske og medborger, vet du at det er en forskjell, men vet du egentlig hva den er? Er en medborger et medlem av et land, en stat eller et fylke, eller er det noe mer? Det er i hvert fall ikke det samme som et medmenneske.

Et medmenneske er et positivt ideal om hvordan personene rundt deg skal oppføre seg. Et medmenneske viser solidaritet med andre mennesker. De er hjelpsomme, vennlige og positive. De trenger ikke å gjøre en veldig stor handling. Den største forskjellen ligger i de små tingene. Det kan være å si hei til kassadamen, tilby setet sitt til den travle tobarnsmoren eller holde opp døren for den gamle mannen med stokk.

En medborger er en del av et samfunn. Gjennom å bruke dine demokratiske rettigheter kan du som medborger være med og påvirke samfunnet du lever i. En medborger har også et ansvar og en plikt til å lære om kulturen i samfunnet for å gjøre det best mulig for alle. Det ventes av en medborger. Et medmenneske, derimot, gjør mye mer enn det som forventes av dem. De gjør det av fri vilje og kjærlighet for sine medmennesker.»

Av: Eline, Malena, Marthe, Trine, Solveig, Maren, Inghild og Bendik

Ungdommer i andre land har også fått spørsmål om hvordan de mener en medborger bør være:

Dette mener ungdommer i India:

«En dårlig medborger er en person som bare interesserer seg for seg selv og familien sin. En god medborger er en person som også tar ansvar for andre mennesker i landsbyen sin og i hele landet.»

Dette mener ungdommer i Egypt:

«En dårlig medborger er en som ikke bryr seg om religion og samfunn, og som ikke tar seg av sin familie. En god medborger er en som tar seg av familien sin, arbeider godt og samarbeider med andre. Han er en troende person, og han tar seg godt av landet sitt.»

(Kilde: <http://www.jegermedborger.dk/>)

Oversatt til norsk av Gölin Kaurin Nilsen)

Fakta: Statsborger

Artikkel 15 i FNs erklæring om menneskerettigheter, punkt 1, sier at «Enhver har rett til et statsborgerskap». I Norge kan man få statsborgerskap ved fødsel, adopsjon eller søknad. En person som har oppholdt seg i Norge i minst syv år i løpet av en tiårsperiode, kan bli norsk statsborger dersom enkelte krav er oppfylt. En liste over disse kravene finnes på www.udi.no.

Å være statsborger i et land gir både noen rettigheter og noen plikter. Stemmerett, rett til å arbeide og rett til å ha pass er eksempler på rettigheter en statsborger har. Verneplikt, i alle fall i Norge, er et eksempel på en av pliktene.

Dersom man er statsborger i Norge og så får innvilget statsborgerskap i et annet land, mister man normalt sitt norske statsborgerskap.

(Kilde: www.wikipedia.no og www.udi.no)

SNAKK
SAMMEN

Hva heter «medborger», «statsborger» og «medmenneske» på ditt språk? Hva legger dere i disse begrepene?

Ungdommene gir noen eksempler på hva de mener er en god og en dårlig medborger, et godt og et dårlig medmenneske. Hvilke eksempler gir de? Har dere andre eksempler?

«Mange bekker små gjør en stor å»

Laila (72 år), besøksvenn: Da jeg ble pensjonist, fikk jeg frigjort en del tid. Ei venninne inviterte meg med på et møte for frivillighetsarbeid ved det lokale alders- og sykehjemmet her på Hundvåg. De frivillige kunne brukes til mye, for eksempel til å besøke beboere på hjemmet. Det syntes jeg hørt spennende ut. Den første beboeren jeg ble fast besøksvenn for, var en dame med Alzheimer. Hun var både sint og redd, og hun trengte en å bli trygg på. Vi sang og pratet sammen, og de ansatte fortalte at hun var roligere etter at jeg hadde vært der. Så det var jo hyggelig! Etter at hun døde, fikk jeg ansvar for en ny beboer.

Nå er jeg besøksvenn for min fjerde beboer, ei dame som nærmer seg 100 år, og som er fast bestemt på å leve til hun blir det. Det er ei artig dame, kan du tro! Hun har ei gjestebok på rommet sitt. Jeg pleier å skrive ned i den boka det som hun forteller fra sitt lange liv. Jeg lager også små tegninger til. Nå har vi fylt to bøker! Det setter hun veldig pris på. Jeg har blitt litt kjent med familien hennes, og særlig barna hennes gir uttrykk for at den hjelpen jeg yter, både avlaster dem og kvikker opp moren deres. Det setter jeg pris på. Jeg føler egentlig at jeg får mer tilbake enn jeg gir.

Arne (35 år), flyktningguide: Jeg gikk rundt og følte at jeg burde gjøre mer for andre, at jeg burde bidra med noe. Røde Kors hadde annonser og søkte etter flyktningguider. Jeg meldte meg. De var helst på jakt etter menn, og ble glade da jeg tok kontakt. Jeg «fikk» en familie. Et ungt par med en liten datter. Til tross for språkproblemer i starten ble vi fort kjent med hverandre. Det var kjekt og lærerikt. Det er snart et år siden kontrakten gikk ut, men vi har fremdeles god kontakt. Jeg har to små barn, og de er blitt veldig glad i den lille jenta. Jeg tror det har vært en god erfaring for hele familien min. Det er sunt å treffe mennesker som er annerledes enn en selv.

Overskriften til dette avsnittet er «Mange bekker små gjør en stor å». Det er et gammelt ordtak. Hva menes med ordtaket? Hvordan synes du det passer som overskrift her?

Hvis du skulle være med på noe frivillig arbeid, hva ville du gjøre da?

Mobbing

Hva er mobbing? Hvor går grensen mellom mobbing og erting? Mange vil si at det er mobbing når den som utsettes for handlingen, opplever det som vondt og ubehagelig. Det betyr at mobbing kan være enten psykisk eller fysisk – eller begge deler. Et annet kriterium for å kunne kalle noe for mobbing er at det må foregå over tid. Én ubehagelig enkeltepisode er ikke mobbing.

Er mobbing et nytt fenomen? Neppe. Mobbing har sannsynligvis eksistert like lenge som det har eksistert mennesker, men det er først i de senere tiårene at det har blitt debattert i offentligheten. Mobbing på arbeidsplassen er et dyrt problem for samfunnet. Landsforeningen mot mobbing på arbeidsplassen har funnet ut at mobbing på arbeidsplassen koster samfunnet opp mot 30 milliarder kroner i året i form av økt sykefravær og redusert produktivitet.

Ifølge Helsedirektoratets nettsted om mobbing kan mobbing på arbeidsplassen være:

- At du blir utelukket fra det sosiale nettverket
- At du blir forbigått eller oversett når arbeidsoppgaver skal deles ut
- At du blir fratatt arbeidsoppgaver
- At du ikke får tilstrekkelig informasjon
- At du uriktig blir beskyldt for dårlig arbeid
- At du blir baksnakket eller utsatt for ryktespredning
- At du blir utsatt for fiendtlighet eller taushet
- At du blir ertet, fleipet med eller latterliggjort

Alle arbeidsplasser må ha gode rutiner for å forebygge og eventuelt rydde opp i mobbing. Det står i *arbeidsmiljøloven*, som gjelder for alle arbeidsplasser.

Tilsvarende regler gjelder i skolen, og disse reglene står i *opplæringsloven*.

Men det skjer også mobbing andre steder, for eksempel på Internett. Digital mobbing er et økende problem som er vanskelig å kontrollere.

Hva heter mobbing på ditt morsmål? Sammenlikn med opprinnelseslandene deres: Hvor mye oppmerksomhet er det rundt mobbing der?

Hvordan mener dere at mobbing bør eller kan bekjempes best mulig?

Tenk deg at du har en kollega eller venn som blir mobbet på arbeidsplassen. Hva gjør du?

Hva mener dere kan gjøres for å begrense digital mobbing?

KRISTOFFER SCHAU

På vegne av venner

Kristoffer Schau (født i 1970) er en norsk musiker, komiker, forfatter og programleder. En dag leste han en artikkel i avisa om kommunale begravelser. Det er begravelser som kommunen må organisere og betale fordi den døde ikke har noen familie eller pårørende som kan gjøre det. I slike tilfeller undertegnes dødsannonсен i avisa med «På vegne av venner». Kristoffer Schau begynte å lure på hvordan slike begravelser foregår. Etter som han var arbeidsledig på denne tida, bestemte han seg for å gå i slike begravelser. Etterpå ville han skrive ei bok om opplevelsene sine. Her er et utdrag fra boka:

«Det er tomt. Helt tomt. En hvit kiste med en enslig, lilla blomsterkrans på toppen står innerst i rommet. 10.25. Det er fem minutter til seremonien skal begynne. Kamera. Skal det tas bilder, er det nå eller aldri. Før presten eller eventuelle pårørende skulle komme. Gjør jeg det nå, har jeg ikke plaget noen. Det er så stille i rommet at bare det å åpne glidelåsen på bagen virker bråkete. Jeg tar fire foto. Alle elendige. For ikke å forstyrre seremonien har jeg tatt med en diktafon så jeg skal slippe å sitte med notatblokk under det hele. Altså må jeg sitte nokså nærme for i det hele tatt å få noe lyd. Forrest er uaktuelt. Det kan fremdeles komme folk, og forrest er for de nærmeste. Jeg kjenner at det koker litt i topplokket. Ikke bare har jeg glemt å ta av meg lua. Ønsket om å ikke forstyrre og gjøre det 'riktige' samtidig som jeg skal forsøke å ta inn over meg det som skjer, får meg til å strisvette og skjelve på hendene. Jeg setter meg på rad fem. Akkurat passe diskre, håper jeg. Presten kommer ut, og nå begynner det å koke ordentlig. Ikke bare er det en kvinne. Hun er yngre enn meg, meget pen, og kommer rett mot meg med en hånd utstrakt. Tar man en prest i hånden med eller uten hansker? Jeg tar av hansken på høyrehånden med munnen, mens jeg lurar av meg lua med venstre. Veldig rotete. Jeg kjenner at jeg har både rar stemme og luesveis. Hun lurar på om jeg kjenner avdøde, noe jeg avkrefter. Hun sier at hun regnet med det, og at hun har hørt om bokprosjektet. Siden jeg ikke har noe forhold til avdøde, kommer hun derfor heller ikke til å komme bort for å hilse på meg når seremonien begynner. Så blir hun borte igjen. Jeg gjør klar diktafonen og blar i programmet jeg fikk utdelt. Navn, fødsels- og dødsdato på forsiden. Tre salmer inni. 'Takk for deltakelsen' bak. Ingenting som kan røpe noe om hvem Solveig var. Det begynner å knake i gulvet bak meg.

Okay, så kom det noen allikevel. Bra. Flaut for meg, men bra. Presten kommer inn og setter seg på en stol bak kista. Et orgel begynner å spille, og en kvinnestemme begynner å synge. Jeg har ikke sjanse til å synge med. Melodien er totalt ukjent for meg og teksten er altfor religiøs. Rett før tredje vers tar jeg sjansen på å snu meg for å se hvor mange det var som kom. Ingen. Knirkingen var altså den pipete kvinnestemmen og organisten som snek seg opp på galleriet. Da ble det bare oss, da. Solveig, presten og meg.»

(Kristoffer Schau, *På vegne av venner*. 2009)

D Ø D S F A L L

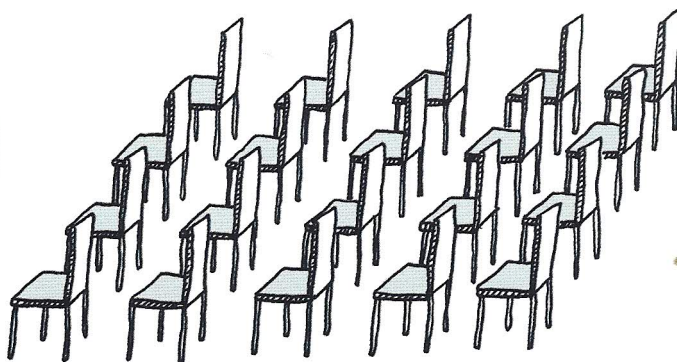
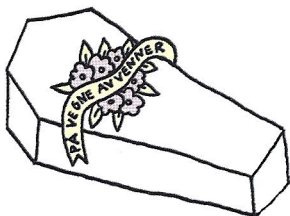
Hans Knutsen

Født 19. april 1948,
døde 9. september 2011.

På vegne av venner

Bisettes i Østre krematorium,
Lille kapell,

onsdag 16. september
kl. 10.30.

Teksten over handler om en situasjon som kanskje er vanligere i Norge enn mange tror. Hvilke tanker har dere om dette?

Hvordan foregår begravelser i deres opprinnelsesland?

Hva mener dere det er riktig å gjøre hvis

- dere ser at noen blir slått ned på gata?
- dere hører at naboen slår barna sine?
- noen ligger urørlige på gata?

Hvordan opplevde dere det norske samfunnet da dere kom til Norge?

Hvordan følte dere at dere ble tatt imot? Del noen erfaringer.

SNAKK
SAMMEN

LEKSJON 6 VELFERDSSTATEN

Sagt om demokrati og velferdsstat

Velferd i et samfunn, for eksempel i Norge, betyr at alle har det ganske bra, og at man skal få hjelp når man blir gammel eller syk eller arbeidsløs.

Et demokrati er en stat hvor fri meningsutveksling ikke ender med begravelse.

Det er en politisk oppgave å gi folk en sjanse, og ta vare på dem som ikke evner å bruke den sjansen. Men vi kan ikke ta vare på alle uten at de bidrar selv. (Fabian Stang – Høyre)

Norge er et klassesamfunn. Noen er født til rikdom, andre til å bli «vanlige folk». Men Norge er et land hvor få er født til fattigdom. Dette er kanskje det norske sosialdemokratiets aller største seier. (Aslak Sira Myhre – Rødt)

«**demokrati** (av gr. demos, folk, og kratein, folkestyre): en styreform hvor flertallet har avgjørende innflytelse, men mindretallets interesser også blir tatt hensyn til. Ved direkte demokrati treffes beslutningene ved direkte avstemning, ved representativt demokrati av valgte representanter. Som viktige trekk ved et demokrati regnes allmenn stemmerett, rettssikkerhet, organisasjons- og ytringsfrihet og fri partidannelse. Ofte betraktes et samfunn uten for store sosiale og økonomiske ulikheter som en forutsetning for et fungerende demokrati.»

(Kilde: *Caplex leksikon*, Cappelen 2004)

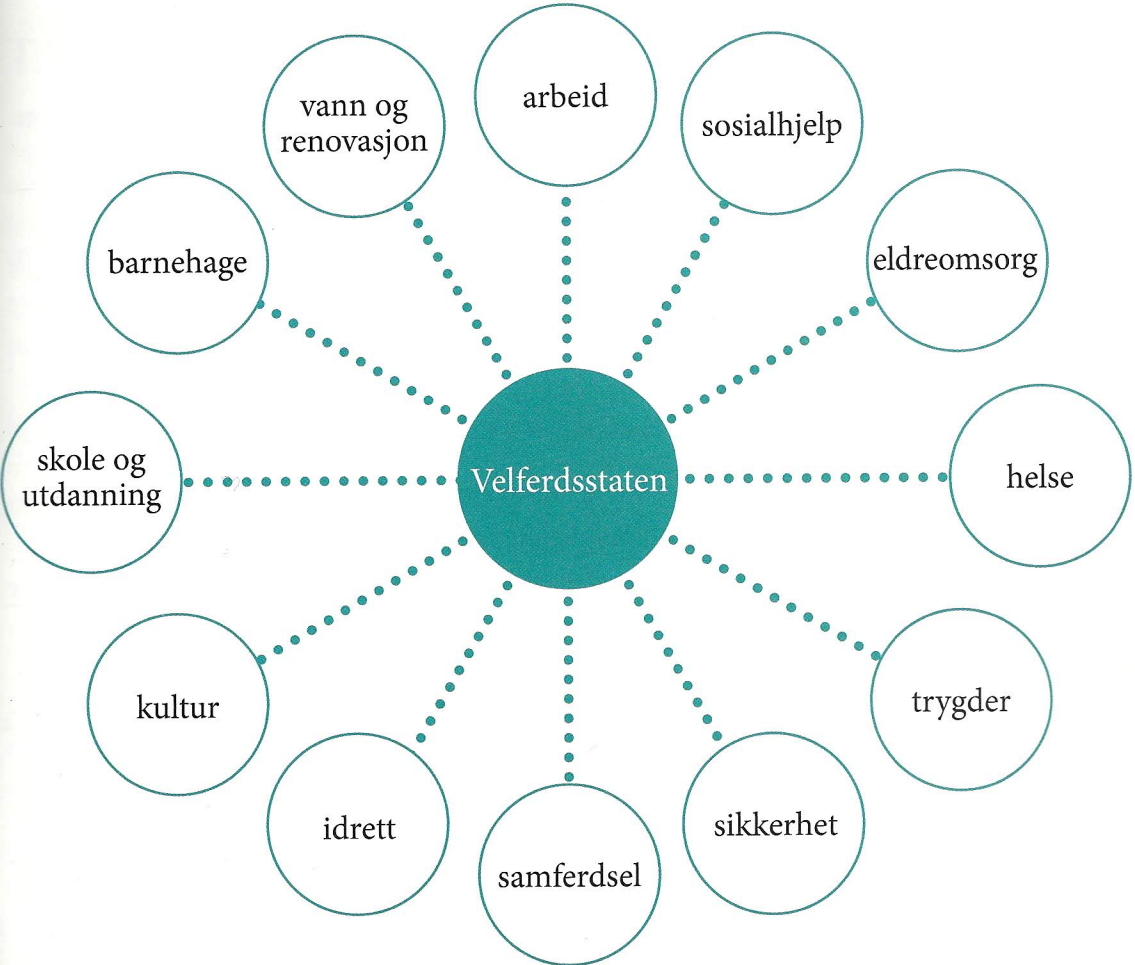
«**velferdsstat** (av engelsk welfare state): en stat der det er et politisk mål å oppnå en viss grad av sosial og økonomisk utjevning. Det skjer ved at staten påtar seg ansvaret for at alle, uansett evne og innsats, skal sikres visse grunnleggende sosiale, økonomiske og kulturelle goder.»

(Kilde: *Caplex leksikon*, Cappelen 2004)

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til velferdsstaten
- å fortelle om egne erfaringer og forventninger til en velferdsstat
- å diskutere forholdet mellom private og offentlige tjenester i Norge og i andre land
- å lese og forstå ulike tekster og diagrammer

SNAKK
SAMMEN

Bør disse tjenestene være offentlige eller private: sykehjem, sykehus, barnehage, skole. Hvorfor?

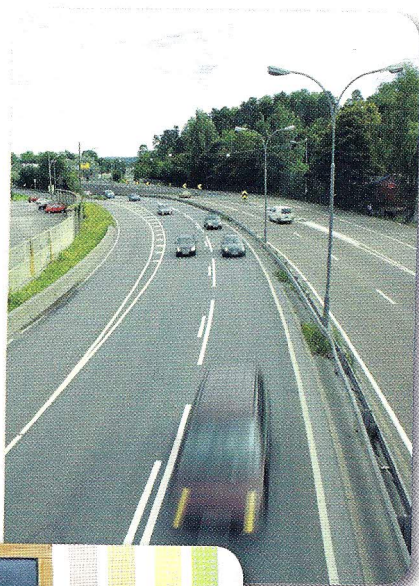
Hvordan er det i opprinnelseslandene deres?

Flere eksempler på offentlige tilbud i Norge er bibliotek, eldresentre og ungdomsklubber. Hva synes dere om at disse tilbudene er finansiert av det offentlige? Begrunn svarene.

Velferdsstaten Norge

Norge er en velferdsstat. En velferdsstat er en stat som i tillegg til å sørge for innbyggernes sikkerhet yter dem en rekke grunnleggende goder, for eksempel støtte til utdanning, trygder ved sykdom eller fattigdom og pensjon. I bredere forstand og i dagligtale regner man også andre universelle rettigheter og fellesgoder som deler av velferdsstaten, for eksempel adgangen til gratis høyere utdanning og en rekke gratis helsetjenester. Hvor omfattende velferdsstaten er, varierer fra stat til stat, men de fleste industrialiserte land kan sies å være velferdsstater i en eller annen form.

En velferdsstat ønsker å sikre en gitt sosial standard for alle borgerne. Politisk forbindes velferdsstaten ofte med sosialistiske eller sosialdemokratiske partier, men varianter av velferdsstaten har eksistert under regimer med ulike ideologier. Politikerne i Norge er enige om at vi skal fortsette å ha en velferdsstat, men de er ikke enige om hvordan den skal organiseres. En typisk problemstilling er om velferdsoppgaver skal løses av offentlige eller private aktører. En annen typisk problemstilling er hvilke oppgaver som bør inngå i statens velferdsansvar.

Takketale til bestefar!

Takk bestefar, takk for at du på 1970-tallet valgte å komme hit til Norge. Og at du senere bestemte deg for å bli her, og også hente din familie hit. Slik at jeg fikk komme trygt til verden på et norsk sykehus. Jeg fikk vokse opp i Groruddalen i Oslo, som slettes ikke er så ille som folk skal ha det til. Jeg fikk vokse opp med både lek og læring i en av de mange grønne lunger som finnes i Groruddalen.

Takk bestefar, takk for at du valgte Norge, slik at jeg fikk gå i barnehage. Slik at jeg fikk gå på skolen, gratis attpåtil. Slik at jeg fikk lære om fugl og fisk, om løver og leoparder. Slik at jeg fikk lære matematikk, selv om jeg aldri ble noe god i det. Slik at jeg fikk lære.

Takk, slik at jeg nå får studere på universitetet uten at det koster så veldig mye. At jeg har muligheten til å ta høyere utdanning, tilegne meg kunnskap, selv om lommeboken ikke er blant de tykkeste.

Takk for at du valgte Norge, slik at jeg har rett til å tro på hva jeg vil. Slik at jeg har rett til å si hva jeg mener, og fortelle til myndighetene hva jeg mener, uten å risikere liv og helse. Slik at jeg kan gå i demonstrasjonstog uten å bli skutt på. Slik at jeg kan organisere meg, uten å bli overvåket.

Og skulle jeg bli syk, så vet jeg at jeg får hjelp. Jeg vil ikke bli nektet behandling på sykehuset fordi jeg ikke kan betale flere hundre tusen. Jeg vil ikke bli satt ut på gata for å dø. Forhåpentligvis. Jeg skal ikke skryte alt langt opp i skyene, men det aller meste er godt i Norge. Veldig godt.

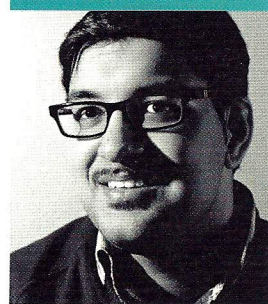
Jeg vet at når jeg blir gammel, vil jeg få hjelp. Jeg vet at jeg vil få pensjonen min, at jeg vil ha et sted å bo. Jeg vet at mine barn og barnebarn vil få den samme muligheten til å ta en utdanning, til å føle seg trygg og til å skape seg et godt liv.

Så, bestefar, tusen hjertelig takk skal du ha for at du valgte Norge. Tusen hjertelig takk.

Assad Nasir

(Publisert i Utrop nr. 10, 2008. www.utrop.no)

ASSAD NASIR

Assad Nasir (født i 1985) er lærer i norsk og samfunnsfag. Nasir er også skribent og fast spaltist i avisa Utrop. Nasir har sin egen blogg: <http://assadnasir.blogg.no>

Hva legger Assad Nasir vekt på som positivt ved Norge i sin takketale?

Hva synes dere er positivt ved å bo i Norge?

Dersom du hadde mulighet til å forandre noe der du bor, hva skulle det være?

SNAKK
SAMMEN

Fakta: Nav

I 2006 ble arbeidsformidlingskontorene, sosialkontorene og trygdekontorene samlet i en felles forvaltning: Nav. Denne reformen ble gjennomført for å effektivisere og gjøre arbeidet enklere overfor brukerne.

Folketrygden

Grunnsteinen i den norske velferdsstaten er *folketrygden*. Alle som bor eller jobber i Norge, er pliktige medlemmer av folketrygden, og har dermed også rettigheter i den norske velferdsstaten. Den norske staten har gjennom mange år utviklet et system for å sikre at innbyggerne ikke skal få økonomiske problemer hvis de for eksempel blir for syke til å arbeide. I dag er all hjelp som innbyggerne trenger i slike situasjoner, samordnet i Nav (arbeids- og velferdsforvaltningen). Men det er forskjell på *trygdeytelser* og *sosialhjelp*.

Trygdeytelser har innbyggerne *rett til* fordi de er en slags forsikring. Alle betaler inn til en «felleskasse» (folketrygden), og så får alle tilgang til denne ut fra et bestemt regelverk. Prinsippet som ligger til grunn for dette, er: Gi etter evne, få etter behov. Likevel, for at alle i samfunnet skal slutte opp om systemet, også de som tjener mye, er det slik at hvor mye man får

Christian Krogh: Kampen for tilværelsen

utbetalt, også er avhengig av hvor mye man tjener eller har tjent. Det betyr at de som tjener mye, vil få høyere trygdeytelser enn de som tjener lite. Mange synes kanskje at dette er urettferdig, men samtidig gjør dette at de aller fleste i Norge er enige om systemet.

Det har tatt mange år for politikerne å bli enige om de lovene og reglene som skal styre folketrygden. Her er en oversikt over noen av trygdeordningene i Norge, med årstall for når de ble vedtatt som lover av Stortinget:

År	Lov
1895	Ulykkesforsikring for industriarbeidere
1911	Syketrygd for arbeidere med lave inntekter
1936	Behovsprøvd alderstrygd
1938	Arbeidsledighetstrygd
1946	Barnetrygd
1956	Syketrygd for alle
1957	Alderspensjon for alle over 70 år
1958	Yrkesskadetrygd
1959	Lov om arbeidsledighetstrygd reformeres
1961	Uføretrygd
1966	Folketrygdloven (avløser tidligere lover om yrkesskade, alderspensjon, uføretrygd, mfl.)
1973	Alderspensjon for alle over 67 år

Det samme prinsippet gjelder ikke for **sosialhjelp**. Før en person kan motta sosialhjelp, stiller samfunnet noen betingelser. Disse betingelsene skal forhindre at noen prøver å utnytte systemet, og skal bidra til at pengene kommer til de som *trenger dem mest*. Sosialhjelpen kommer ikke fra folketrygden, men bevilges over statsbudsjettet. Sosialhjelp brukes hvis en person mister inntekten sin og ikke har rett til en trygdeytelse. Men for å kunne få sosialhjelp kan man ikke eie særlig mye eller ha penger i banken. Da vil en betingelse være at man først selger det man har, for å frigjøre økonomiske midler, eller først bruker de pengene man har i banken.

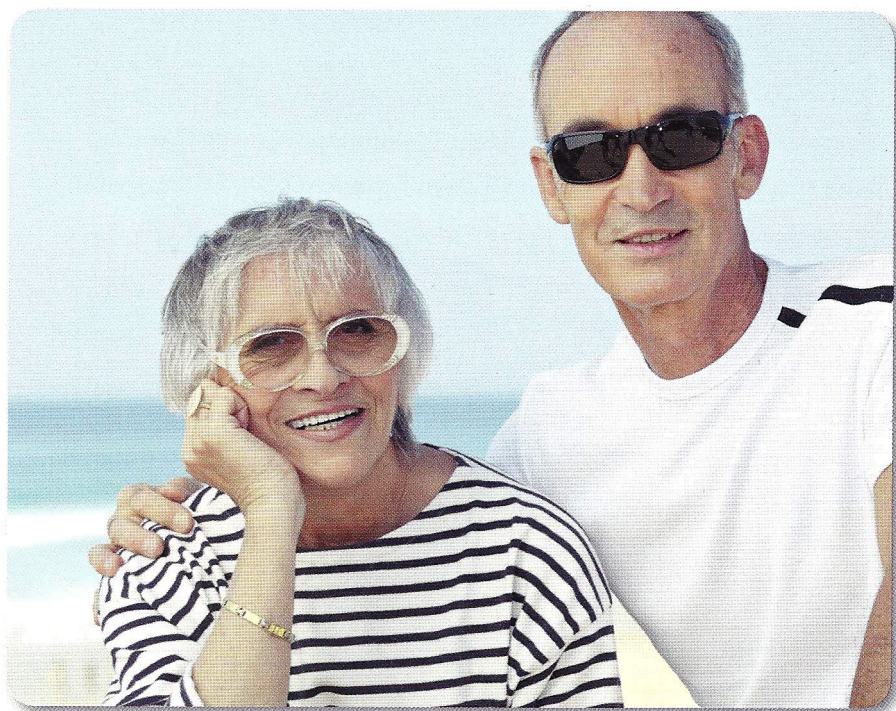
- Hva er forskjellen på trygdeytelser og sosialhjelp?
- Hvordan vil dere beskrive folketrygden for noen som ikke vet hva det er?
- Hvem avgjør hvilke regler og lover som skal gjelde for folketrygden?
- Har dere noe tilsvarende folketrygden i opprinnelseslandene deres?
- Synes dere det er riktig at staten skal hjelpe mennesker i form av trygdeytelser og sosialhjelp? Hvorfor / hvorfor ikke?

Pensjon

Pensjon er en trygdeytelse. Det kan være enten uførepensjon eller alderspensjon. Uførepensjon er for mennesker som er for syke til å arbeide. Denne ytelsen gjelder fram til man når pensjonsalder. Pensjonsalderen i Norge er 67 år. Det er mulig å få avtalefestet pensjon (AFP) fra man fyller 62 år. Alle får alderspensjon, også de som ikke har arbeidet. De får minstepensjon. De som arbeider lenge, får lang opptjening. Jo lengre opptjening man har, jo likere blir pensjonen den lønna man hadde da man sluttet. Systemet er laget slik for at det alltid skal lønne seg å være i arbeid.

Det er dyrt for et land å ha pensjonister, og ettersom helsevesenet blir flinkere og flinkere, lever folk stadig lenger. Slik er det også i Norge, og derfor har myndighetene de siste årene brukt mye tid på å revidere pensjonssystemet slik at det skal bære seg økonomisk også for kommende generasjoner. I praksis betyr det at de som er yngre enn 45–50 år nå, må stå i arbeid lenger enn dagens pensjonister måtte, og de vil få mindre pensjon utbetalt når de går av.

Einar Gerhardsen

Ved valget i 1945 fikk Arbeiderpartiet rent flertall på Stortinget. Einar Gerhardsen (1897–1987) ble landets statsminister. Det var han i ca. 17 år. Gerhardsen ville fordele godene likt mellom folk. Han var med på å bygge opp den norske velferdsstaten. Han ble respektert over hele landet og blir derfor kalt «Landsfaderen». Gerhardsen bodde ikke i statsministerbolig, men i en blokkleilighet i Oslo.

SNAKK
SAMMEN

Fortell om en politiker som har vært eller er viktig for opprinnelseslandet ditt.

Finn ut mer om disse sakene

Del dere i grupper og finn ut mer om disse sakene, enten ved å lete på Internett eller spørre noen dere vet kan mye om dette. Etterpå presenterer dere svarene for hverandre i klassen.

- 1 Egenmelding og sykmelding: Hva er hva?
- 2 Skolen og «skjulte utgifter»: Ofte sies det at skolen er gratis, men så må man likevel betale for noe. Det kan være bøker, skoleuniform eller annet skolemateriell. Har skolen i Norge noen skjulte utgifter?
- 3 Helse og egenandel: For hvilke helsetilbud må man betale egenandel? Hvor mye må man betale? Er det fritak for enkelte aldersgrupper? Hvor lenge gjelder fritakene?
- 4 Pensjon og pensjonsalder: Hva er vanlig pensjonsalder i Norge? Finnes det yrkesgrupper hvor pensjonsalderen er lavere? Hva er vanlig pensjonsalder i opprinnelseslandet deres?

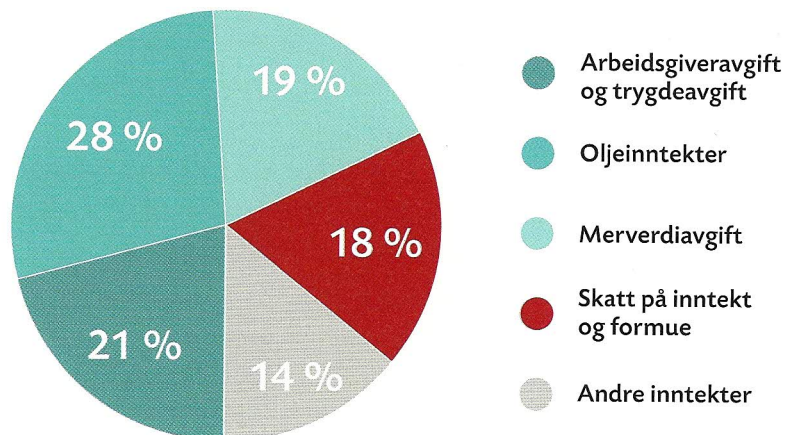
Hvordan finansieres velferdsstaten?

Den norske velferdsstaten finansieres gjennom skatt, avgifter og oljeinntekter. Fram til i dag har oljenæringen bidratt med om lag 4000 milliarder kroner til felleskassen.

Det finnes mange måter for myndighetene i et land å kreve inn penger av innbyggerne på. Skatt er veldig vanlig i de fleste land, også i Norge. I Norge betaler alle innbyggerne skatt individuelt av sin egen lønn. I tillegg betaler arbeidsgivere en skatt på arbeid. Dette kalles arbeidsgiveravgift.

Vi har også en rekke avgifter. Myndighetene bruker disse avgiftene både for å få inntekter og for å prøve å kontrollere adferden til innbyggerne i landet. For eksempel er det høy tobakks- og alkoholavgift i Norge. Det er fordi politikerne ikke ønsker at innbyggerne skal røyke eller drikke så mye. Av samme grunn er det også avgift på drivstoff. Den kalles miljøavgift. Miljøavgiften i Norge er ganske høy, og derfor er bensin og diesel dyrt. I tillegg må alle som eier bil, betale veiavgift. Veiavgiften brukes blant annet til å vedlikeholde og bygge veier. Derfor synes mange at det er urettferdig at de også må betale bompenger enkelte steder.

STATENS INNTEKTER 2011

(Kilde: Finansdepartementets hjemmeside)

Hvis man utfører en tjeneste for andre og ikke betaler skatt av lønna man får, sier vi at det er «svart arbeid». Det er forbudt å arbeide «svart» i Norge, og hvis det blir oppdaget, kan man få fengselsstraff. Derfor er det heller ikke tillatt å bruke pirattaxi, rørleggere, malere eller andre arbeidere som ikke kan vise til at de har en bedrift som betaler merverdiavgift videre til staten, eller at de betaler skatt. Alle som driver virksomhet for seg selv, har plikt til å melde fra til et statlig register. Registeret heter «Brønnøysundregistrene». Hvis man ønsker å bruke en håndverker, og er i tvil om han eller hun har et firma og betaler skatt og moms, kan man ringe eller sende e-post til Brønnøysundregistrene for å sjekke det.

Selvangivelse: Hva er det? Hvem må levere og når?

Howdan betaler man skatt i opprinnelseslandene deres?

Sammenlikn med Norge.

SNAKK
SAMMEN

LEKSJON 7 UTDANNING

Sagt om utdanning

Jeg sa ingenting i timene av redsel for å vekke de andre.

Alle barn har en gnist i seg. Alt vi trenger å gjøre, er å tenne den.

Utdanning er det viktigste våpen hvis du vil oppnå forandring i verden.

Den som anser seg som ferdig utdannet, er ikke utdannet, men ferdig.

I en verden som prioriterer forsvar foran utdanning, sitter vi igjen med smarte bomber og dumme unger. (Anne Kathrine Hærland, komiker)

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til egen skolegang og skolesystemet i Norge
- å få en oversikt over utdanningstilbud og skolehverdag
- å fortelle om egne valg, erfaringer, interesser og drømmer når det gjelder skole og utdanning
- å finne informasjon, både i tekstboka og på Internett, om kompetansevurdering og etter- og videreutdanningsmuligheter

Saynab – Min historie

Saynab ble født i Somalia i 1978 og kom til Norge 12 år gammel for å bli gjenforent med sin far. Hun ble mishandlet hjemme og mobbet på skolen. Etter hvert ble hun med i en tøff jentegjeng og utøvde selv vold. Eva Norderhaug har hjulpet Saynab, slik at hennes historie nå har blitt ei bok. I dette tekstutdraget har Saynab flyttet til en ny familie sammen med broren:

«Abdi skulle gå på barneskolen, mens jeg skulle gå i niende klasse på Holmlia ungdomsskole. Noen i familien vi bodde hos, fulgte Abdi den første skoledagen, men jeg gikk aleine til skolen, som var et koselig hus i gulbrun stein.

Jeg gikk den lange trappa opp mot skolegården. På toppen ble jeg stående og se meg rundt. Det var et fint sted. På sletta foran meg lå det en fotballbane og to basketballbaner. Jeg snudde meg og gikk inn i skolegården. Jeg håpet at det ikke ville bli som i Kristiansand.

Afrofrisyren min var borte. Nå hadde også jeg glatt, svart hår. Damene i leiligheten hadde lært meg å bruke store hårruller og elektrisk tang for å rette ut håret, og de lånte meg antipermanenten «Dark & Lovely», som inneholdt svart fargestoff. Jeg ville ikke ha brunt, krusete hår mer. Heldigvis begynte jeg å se kulere ut.

De voksne hadde sagt at jeg skulle spørre etter rektors kontor og gå dit og si navnet mitt. Jeg hadde vondt i magen og skalv og var nervøs. Jeg visste ikke hvordan jeg ville bli mottatt og var redd for å bli mobba igjen.

Rektor var snill. Han fulgte meg til klasserommet og fortalte at jeg var den eneste nye eleven, noe som gjorde meg enda reddere. Da jeg kom inn i klasserommet, fikk jeg sjokk. Jeg hadde aldri sett så mange forskjellige utlendinger i samme rom før. Jeg fikk en pult, og læreren sa:

– Velkommen til oss. Hva heter du?

Jeg mumlet med usikker stemme:

– Saynab Mohamud.

– Hva sa du?

– Saynab Mohamud, mumlet jeg igjen.

– Jeg forstår ikke helt. Kan du komme opp og skrive navnet ditt på tavla?

Jeg var fra meg av skrekk da jeg gikk opp dit. Dette hadde jeg opplevd før.

Men det gikk bedre denne gangen. Læreren sa til ei somalisk jente i klassen at hun skulle passe på meg og få meg til å trives på skolen. Hun var pen, med store bambi-øyne, fylldige lepper, lys hud og

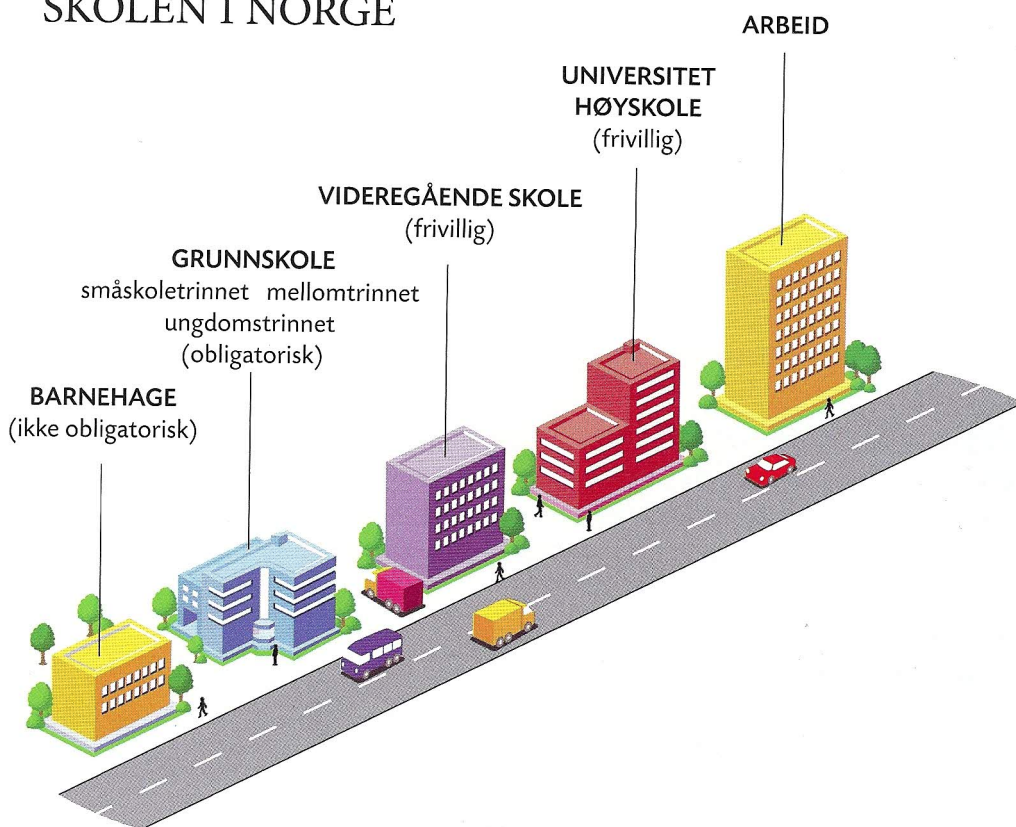
halvlangt, bølgete, svart hår. Jeg kalte henne Spagetti fordi hun var så tynn. Siden ble hun hetende det. Fra første dag tok hun vare på meg, kalte meg søster og viste meg rundt på skolen. Hun lærte meg navnene på alle i klassen, fortalte om lærerne våre, om hvem jeg måtte passe meg for, og hvem som lot oss slappe av i timen. Allerede den første skoledagen visste jeg at jeg hadde fått ei god venninne.

[...]

Vi hadde det fint sammen i klassen, vi var som en stor familie. Noen hadde like rare klær som meg, klær som enten var for store eller for små. Jeg tenkte at her vil jeg få det godt. Det var som å komme hjem til sine egne.»

(Eva Norderhaug, *Saynab – min historie*. 2004)

SKOLEN I NORGE

SNAKK
SAMMEN

Hvilken rolle spiller skolen i barns sosiale liv?

Hva husker du best fra din egen skolegang?

Obligatorisk grunnskole

I Norge har barn rett og plikt til å gå på skole i 10 år. Vi kaller det 10 års obligatorisk grunnskole. Grunnskolen er gratis. Først går barna på barne-skolen (1.–7. klasse), deretter på ungdomsskolen (8.–10. klasse). Etter dette kan de som vil, fortsette på videregående skole. Videregående skole er også gratis, og elevene får låne skolebøker.

Fra 1. til 4. klasse får elevene tilbud om skolefritidsordning (SFO). SFO er et tilbud om barnepass før og etter skoletid. Vanligvis har SFO åpent fra 07.00–16.30. Prisene varierer litt fra sted til sted. Elever i 1.–4. klasse kan også få leksehjelp hver uke utenom undervisningen.

Fakta: Fagene i skolen

Barneskolen 1.–7. klasse: Religion, livssyn og etikk (RLE), norsk, matematikk, naturfag, engelsk, samfunnsfag (inneholder samfunnskunnskap, historie og geografi), kunst og håndverk, musikk, mat og helse og kroppsøving.

Ungdomsskolen 8.–10. klasse: Religion, livssyn og etikk (RLE), norsk, matematikk, naturfag, engelsk, fremmedspråk eller språklig fordypning (i norsk), samfunnsfag (inneholder samfunnskunnskap, historie og geografi), kunst og håndverk, musikk, mat og helse, kroppsøving, elevrådsarbeid og utdanningsvalg. Elevene får karakterer på ungdomsskolen.

Grunnleggende ferdigheter: Å kunne lese og regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig og bruke digitale verktøy er fem grunnleggende ferdigheter som skal integreres i arbeidet med alle fag.

Fortell om skoletilbudet i Norge.

Sammenlikn skole i Norge med skole i ditt opprinnelsesland.

Hva er likt? Hva er ulikt?

Tanker om skolen i Norge

SNAKK
SAMMEN

Denne læreren har mange tanker om den norske skolehverdagen.
Hvilket inntrykk har du? Hva er positivt, og hva er negativt?

Hvordan tror du elevene opplever skolehverdagen?

Videregående skole

Utdanning er viktig for å få arbeid. Når du går på skole, skaffer du deg kompetanse. Noen utdanninger er laget for et bestemt yrke, mens andre utdanninger kan brukes innenfor flere ulike fagfelt.

Når man søker videregående opplæring, kan man søke yrkesfaglige eller studieforberevende utdanningsprogram. Yrkesfag kan for eksempel være helse- og oppvekstfag, elektrofag eller byggfag. Studieforberevende fag er vanlige skolefag, og man kan velge fordypning i for eksempel språkfag, samfunnsfag eller realfag. De fleste av dem som velger yrkesfag, begynner å jobbe etter at de er ferdige, mens de som velger studieforberevende fag, gjerne fortsetter på høyskole eller universitet. Hvis man ønsker å fortsette på høyere utdanning etter yrkesfag, kan man ta ett år ekstra for å få studiekompetanse.

Fakta: Lærlinger

I videregående opplæring finnes det en rekke fag som fører fram til yrkeskompetanse med fagbrev eller svennebrev. Disse fagene kalles lærefag. Det vanligste er at man går to år på skole først. Etterpå går man to år i lære i en bedrift. En lærling skriver en lærekontrakt med en bedrift eller et opplæringskontor. Det er ikke alltid like lett å få en slik kontrakt.

For mer informasjon, se for eksempel www.utdanning.no og www.vilbli.no

Livet på videregående skole

Dominika Kolwicka

21 år, Buskerud, Vg3 interiør

Jeg liker så godt å tegne, så jeg visste at jeg ville velge design og håndverk i videregående opplæring. Informasjon fant jeg blant annet på Internett, på vilbli.no og vigo.no. Jeg trives kjempegodt og synes det er morsomt å få gjøre det jeg liker best hele tida – nemlig å tegne! Jeg liker best å tegne for hånd, men vi bruker også digitale programmer som Adobe Photoshop og SketchUp.

For tre år siden kom jeg til Norge, så det vanskeligste for meg er faktisk språket. Jeg snakker polsk og litt engelsk, og så holder jeg på å lære meg norsk nå. Jeg lærer nye ord hver dag, og alt jeg har lært på norsk, har jeg lært mens jeg har vært på skolen. Utenom språket synes jeg alt er bare morsomt og ingenting er vanskelig.

Det artigste vi gjør, er å ha reelle oppdrag, der vi må forholde oss til kunder når vi skal gjøre forskjellige oppgaver. Akkurat nå arbeider jeg for en kunde som skal ha nytt soverom og kjøkken, og det er kjempegøy! Jeg spør kunden hva han vil ha: hvilken farge, hvilke møbler, hvilke tekstiler, hvilken stil osv. Deretter søker jeg på Internett for å få inspirasjon til hva jeg skal tegne. En god side å få ideer fra er IKEA. Så tegner jeg en visningsplan og viser den fram til kunden. Da får jeg raskt vite om han er fornøyd eller ikke.

Vi har også framføring for klassen, og så skal læreren bedømme hvordan vi har arbeidet, og hvordan resultatet ble, og vi får karakterer på arbeidet vi har gjort. Alle jobber alltid med de samme oppgavene, men innimellom kan vi også velge om vi vil være utplassert i en bedrift, eller om vi vil være på skolen og få ulike oppdrag fra kunder. Jeg har valgt å være på skolen og få oppdrag fra kunder, og da lærer jeg mye om hvordan man skal forholde seg til de ulike kundene.

Når du skal velge videregående opplæring, bør du tenke på hva du vil bli, og hva du vil arbeide med. Hvis du liker å tegne, og du for eksempel vil bli interiørkonsulent, da er interiør noe for deg.

(Intervjuet er gjengitt med tillatelse fra www.vilbli.no.)

SNAKK
SAMMEN

Kolwicka forteller at alt hun har lært av norsk, har hun lært på skolen. Hvor har du lært mest norsk?

På mange videregående utdanninger får elevene tilbud om utplassering i en bedrift. Ville du ha tatt imot et slikt tilbud? Hvorfor / hvorfor ikke?

Har du eller har du hatt språkpraksis i forbindelse med norskkurs? Fortell om dine erfaringer.

Grunnskole og videregående utdanning i voksen alder

De ulike fagene i grunnskoleopplæringen for voksne er delt opp i moduler, slik at det skal være mulig å ta utdanningen i ulike løp. Det skal også være mulig å få godkjent deler av tidligere utdanning. Retten til grunnskoleopplæring omfatter de fem fagene man trenger for å få et fullstendig vitnemål: de tre skriftlige fagene norsk, engelsk og matematikk og to muntlige fag, der man kan velge mellom samfunnsfag, naturfag og RLE. Opplæringen er gratis.

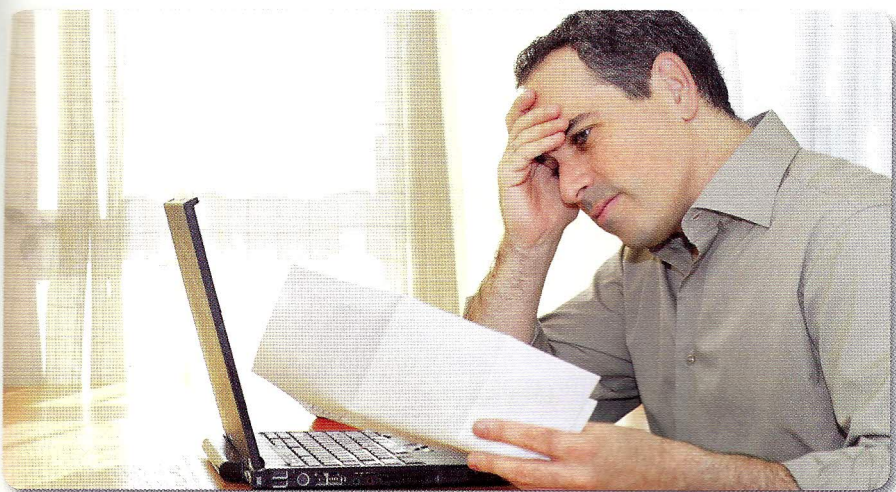
Voksne som har rett til videregående opplæring, har også rett til å få vurdert sin realkompetanse. Realkompetansen kan gi en kortere vei mot målet. Ved søknad om opplæring vil vurderingen av realkompetanse danne grunnlaget for å planlegge det videre opplæringsløpet.

For å kunne bli tatt opp på høyskoler eller universiteter må man som regel kunne dokumentere generell studiekompetanse.

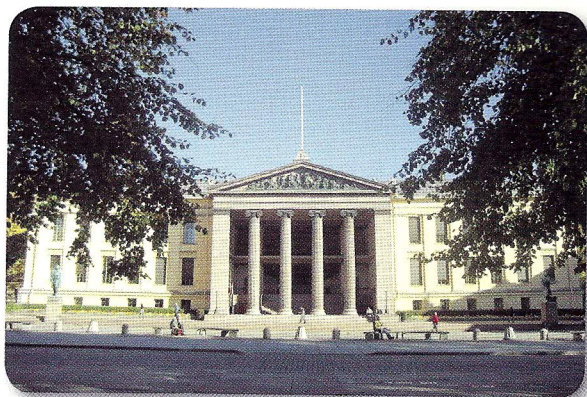
Videreutdanning

Det er mange voksne som ønsker å ta videre- og etterutdanning. Noen ganger kan også arbeidsgiveren kreve at man gjør det. Samfunnet forandrer seg hele tiden, og da er det naturlig at arbeidsoppgavene også endres. Det finnes mange aktører som arrangerer kurs og utdanningsprogrammer for voksne, og mange tar slik videreutdanning over nettet.

Se for eksempel www.nav.no og www.vox.no.

Universiteter og høyskoler

I Norge er det åtte universiteter. Universitetet i Oslo, UiO, er det største og eldste universitetet. Det ble grunnlagt i 1811. Universitetet i Oslo har et nasjonalt faglig ansvar. Det vil si at dette universitetet skal tilby studier innenfor fag som de andre universitetene ikke har kompetanse på eller kapasitet til. Universitetene er statlige institusjoner som er anerkjent av NOKUT, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen.

I tillegg til universitetene finnes det mange høyskoler, både private og statlige. Høyskoler tilbyr høyere utdanning, men har ofte ikke like stor faglig bredde som universitetene. Det har heller ikke vært vanlig at høyskolene driver med forskning eller tildeler doktorgrader. Dette er imidlertid i ferd med å endre seg. Historisk sett har høyskolene fokusert på yrkesrettede utdanninger (for eksempel sykepleie, lærerutdanning og ingeniørstudier), mens universitetene har hatt en bredere akademisk orientering.

I 2000-årene ble gradsstrukturen i Norge samordnet med resten av Europa. Etter de tre første årene kan man oppnå en *bachelorgrad*. Studerer man to år til, kan man oppnå en *mastergrad*, og hvis man ønsker det, er det mulig å fortsette enda tre år og ta *doktorgrad*.

Fakta: Lånekassen

Statens lånekasse for utdanning (Lånekassen) ble opprettet i 1947

for å administrere studielån og stipend til ungdom som ønsket å ta høyere utdanning. I starten var ordningen forbeholdt studenter med foreldre som ikke hadde så høy inntekt. I 1970 ble ordningene universelle. Det vil si at hvem som helst kunne få lån, uavhengig av foreldrenes inntekt. Hvordan studielån og stipend organiseres i forhold til hverandre, når beløpet utbetales, hvor mye man kan låne, hvilke studier man kan få lån til, osv. har endret seg i løpet av Lånekassens historie. I dag fungerer ordningen slik at man får månedlige utbetalinger, og så omgjøres deler av dette beløpet til stipend dersom man består eksamen.

For mer informasjon, se www.lanekassen.no.

Godkjenning av utenlandsk utdanning

Hvis du har en utdanning fra et annet land, kan det være viktig å finne ut hvor mye av utdanningen som vil bli godkjent i Norge. Det er vanligvis NOKUT som vurderer dette. Behandlingstiden hos NOKUT kan være opptil seks måneder, så det er viktig å få oversatt papirene tidlig og komme i gang med prosessen.

Fakta: Nyttige nettsider om utdanning og etter- og videreutdanning

www.vox.no

www.nokut.no

www.safh.no

www.samordnaopptak.no

www.utdanning.no

www.norge.no

Hvilke utdanningsmuligheter hadde du selv?

Hva og hvem styrer (eller styrte) utdanningsvalgene dine?

Hvilket yrke drømte du om å ha?

Hva drømmer du om å gjøre nå, her i Norge?

LEKSJON 8 ARBEID

Sagt om arbeid

Min bestefar sa alltid at det finnes to typer mennesker: De som gjør jobben, og de som tar æren. Han sa at jeg burde satse på den første gruppen. Konkurransen er mye mindre der.

Når arbeidet tilfredsstiller deg, er livet en glede. Når arbeidet er et ork, er livet slaveri.

En arbeidsgiver får vanligvis de arbeiderne han fortjener.

Hva er din viktigste motivasjon for å arbeide?	Viktighetsgrad				
	Ikke viktig	Ikke veldig viktig	Ingen formening	Litt viktig	Veldig viktig
Tjene penger	1	2	3	4	5
Gjøre karriere	1	2	3	4	5
Realisere meg selv	1	2	3	4	5
Bidra til samfunnet	1	2	3	4	5
Delta i et sosialt fellesskap	1	2	3	4	5

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til arbeidslivet
- å presentere egen kompetanse og egne kvalifikasjoner, for eksempel i forbindelse med et jobbintervju
- å lese og vurdere en jobbbannonse
- å samtale om og diskutere ulike formelle og uformelle regler i arbeidslivet
- å lese og forstå et intervju om et kjent tema

Janteloven

- 1 Du skal ikke tro at du er noe.
- 2 Du skal ikke tro at du er like så mye som oss.
- 3 Du skal ikke tro at du er klokere enn oss.
- 4 Du skal ikke innbille deg at du er bedre enn oss.
- 5 Du skal ikke tro at du vet mer enn oss.
- 6 Du skal ikke tro at du er mer enn oss.
- 7 Du skal ikke tro at *du* duger til noe.
- 8 Du skal ikke le av oss.
- 9 Du skal ikke tro at noen bryr seg om *deg*.
- 10 Du skal ikke tro at du kan lære oss noe.

(Hentet fra Aksel Sandemose,

En flyktning krysser sitt spor. Fortelling om en morders barndom. 1933)

Lat-Hans

Mandag er min frihetsdag,
tirsdag har jeg gode stunder,
onsdag ser jeg meg omkring,
torsdag går jeg rundt og grunner,
fredag gjør jeg hva jeg vil,
lørdag stunder helgen til –
så er uken ute.
Snipp, snapp, snute.

Gammel regle

Stilling ledig

I 2002 startet Ottar og Anders bedriften Askefast AS. De selger vedovner, peiser, varmepumper og andre varmekilder. Ottar er murer, og Anders er elektriker. Derfor tilbyr de også installasjon av både peiser og varmepumper. I det siste har salget av peiser og ovner gått veldig opp. Dette har de to som driver Askefast, merket godt. De startet som en liten nisjebutikk med salg over Internett, men har nå utvidet og skal åpne butikk.

En dag sitter de og diskuterer hva de trenger til butikken. De har funnet et bra lokale, og de holder på med å pusse opp. Nå har de en liten pause.

«Vi må i alle fall ansette en til å arbeide i butikken, Anders. Men vi må nok være innstilt på å ta i et tak, vi òg, i alle fall inntil vi ser hvordan det går. Så kan vi eventuelt ansette flere etter hvert.»

«Ja, det er sant,» svarer Anders. «Men hva trenger vi egentlig?»

«Jeg synes det hadde vært fint med en ekte 'selger', om du skjønner hva jeg mener,» sier Ottar. «Ingen av oss er jo egentlig det, og en ting er å selge ting over nettet, noe annet er å stå ansikt til ansikt med kunden i salgssituasjonen. Det tror jeg at jeg kommer til å synes er vanskelig!»

«Ja, det er noe annet over nettet, det er helt sant!»

Anders tar en kopp kaffe fra trakteren på kontoret. «Kaffe?» Han ser spørrende på Ottar, som nikker og tar imot den halvfulle kaffekoppen.

«Vi bør vel tenke over hva vi vil skrive i annonsen.»

«Ja,» svarer Ottar. «Det blir ikke så lett dette her. Jeg har aldri ansatt noen, bare blitt ansatt selv.»

Anders smiler.

«Ja, det er et stort ansvar. Jeg har hørt at det er veldig viktig hvordan utlysningsteksten formuleres. Hva man skriver, er helt avgjørende for hvem man til slutt kan ansette. Hva synes du vi skal legge mest vekt på? Utdanning, erfaring eller personlig egnethet?»

«Jeg vet ikke helt,» svarer Ottar litt usikkert. «Det er viktig med utdanning, men hva er relevant for en stilling som selger i butikken vår? Jeg tror jeg vil at personen skal vite litt om varmekilder, ovner, peiser – ja, om det vi selger, altså.»

«Enig.» Anders nikker. «Men det er jo også veldig viktig at personen kan snakke med kunder, ha en god dialog med dem.»

«Ja, jo,» Ottar nøler. «Kanskje vi skal tenke på det til i morgen?»

«Det kan vi, men vi må ikke tenke for lenge. Vi skal jo åpne butikken om tre uker. Vi kan helt sikkert klare oss uten en ekstra person i starten, men ikke så lenge.»

SNAKK
SAMMEN

Hva mener dere at Ottar og Anders bør legge vekt på når de lyser ut stillingen?

JOB

SELGER SØKES TIL HELTIDSSILLING HOS ASKEFAST AS

Vi er en liten nisjebedrift som selger ulike varmekildeløsninger. Vi har tidligere bare hatt kundekontakt via nettet, men nå åpner vi butikk, og trenger hjelp til kundebehandling. Ettersom vi selger ovner og andre varmekilder, bør du kjenne noe til dette. Du vil få opplæring. Erfaring fra butikkarbeid og gjerne utdanning innenfor butikk, service eller logistikk er en fordel. Vi er på jakt etter en person med stå på-vilje, godt humør og god evne til dialog med kundene. Interessante søkere vil bli innkalt til intervju.

Send CV og søknad til Ottar Olsen:

otol@askefastas.no

Du finner også mer informasjon på nettstedet vårt:

www.askefastas.no

CV og jobbsøknad

CV er latin og betyr *curriculum vitae*. Det kan oversettes til «livsløp». Det er vanlig å levere en oppdatert CV sammen med en søknad når man søker jobb. Noen arbeidsgivere ønsker vedlegg til CV-en, andre gjør det ikke. Det kan være en god idé å merke av på CV-en hva som kan dokumenteres, og hva som ikke kan dokumenteres. Da unngår man pinlige situasjoner hvis en potensiell arbeidsgiver spør etter dokumentasjon. I Norge har det ikke vært vanlig å legge ved bilde til CV-en, men dette er i ferd med å endre seg. Det finnes mange maler for jobbsøknader og CV-er tilgjengelig på Internett. Se for eksempel på Navs nettsted: www.nav.no under Arbeid.

En jobbsøknad starter ofte med «Jeg viser til annonsen i ..., og tillater meg med dette å søke den utlyste stillingen». Deretter forklarer man hvorfor man synes dette er en interessant jobb, og forteller hvilke kvalifikasjoner man har som er relevante for jobben. Til slutt må man si noe om seg selv. I en norsk jobbsøknad bør man ikke skryte direkte og åpent av seg selv. Det har kanskje med janteloven å gjøre? Men man kan «pakke inn» skrytet og bruke ord som ikke er direkte «skryteord»:

- Jeg liker å samarbeide med andre mennesker, og jeg er kreativ og fleksibel.
- Jeg er åpen for nye ideer, men jeg føler også at jeg har god oversikt over fagområdet mitt. Jeg liker å holde meg oppdatert.
- Jeg lytter gjerne til hva andre mener om en sak, og jeg synes det er viktig å være i dialog for å kunne finne gode løsninger.

Har du søkt jobb noen gang?

Hvordan gikk du fram?

Hvis du selv skulle ansette noen, hvilke kvalifikasjoner synes du er viktige?

Hvordan vil du beskrive deg selv – hvilke kvalifikasjoner har du?

Fakta: Arbeidssøking

- 1 Har du utdanning? Er utdanningen godkjent i Norge?
Hvis ikke – hvordan går du fram?
- 2 Finn ut hva du vil/kan arbeide med.
- 3 Skriv CV.
- 4 Hvor finnes jobbene – let på Internett, hos Nav, spør venner og bekjente, lever CV på aktuelle arbeidsplasser (bare for sikkerhets skyld).
- 5 Skriv søknad spesielt til hver jobb – masseproduserte søknader gir et veldig dårlig inntrykk.
- 6 Skaff deg referanser (spør dem alltid først).
- 7 Tenk gjennom hva du vil si dersom du blir innkalt til intervju, sett deg inn i hva bedriften arbeider med.
- 8 Ikke vær for pågående – men ikke vær uinteressert heller ...

Rett til, plikt til – og mulighet for

Arbeidstakerne i Norge har mange rettigheter. Blant annet har man rett til ferie, godtgjøring for overtid (enten som penger eller avspasering) og ulike permisjoner med eller uten lønn. Normal prosedyre er å søke om permisjon minst to uker før permisjonen. Ikke alle permisjoner kan man søke om på forhånd. Det gjelder for eksempel permisjoner i forbindelse med akutt sykdom eller dødsfall i nærmeste familie. De fleste arbeidsgivere er likevel fleksible i slike situasjoner. Men arbeidstakere har også en del plikter. Man skal alltid ta kontakt med arbeidsgiver og melde fra dersom man er syk. Videre skal man skrive egenmelding for sykefravær så snart man er tilbake på arbeid igjen.

Arbeidslivet i Norge i dag er preget av samarbeid mellom arbeidstakere og arbeidsgivere. Partene i arbeidslivet forstår at man er gjensidig avhengig av hverandre. Arbeidsgivere som prøver å utnytte arbeidstakere, blir ikke sett på med blide øyne, verken av andre arbeidsgivere, mediene eller samfunnet for øvrig. Vi har hatt flere saker der arbeidsgivere har blitt nødt til å avvikle drift, be offentlig om unnskyldning og etterbetale lønn til arbeidstakere som har fått for lite betalt.

Fakta: Arbeidstid

Arbeidstid i Norge er 1687,5 timer per år, eller 37,5 timer per uke i 45 uker. Arbeidstakere i Norge har 5 uker ferie hvert år. I tillegg kommer helligdager og andre fridager.

Nyttig nettside: <http://www.arbeidstilsynet.no>.

Ikke alle arbeider 100 %. Mange arbeider deltid, særlig kvinner. Noen gjør dette frivillig, mens andre arbeider deltid fordi de ikke kan få en fulltidsjobb.

I 1948 var en normalarbeidsuke på 48 timer per uke, og arbeidstakerne hadde normalt 2 uker ferie i året. I 2001/2002 hadde arbeidstida blitt redusert til 37,5 timer per uke, og de fleste arbeidstakere hadde 5 uker ferie i året.

Fakta: Tariffavtaler

En tariffavtale er en avtale mellom to parter i arbeidslivet. Det er arbeidstakernes organisasjoner og arbeidsgivernes organisasjoner som blir enige om en tariffavtale på vegne av medlemmene sine.

En tariffavtale legger rammer for lønnsforholdene i en bransje:

Hva er lønna? Hvordan er økning av lønn (lønnsstigen) i forhold til ansiennitet og utdanning? Tariffavtalene reforhandles annethvert år.

SNAKK
SAMMEN

Hva er normalarbeidstid i opprinnelseslandene deres – lag en oversikt (gjørne i klassen) og sammenlikn med Norge.

Hvilket inntrykk har dere av norsk arbeidsliv? Sammenlikn med arbeidslivet i deres opprinnelsesland. Finn likheter og forskjeller.

Fakta: Fagforeninger

Det er organisasjonsfrihet i Norge. Mange arbeidstakere bruker denne retten og er medlemmer av en fagforening. Det finnes fagforeninger i Norge for de aller fleste yrkesgrupper. Mange fagforeninger går gjerne sammen i en hovedsammenslutning. Den første hovedsammenslutningen som ble dannet i Norge, var Landsorganisasjonen (LO), og det er fremdeles den største. Den nest største sammenslutningen i Norge er Hovedorganisasjon for universitets- og høyskoleutdannede (UNIO). Både LO og UNIO er partipolitisk uavhengige organisasjoner, men LO har sterke historiske bånd til Arbeiderpartiet.

I tillegg til å forhandle om lønn og arbeidsvilkår på vegne av medlemmene tilbyr fagforeningene også sine medlemmer skoloring, gunstige forsikringsavtaler og ulike typer rabattordninger. I Norge er det imidlertid slik at en fagforening ikke bare forhandler på vegne av sine egne medlemmer. De godene som oppnås i sentrale forhandlinger, vil komme alle som arbeider på området, til nytte.

Se: www.lo.no, www.unio.no

Fakta: Arbeidsgiverorganisasjoner

Næringslivets hovedorganisasjon (NHO) og Kommunenes Sentralforbund (KS) er de to viktigste organisasjonene i Norge for arbeidsgivere. Om lag 20 000 bedrifter er medlemmer i NHO. KS organiserer kommunene som er arbeidsgivere i kommunal sektor.

Se:

www.nho.no,

www.ks.no

Nordmenn og arbeid

Vi deler arbeidslivet i primærnæringer, sekundærnæringer og tertiærnæringer.

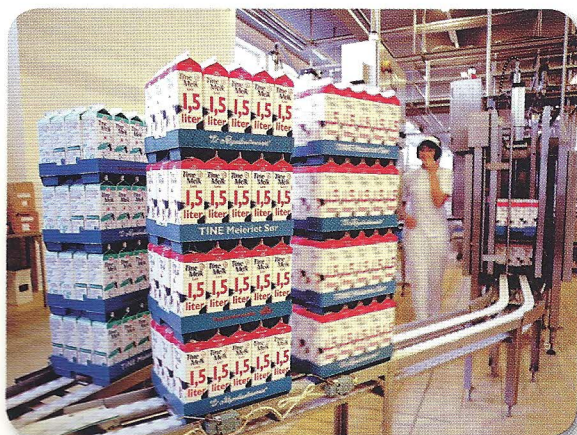
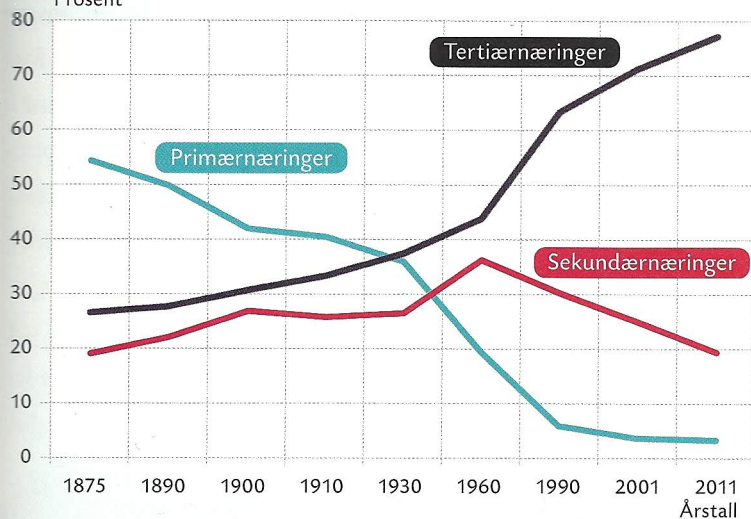
Primærnæringer produserer råvarer, sekundærnæringer bearbeider råvarene, og tertiærnæringer yter service. I dag arbeider de fleste nordmenn i ulike deler av tertiærnæringen. Benevnelsen «kvartiærnæringer» tas mer og mer i bruk.

Denne betegnelsen omfatter næringer som formidler kunnskap og informasjon, slik som skole, utdanning, forskning, bibliotek og medier.

Primærnæringerne, sekundærnæringerne og tertiærnæringerne har hatt denne utviklingen fra 1875 til 2011 (Kilde: SSB):

PRIMÆRNÆRINGENE, SEKUNDÆRNÆRINGENE
OG TERTIÆRNÆRINGENE

Prosent

Hva er HMS?

– I enkle ord – hva er HMS?

– HMS står for helse, miljø og sikkerhet. Det er en samlebetegnelse på et stort arbeidsfelt. Innholdet har de siste årene blitt større og større, og kravene fra myndighetene har blitt stadig strengere etter ulykker i oljeindustrien og andre sektorer. Dermed er det ikke lenger bare et lite arbeidsfelt på arbeidsplassen, men faktisk en profesjon, altså en jobb. Det er en del av arbeidsoppgavene til en av de ansatte ved bedriften, den som er «HMS-ansvarlig».

– Hva gjør en HMS-ansvarlig?

– Jeg er HMS-ansvarlig på Johannes Læringssenter i Stavanger. Det er en stor arbeidsplass med ca. 230 ansatte, og med mange elever og kursdeltakere. Det foregår opplæring og andre aktiviteter på senteret fra klokka sju om morgenen til klokka ni om kvelden. Jeg arbeider med styringssystemer for ytre og indre miljø på arbeidsplassen. Det vil si at jeg har ansvar for blant annet lys, lyd, luft, ergonomi, avfallshåndtering, sikkerhet og beredskap og sykefraværsoppfølging. Jeg leder også skolens AMU, det vil si arbeidsmiljøutvalg. På Johannes Læringssenter består AMU av fire verneombud, rektor, vaktmester, en representant for de som eier bygget – og meg selv. AMU har blant annet ansvar for å gå vernerunder på bygget. Da ser vi etter at alt er i orden med arbeidsforholdene på skolen, og vaktmesteren skal rette opp eventuelle feil og mangler.

– Har alle arbeidsplasser en HMS-ansvarlig?

– Nei, øverste leder ved bedriften er i utgangspunktet ansvarlig for HMS, men han eller hun kan delegere ansvar til andre. Det er avhengig av størrelsen på bedriften. Bedrifter med mer enn 50 ansatte må ha eget AMU. Stadig strengere krav til dokumentasjon gjør at det raskt blir behov for en egen stilling.

– Hva er arbeidstakerens ansvar med hensyn til HMS?

– Arbeidstakeren har plikt til å medvirke til at arbeidsmiljøet blir godt på arbeidsplassen. Det vil si at alle skader, feil og mangler som arbeidstakeren oppdager, må han eller hun melde fra om. Arbeidstakeren skal selvfølgelig også melde fra om nestenulykker eller ulykker, uansett hvor små og ubetydelige de kan virke. Denne plikten gjelder det som skjer med en selv. Ser du en kollega som er til fare for seg selv eller andre på grunn av at han eller hun ikke følger HMS-regler, har du også plikt til å melde fra. På skoler er dette nokså uproblematisk, men på andre arbeidsplasser kan det være vanskeligere. Vi ønsker ikke en «angiverkultur», men samtidig er det viktig at sikkerheten blir ivaretatt. Derfor er det viktig å legge stor vekt på å bygge opp en god HMS-kultur. Det er arbeidstakerens plikt å sette seg inn i hvilke HMS-regler som gjelder, men arbeidsgiveren skal sørge for at reglene og prosedyrene er tilgjengelige, og arbeidsgiveren skal legge til rette for medvirkning. Man kan faktisk miste jobben dersom man ikke følger HMS-reglene på et arbeidssted slik at det blir fare for liv og helse.

– Har HMS kommet for å bli?

– Ja, så absolutt. Dette er et viktig arbeidsfelt på verdensbasis, faktisk. En viktig initiativtaker til arbeidet internasjonalt sett var Al Gore, tidligere visepresident i USA. Jeg synes det er et interessant arbeidsfelt fordi det angår nesten alt vi gjør i forbindelse med driften av en bedrift. For eksempel skal HMS-arbeidet fremme bærekraftig utvikling. Det innebærer at en stiller krav til bedriften en bestiller varer fra. Varene skal ha blitt produsert på en bærekraftig måte, og produktene skal ikke tappe miljøet for framtida. Videre må bedriften en handler hos, også ha gode HMS-systemer. Akkurat nå har vi kjøpt nye kopimaskiner til skolen. Disse maskinene har soyaolje i fargepatronene. Det er bare en voksklump som settes inn et fargemagasin, og der smelter de og avgir ingen gasser eller restprodukter. Slik sparer vi både de ansatte og miljøet for uheldig påvirkning.

Hva er HMS?

Hva gjør en HMS-ansvarlig?

Hvorfor har HMS blitt så viktig?

Hvordan har dere opplevd HMS på arbeidsplassene deres, enten i opprinnelseslandet eller i Norge?

Mener dere HMS er viktig? Hvorfor / hvorfor ikke?

LEKSJON 9 MEDIER OG MASSEKOMMUNIKASJON

Sagt om medier

Folk er ofte tilbøyelige til å tro på det de forstår minst av.

Det er ikke verden som har blitt så mye verre; det er nyhetsformidlingen som er blitt så mye bedre.

Jeg frykter tre fiendtligsinnede aviser mer enn tusen bajonetter.

Det er bare én ting i verden som er verre enn å bli snakket om, og det er ikke å bli snakket om.

«Æres den som æres bør».

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

- ord og uttrykk knyttet til medier og massekommunikasjon
- å diskutere innholdet i begreper som for eksempel ytringsfrihet, opphavsrett, kildekritikk og personvern
- å begrunne egne meninger og uttrykke synspunkter om barn og unges bruk av Internett
- å lese og forstå et intervju
- å presentere en nyhetssak

Oldemor leser fremdeles avisa ...

– Jeg ser mer på TV nå enn jeg gjorde før, ingen tvil om det. Og så leser jeg avisa.

– **Leser du avisa på Internett eller på papir?**

– På papir. Jeg liker å løse kryssord.

– **Jeg ser at du har en datamaskin stående i stuen din, bruker du den?**

– Nei, jeg brukte den før. Jeg lærte meg å sende meldinger på MSN. Det var riktig artig så lenge jeg klarte det. Jeg har aldri vært så oppdatert på hva barnebarna mine gjør. Jeg fikk ofte meldinger fra dem.

– **Mobiltelefon, da, bruker du det?**

– Nei, det har jeg aldri lært meg. Jeg vet ikke hvorfor, for jeg var ikke så gammel da det ble vanlig med mobiltelefon. Jeg kunne helt sikkert ha klart det. Men ikke nå lenger. Nå er jeg for gammel, føler jeg. Jeg blir 90 år til jul, vet du.

... men farmor sender MMS ...

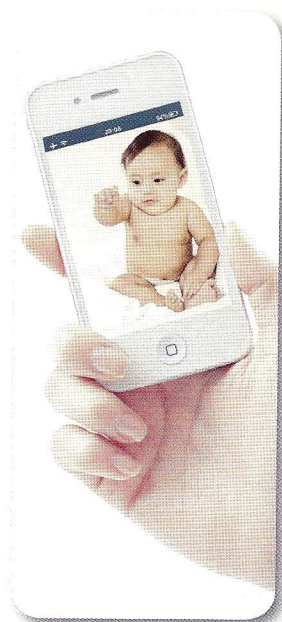
– Ja, jeg fikk min første mobiltelefon for fem-seks år siden. Jeg bruker den hele tida! Nå har jeg nettopp fått en ny, og den tar mye bedre bilder enn den forrige. Det er en viktig funksjon for meg, for jeg tar ofte bilder av barnebarna mine og sender til søstera mi.

– **Bruker du datamaskin også?**

– Nei, ikke jeg, men mannen min gjør. Han betaler regninger på nett. Hvis han er bortreist, får jeg hjelp av sønnen min til å gjøre det. Mannen min liker også å surfe på Internett, og han leser aviser på Internett.

– **Leser du aviser?**

– Ja, vi abonnerer på to aviser. Jeg leser begge avisene hver dag. Det er viktig å holde seg oppdatert. Og det er to forskjellige aviser. Derfor får vi lese om en sak fra flere sider. Jeg liker det. Og så kjøper jeg alltid ei tabloid-avis i helga. Jeg løser kryssord, og jeg liker å lese lørdagsbilaget.

... og far bruker bare Internett

– Jo da, jeg leser aviser på nettet. Vi abonnerer på ei avis, men det er sjelden jeg leser hele avisa. Kona mi liker å lese politiske kommentarer, og avisene legger ikke dem ut på nettet. Jeg tror at jeg bruker en, kanskje to, timer daglig til å surfe på Internett. Helst etter at barna har lagt seg. Det er avslappende, synes jeg. Jeg leser forskjellige aviser, både på norsk og engelsk. Det er interessant.

– Bruker du nettet til andre ting?

– Ja, til å betale regninger. Av og til kjøper jeg ting på nettet. Noen ganger er det billigere enn å kjøpe ting i butikken. Men jeg er ikke medlem i noen fora for kommunikasjon over nettet. Jeg er skeptisk til det. Man kan komme til å legge ut informasjon om seg selv som man ikke kan slette etterpå.

– Hvilke funksjoner er viktigst for deg på mobiltelefonen?

– Tja, det er viktig at den er god å ringe med. Mange mobiler har altfor mye stråling, og det er ikke bra. Jeg prøver å begrense ringing med mobil, og helst bruke den til å sende tekstmeldinger. Jeg bruker ikke kalender-funksjonen på mobilen. Kanskje jeg burde gjøre det. Jeg begynner å glemme ting ...

Leser dere aviser på Internett eller i papirutgave?

Hva bruker dere mobiltelefonen til?

Hva bruker dere Internett og datamaskinen til?

Hvor mange timer per dag bruker dere foran datamaskinen?

Er det forskjell mellom generasjonene i deres familie når det gjelder bruk av slike «moderne» hjelpemidler?

Radioen under krigen

Farmor forteller:

Jeg var bare fire år da krigen kom til Norge, men jeg husker ganske mye. Den varte jo til jeg var ni år. Jeg bodde i ei bygd litt nord for Oslo. Av og til kom det tyske soldater til bygda vår, og da satt vi på et steingjerde og geipet til tyskerne da de gikk forbi. Det var liksom vår motstandskamp, det! En annen ting som jeg husker, er radioen. Det var forbudt å ha radio, men likevel hadde mange det, vi også, men det visste ikke vi ungene om. Mor og far gjemte radioen i et rom under komfyren. De bygget en kasse rundt komfyren, og vi trodde at vi hadde fått ny komfyr. Det var sendinger fra London på radioen. Radioen var aldri fremme om dagen, så de voksne hørte nok bare på radioen etter at vi barna hadde lagt oss for kvelden. Men jeg husker en gang at jeg kom inn på kjøkkenet etter leggetid, og det sto en radio på kjøkkenbordet. «Å, har vi fått tilbake radioen vår?» spurte jeg. «Radio?» svarte far. «Nei, dette er ikke en radio. Det er slik den nye komfyren vår ser ut inni!» Jeg trodde på ham, og snakket ikke mer om det. Men etterpå har far fortalt at han gjemte radioen et annet sted. Barn sier så mye rart til folk, og tenk om jeg hadde fortalt noen at komfyren vår så ut som en radio inni! Hvordan skulle det ha gått?

Har dere TV?

Alida (43 år) forteller:

Jo da, vi hadde TV da jeg var liten, men vi så ikke så mye på den. Jeg så Barne-TV hver dag, fra klokka seks til halv sju. Da satt jeg foran TV-en i pyjamas og spiste kveldsmat, og etterpå måtte jeg legge meg. Etter hvert som jeg ble eldre, fikk jeg være oppe lenger, men jeg tror ikke jeg så Dagsrevyen før jeg var i alle fall 13 år. Og ingenting var dubbet, bare teksten. Barneprogrammene var pedagogiske, og vi lærte som oftest noe. Jeg tror faktisk jeg lærte klokka på Barne-TV! Da jeg ble eldre, begynte de å sende et program på lørdagskveldene: Halvsju. Det varte fra halv sju til Dagsrevyen begynte halv åtte. For mange av oss var det lørdagens høydepunkt. De pleide å sende en spennende føljetong fra sju til kvart over sju, og vi måtte ha med alle episodene! Den gangen var det bare én TV-kanal, men så fikk vi TV 2 i 1992. Det mest spennende med TV 2 var reklamene, syntes jeg. Vi hadde jo ikke hatt reklame på TV før, og de eneste gangene vi så «levende» reklame, var på kino. Men akkurat det mistet nyhetens interesse ganske fort. I dag er det et utall TV-kanaler, og man kan se på TV døgnet rundt. Det kan lett bli litt for mye TV-titting. Det er jo ikke så bra, sier det.

Hadde dere TV da du var liten? Pleide du å se mye på TV?

Hvor mange kanaler var det på TV i deres opprinnelsesland da dere vokste opp?

Hva liker du å se på TV?

Hva synes dere om lisensordningen i Norge?

Hva synes dere om reklame på TV? I Norge er det ikke lov å reklamere for tobakk og alkohol, og det er også forbudt med reklame rettet mot barn. Hva synes dere om det? Sammenlikn med hvordan dette er i deres opprinnelsesland.

Fakta: Lisens

Alle som har TV-apparat, må betale lisens. Lisensavgiften utgjør om lag 95 prosent av inntektene til NRK (Norsk rikskringkasting) og bidrar til at NRKs kanaler kan være reklamefrie. Lisensavgiften følger kalenderåret og betales i to terminer. I 2010 betalte nordmenn 4,5 milliarder i lisens.

Lisensen er omdiskutert. Motstanderne mener at NRK må skaffe seg inntekter selv fra reklame, slik som for eksempel TV 2 gjør. Mange mener at bredden i programtilbudet er like god i TV 2 som i NRK, og at dette viser at lisensen er unødvendig. Tilhengerne mener lisensen er en viktig garanti for at NRK fortsetter å lage gode programmer selv og dermed bidrar til å utvikle norsk programproduksjon. Tilhengerne mener også at det er viktig å ha en reklamefri kanal.

Mamma, kan jeg få komme på Facebook?

«Jeg har fått et brev fra Eirik i dag,» sa jeg til mannen min en kveld etter at barna, både de minste og de største, hadde lagt seg.

«Et brev fra Eirik?» gjentok han spørrende. «Hva stod det i det, da?»

«Det stod at han gjerne vil få opprette en konto på Facebook. Han mener at han er såpass ansvarlig at det vil gå helt fint, og dessuten er alle vennene hans på Facebook, sier han.»

«Hm,» svarte mannen min og så skeptisk ut, «du vet hva jeg mener om sånt.»

«Ja, jeg vet det,» innrømmet jeg, «men samtidig ... Jeg vet at mange ungdommer føler seg utenfor hvis de ikke får være på Facebook. Alle i klassen er der, de oppdaterer hverandre på hva de gjør, og hvilke planer de har, og det er lett å føle seg utenfor om man ikke er med.»

«Jeg skjønner det,» sa mannen min, «men synes du ikke at han bruker mye tid foran datamaskinen allerede?»

«Jo, det synes jeg,» svarte jeg, «og det har jeg snakket med ham om. Jeg har sagt at vi kommer til å innføre maksimalt en time data om dagen. Det var han ikke så glad for, selvfølgelig, men han gikk med på det. Særlig hvis han får Facebook, som han sa.»

Hvor gammel tror dere Eirik er?

Hva synes dere at foreldrene skal gjøre?

Hva mener dere om nettfora som for eksempel Facebook? Er dere selv medlem i noen? Hvordan bruker dere slike fora?

Kjenner dere til reglene for publisering av bilder på slike fora?

Kjære Mamma

Jeg lurte på om jeg kunne få lov til å lage en Facebook-profil.

Jeg har veldig lyst på en, og ALLE vennene mine har en.

De fortsetter å spørre om jeg har fått en ennå, og jeg er lei av å svare nei hele tiden.

Aldersgrensen er 13 år, og jeg er over det nå!

Hvis du er redd for at jeg skal gjøre noe dumt, kan du jo bare bli venn med meg og dermed se alt jeg legger ut.

Jeg har veldig lyst på en konto, så var så SNILL!

Halfdan jobber som journalist i ei lokalavis

– Vi begynner ofte arbeidsdagen med å drikke kaffe og lese mange aviser for å få inntrykk av hva som er de store og viktige sakene i andre medier. Etter at vi har lagt en plan for dagen og fordelt oppgaver, sjekker jeg e-post med en gang fordi det ofte kommer inn tips og reaksjoner fra lesere. Noen ganger kommer det inn forslag til artikler. Jeg ringer rundt til forskjellige kilder, for eksempel politikere, for å spørre om sakene jeg jobber med. Målet er å finne ut om det er noe nytt, om de kan gi meg noe informasjon. Jeg leter også etter informasjon i postlister og i offentlige dokumenter, og følger med andre steder for å se om det finnes hemmelige opplysninger som bør være med i artikkelen.

– Hvem velger ut hvilke saker journalistene skal jobbe med?

– Noen ganger sier en redaktør at vi må skrive om et bestemt tema, men vanligvis kommer journalisten med egne forslag, og redaktøren sier ja eller nei. Det er svært sjelden at redaktøren sier at vi ikke får lov til å skrive om noe. På fire år har det skjedd én gang med meg. Så jeg bestemmer veldig mye selv.

– Kan du stole på kildene du bruker?

– Det er et veldig vanskelig spørsmål. Jeg vurderer alltid om kildene er troverdige eller ikke. Jeg må tenke på at kildene kanskje har en spesiell

agenda. Hvis de har det, må jeg være ekstra forsiktig. Jeg prøver å finne dokumentasjon som viser at kildene har rett. For eksempel kan en politiker si at det er for få busser i Stavanger. Da sjekker jeg opplysningene med fylkeskommunen. Jeg ber alltid kilden om å komme med bevis for det han eller hun sier. Hvis en kilde sier at naboen har satt opp gjerde inne på hans tomt, ber jeg kilden om å få se papirene der grensen mellom tomtene er tegnet opp.

– **Kan du fortelle om utfordringer knyttet til ytringsfrihet?**

– En viktig del av avisa er debattsidene. Der kan alle skrive leserbrev og sende inn. Men i papiravisa krever redaktøren at den som skriver, signerer med navn. Dette er fordi vi skal vite hvem vi diskuterer med. På nett har det lenge vært annerledes. Der har alle kunnet skrive inn leserbrev uten å signere med navn. Det har ført til at mange skriver ting de ikke har tenkt gjennom, ting som kan være sårende for den det handler om, trusler eller sladder. En annen forskjell har vært at redaktøren i papiravisa har lest og godkjent alt som kommer på trykk, på nettet har det ikke vært den samme kontrollen. Resultatet har vært at nettet er blitt forsøpelt, og at mange ikke orker å være med i nettdebatter. Heldigvis har min avis endret på dette nå. I dag må man registrere seg med navn. Folk må si hvem de er, før de får si hva de mener.

– **Hva tror du om papiravisas framtid?**

– Papiravisa kommer til å leve lenge fremdeles, men den vil forandre seg. Før levde papiravisene av nyheter, men i dag får folk nyheter på Internett. Derfor er det viktig at papiravisa gir leserne noe mer enn bare raske og enkle overskrifter. Jeg tror papiravisene i framtiden vil gi mer bakgrunn, analyse, kommentarer og grundige artikler. Det er fortsatt sånn i dag at de fleste inntektene til medier kommer fra papiravisa. Nettavisene taper penger, og det er papiravisa som finansierer nettavisa. Det forandrer seg litt etter litt, men det tar tid. Lenger fram i tid kan det være at vi bytter ut papir med iPad, lesebrett eller lignende. Men formen til papiravisa vil være den samme, tror jeg. Styrken til papiravisa er at den er redigert. En redaktør har plukket ut det som er viktigst. Selv om du kan sjekke siste nytt på nett, kan nettaviser aldri gi deg oversikt, overblikk og forståelse av hva som er viktigst. Det er det bare papiravisa som kan.

Dessuten er det jo mer koselig å bla i papiravisa over en kopp kaffe enn å sitte foran en pc-skjerm!

Hva tror dere om papiravisas framtid?

Hva tror dere om avisas framtid i deres opprinnelsesland?

Diskuter noen av de problemstillingene som kommer fram i intervjuet med Halfdan: sensur, kildekritikk og saksutvalg.

Fakta: Aviser

Mange norske familier abonnerer på én eller flere aviser. Det vil si at de betaler på forhånd for en periode, og så får de avisa hjem til seg på døra eller i postkassa. Noen aviser kan man ikke abonnere på. De kan bare kjøpes i butikken. Slike aviser kaller vi løssalgsviser.

Myndighetene støtter avisene økonomisk. Det er fordi en mener det er viktig med et variert og bredt utvalg av medier. Noen aviser er politisk uavhengige, andre har en tydelig partipolitisk, eller i alle fall ideologisk, tilknytning.

For de største avisene i Norge var opplagstallene i 2010:

Avis	Opplag i 2010 (hele året)
Aftenposten (morgenutgaven)	239 831
VG	233 295
Dagbladet	98 130
Bergens Tidende	82 432
Dagens Næringsliv	80 559
Adresseavisen	73 434
Stavanger Aftenblad	63 988
Drammens Tidende	36 109

Drammens Tidende

Aftenposten

Dagens Næringsliv

Stavanger Aftenblad

Adresseavisen

Vær Varsom-plakaten

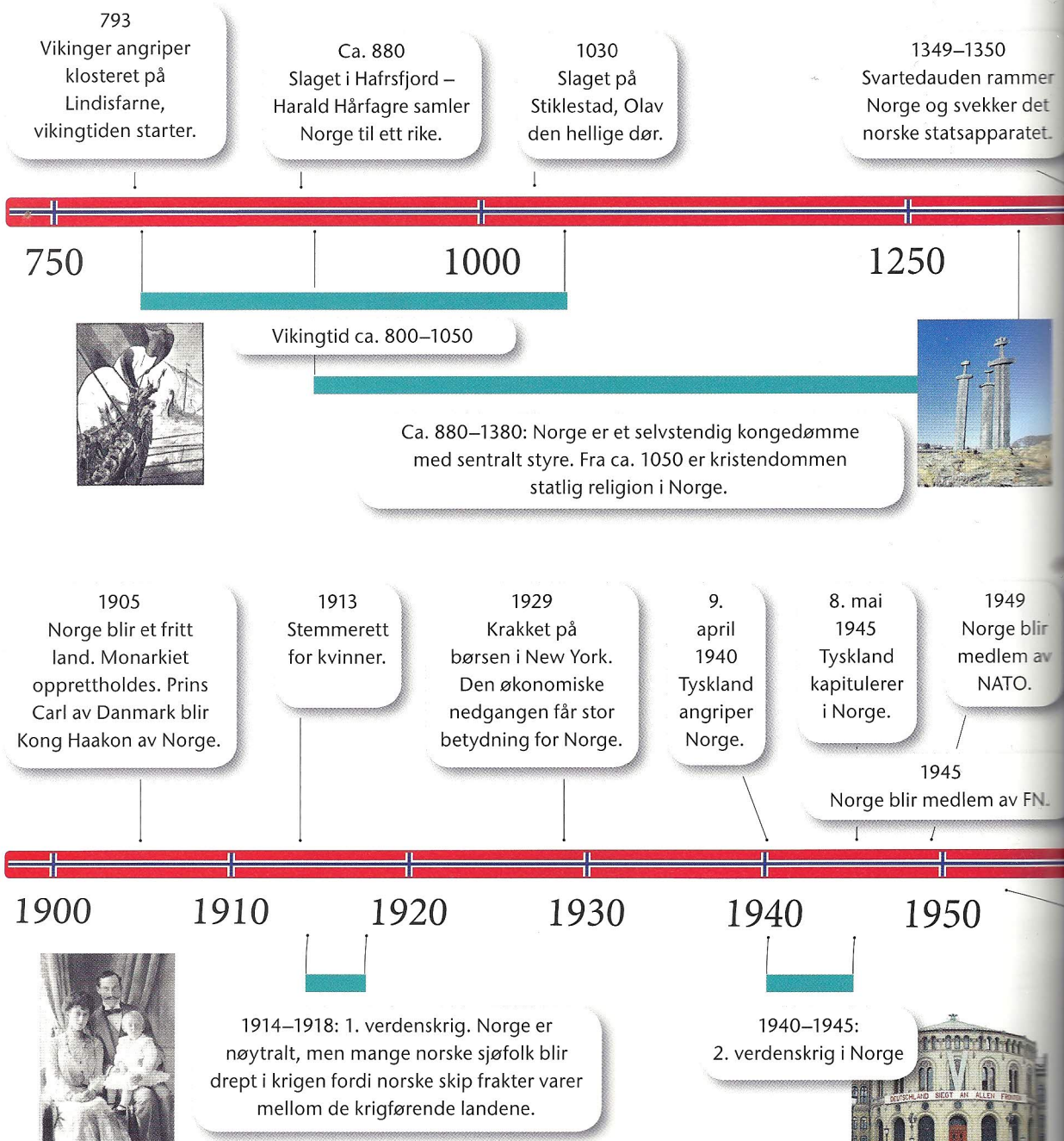
Norsk presseforbund har vedtatt de etiske reglene i Vær Varsom-plakaten. Dette sier reglene om pressens rolle i samfunnet:

1. Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn.
2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.
3. Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene.
4. Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle.
5. Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.»

Finn en nyhetsartikkel fra ei norsk eller utenlandsk avis og presenter nyheten for hverandre eller for klassen.

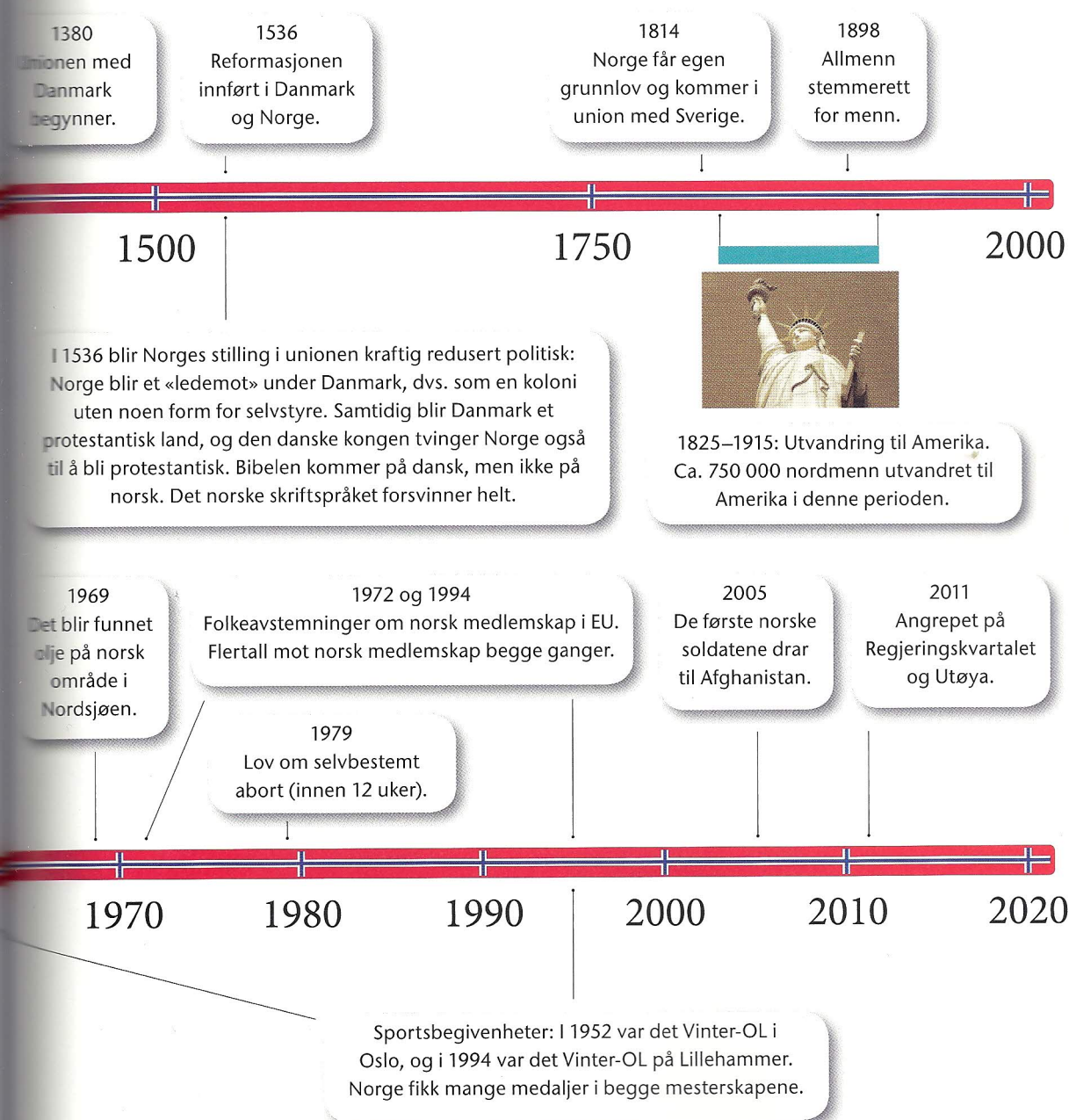

LEKSJON 10 NORGE FØR OG NÅ

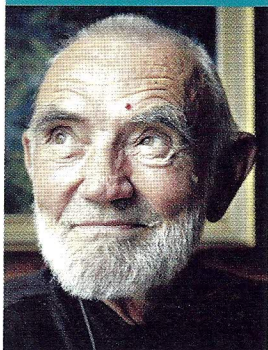

Kompetansemål *I denne leksjonen arbeider du med*

- ord og uttrykk knyttet til ulike sider ved Norge før og nå
- å lese og forstå tekster om innvandring og utvandring før og nå, naturressurser og miljø og forurensning
- forskjellige teksttyper, slik som artikkel, brev, referat, diagram og fortelling
- å diskutere hvilke endringer enkeltmennesker og land kan gjøre for å bidra til et bedre miljø

ODD BØRRETZEN

Odd Børretzen (1926–2012) er en kjent norsk forfatter, illustratør, oversetter og vokalist. Han er kjent for sin særegne humor, og var en populær entertainer.

Børretzen debuterte som forfatter i 1959, og han ga ut sitt første musikkalbum i 1974.

Børretzen har skrevet en rekke bøker for barn og voksne. Dette utdraget er hentet fra boka *Min barndoms verden* fra 1997. I boka forteller han om da han selv var liten, i 1930-årene. Boka ble filmatisert i 2000: *Da jeg traff Jesus ... med sprettert*.

Min barndoms verden

Den gangen jeg levde i min barndoms verden, trodde jeg Verden var ganske liten.

Den gangen trodde jeg at Verden bestod av min verden, Etiopia, Amerika (hvor vi fikk julekort fra), Afrika (hvor flyveren Willy holdt til), byen (Oslo) og Vestlandet. Og jeg trodde at disse stedene lå ganske nær hverandre.

Senere, da jeg ikke lenger bodde i min barndoms verden, forsto jeg at Verden var meget stor. Verden er jo blitt mindre etter hvert, men før, da jeg var barn og min bestemor levde, var verden uendelig stor.

Jeg skal forsøke å forklare hvor stor Verden egentlig var den gangen:

Min bestemor (på morssiden) hadde aldri sett en neger. Men hun hadde sett bilder av en, nemlig et bilde i Allers Familie-Journal av Samuel «Evil» Jackson. Han var neger og myrdet fire mennesker i Wisconsin og ble henrettet i St. Quentin i 1921. Bildet var i svart/hvitt.

Sett en neger? Jeg tror ikke noen gang hun så en svenske.

Min bestemor bodde i Øvre Sirdal i Vest-Agder. Og som jeg har fortalt før, så kom hun en jul på besøk, og såvidt jeg husker, ble hun hos oss på Grorud hele den vinteren og kanskje neste sommer.

Da hun kom, hadde hun først gått, på sine bein, tre mil fra Ådneram til Tonstad. Der overnattet hun hos sin søster, som bodde der. Neste dag tok hun en liten, vedfyrt dampbåt over Sirdalsvatnet til Moi. Derfra reiste hun med tog til Flekkefjord, hvor hun overnattet hos en annen søster som var gift med postmesteren i Flekkefjord. Tredje dagen tok hun kystruta, Stavangerske Dampskibsselskaps «Gansfjorden», til Oslo. Det tok to døgn. Hun hadde altså reist i fire døgn for å komme fra Øvre Sirdal til Grorud. Det er klart at verden var stor.

[...]

Min bestemor hadde altså aldri sett en neger, og sannsynligvis aldri sett en svenske [...]. Men hun hatet svensker fordi hennes yngste bror, Jørn, ble stukket med kniv av en svenske på en bar i Detroit i 1918. (Senere viste det seg at han ikke var svensk, men tysk, men han hadde visstnok svensk mor. Eller var det far?) Min bestemor var ganske liten av vekst. En liten dame i svart fotsid kjole med knapper hele veien. Hun så eksotisk ut, selv om jeg ikke syntes det den gangen. Eksotisk som en innfødt. Hun var meget snill mot oss barn. Hun stekte rislapper og sa: «No må de vera gilde, bodn, og ete dokke mette.»

Min bestemor visste altså at negre drepte folk i Amerika, at svensker stakk med kniv og at oslofolk var gærne. Dertil, kom det

frem, mislikte hun katolikker, tyskere, jøder og utlendinger. Hun regnet dem som ukristelige (hun var sterkt troende), umoralske, upålitelige og, altså, gærne. Dertil henfalte til drikk, for hva skulle de ellers på den baren i Detroit?

Min vesle mormor var rasist. Hun var snill. Hun hadde sett nissen flere ganger i kveldsmørket utenfor kjøkkenglaset. Vi var hjemme hos henne i hvert fall én sommerferie, og hun viste meg stedet hvor nissen hadde stått. «Der stod han og glåbte. Ein liten tasse.»

[...]

Hun, min bestemor, var rasist, men det var ikke så farlig, for hun møtte jo ingen svensker og ingen negre og ingen katolikker fordi verden var så stor. De visste ikke hva hun mente om dem, og hva de mente om henne, er ikke godt å si. Hun var redd for svensker, negre og kinesere, og det er ikke mye å si på det, for hva visste hun om kinesere?

Når man tenker på hvor langt det var den gangen, fra Øvre Sirdal til Grorud, hvor langt var det ikke da til Kina?

Redd kinesere? Hun var redd for stavangerfolk, min mormor, mens hun levde.

Hun er død nå, for mange år siden.

(Odd Børretzen, *Min barndoms verden*. 2006)

Innvandring og utvandring før ...

4. juli 1825 reiste båten «Restauration» fra Stavanger med 52 personer om bord, og tre måneder senere kom den fram til New York. Dette var starten på en omfattende utvandring fra Norge til Amerika. I perioden fra 1825 til 1915 utvandret til sammen nesten 750 000 nordmenn til Amerika. Sammenliknet med folketallet i landet på den tiden var Norge på andreplass i utvandring fra Europa til Amerika. Bare Irland hadde flere emigranter i forhold til folketall.

Det var særlig fattige folk som reiste. Folketallet hadde økt mye, og gårdene var små mange steder. De kunne ikke bli delt mellom barna, og den eldste overtok gården. Dermed sto resten av søsknene ofte uten noe å leve av, med mindre familien var rik og kunne betale en utdanning for dem. Da kunne de bli embetsmenn. For de som ikke hadde denne muligheten, ble utvandring ofte løsningen. Noen steder betalte også kommunene billetten for de fattige. Det var billigere for kommunen enn å forsørge dem på fattigkassen, den tidas sosialkontor.

SNAKK
SAMMEN

Hvordan har utvandringen vært fra deres opprinnelsesland? Hvor og hvorfor har folk dratt?

Samtidig innvandret mange til Norge. Det var særlig svensker i sør og finner i nord. I 1865 var det litt over 15 000 svenske og 2700 finske innvandrere i Norge. De fleste arbeidet med jordbruk, i gruver eller med fiske. En del arbeidet også som anleggsarbeidere på jernbanen. Etter hvert ble det laget mange gruver i Norge. Det var særlig sølvgruver og kobbergruver. Hit kom det også mange tyske innvandrere for å arbeide.

Etter 1915 avtok utvandringen til Amerika. Denne utvandringen hadde vært økonomisk og religiøst betinget: Utvandrerne reiste for å prøve å skape et liv med bedre levestandard enn det som var mulig i Norge. Noen reiste også av religiøse grunner. På den tiden var det større grad av trosfrihet i Amerika enn i Europa.

Under andre verdenskrig tok utvandringen fra Norge seg opp igjen. Da flyktet mange nordmenn til Sverige, Skottland, England og USA. De fleste av disse nordmennene vendte imidlertid tilbake til Norge da krigen var slutt i 1945.

(Knut Mykland (red.), *Norges historie*. 1995)

Brev fra Amerika

Mange av de som reiste til Amerika mellom 1825 og 1915, skrev brev hjem. De fortalte om reisen til det nye landet, og om hvordan de trivdes eller ikke trivdes. Mange lengtet hjem, og de etterlyste ofte brev hjemmefra. Her er noen eksempler på hva utvandrerne skrev om:

«Kjære foreldre, om deres tanker om å reise til Amerika: Jeg råder dere til ikke å forlate deres trygge hjem for å søke det usikre her. Torsten i Dokken er ikke særlig glad for at han har kommet hit siden han ikke akkurat har fått det slik som han ventet. Andre gamle folk som har kommet hit, er heller ikke glade over det de har gjort.»

«Ran og mord er dagligdags, og mange havner i fengsel. Men siden slike saker sjelden eller aldri blir etterforsket ordentlig, utnevner ofte pøbelen seg selv til dommer. De kommer gjerne om natten. 20, ja kanskje 50, maskekledde og bevæpnede menn stormer bort til byens rådhus, binder vekten og tar uten videre fangen eller fangene med. De sleper dem av gårde, kaster en løkke om fangenes hals og henger dem i nærmeste tre for deretter å dra igjen uten at noen stopper dem.»

«Ja kjære, jeg sier det samme nå som før at jeg er glad og takker min skaper for at jeg kom hit! Jeg ønsker meg ikke tilbake til Norge. Gud har velsignet både min og mine barns flid og strevsomhet, slik at jeg nå, gud skje lov, kan se en bedre og lettere framtid i møte. En framtid som jeg aldri hadde fått i Norge, uansett hvor mye jeg slet og slepte. Men ikke for meg alene. Aller mest gleder jeg meg for mine barn, for her finnes det ikke tegn til noen tvang eller inntektssorger, så sant man har god helse og arbeidskraft, og dessuten en edruelig og oppriktig vandel.»

(Tekstene er hentet fra: http://www.nb.no/emigrasjon/n_brev.html
og bearbeidet til moderne språkdrakt av Gölin Kaurin Nilsen)

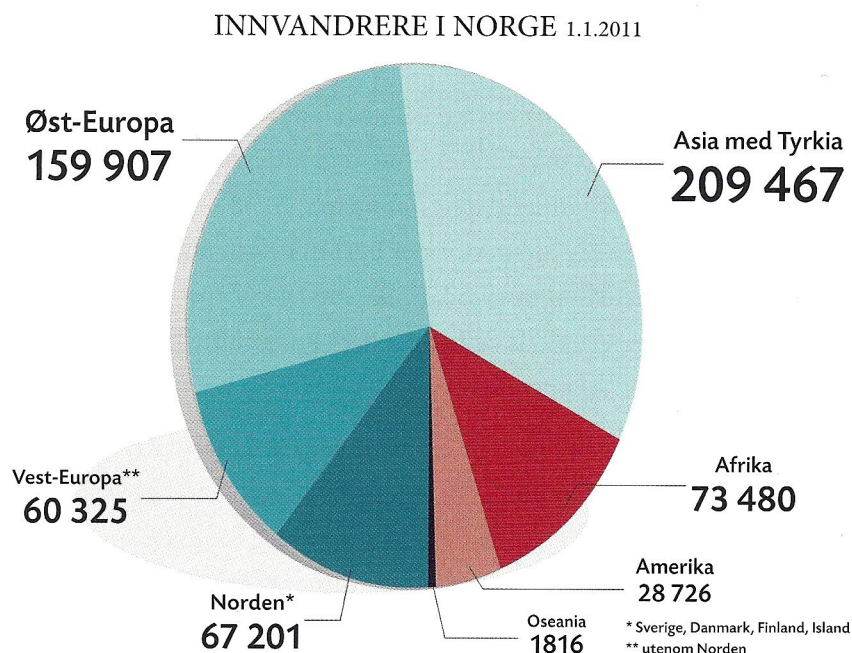

Hvilket inntrykk får dere av de som skriver brevene og følelsene deres?

Hvilket inntrykk får dere av samfunnet de beskriver?

... og innvandring og utvandring nå

Innvandrere er personer som selv har innvandret til Norge, og personer født i Norge av foreldre som har innvandret til landet. Flyktninger regnes også som innvandrere. I januar 2011 utgjorde denne gruppen 12,2 prosent av befolkningen i Norge. Dette kan høres mye ut. Derfor kan det være interessant å se nærmere på tallene. Hvor kommer innvandrerne fra? Her er en oversikt som viser hvordan de ulike verdensdelene er representert:

Vi ser at mange av innvandrerne i Norge kommer fra Europa. Derfor er innvandringen fra Europa delt i tre i oversikten: Norden, Vest-Europa og Øst-Europa. Disse innvandrerne kommer til Norge på grunn av arbeid eller familiejenforening. De fleste flyktningene som kommer til Norge, kommer fra land i Asia og Afrika. I januar 2011 utgjorde flyktningene 3,2 prosent av Norges befolkning. (Kilde: SSB)

Nordmenn på Gran Canaria

Nordmenn reiser mye, og noen flytter ut av landet i kortere eller lengre perioder. Mange vil til Spania. Nå bor det omtrent 17 000 nordmenn fast i Spania, og omtrent 40 000 nordmenn oppholder seg i Spania i deler av året. Det er særlig alders- og uførepensjonister. Mange av dem får trygd fra Norge. I 2002 sendte NRK serien «Sydenliv» om nordmenn som hadde bosatt seg på Gran Canaria, og i 2006 begynte TV3 realityserien «Charterfeber». Begge disse seriene har bidratt til å skape et ganske negativt bilde av nordmenn i Spania. Sosialantropolog Jan-Kåre Breivik har intervjuet fastboende nordmenn på Gran Canaria om deres tilhørighet til det spanske samfunnet de lever i.

Alle som ble intervjuet, ønsket å distansere seg fra figurene fra TV-seriene. De kjente seg ikke igjen. Mange mente de selv var godt integrerte, og de følte seg som gode borgere. Men de fleste snakket ikke spansk. Dette gjaldt også de som hadde bodd i det spanske samfunnet i flere år. Breivik syntes det var interessant at mange nordmenn i Spania hadde helt ulike oppfatninger av hvordan de burde opptre, sammenlignet med hvordan de mente innvandrere i Norge burde opptre. Han fortalte videre at mange pensjonister forventet at all service skulle være på norsk. Ifølge Breivik kan man klare seg med kun norsk i ukevis på Grand Canaria. Det er en slags getto med norske butikker, norske restauranter og norske helsesentre.

Et av intervjuobjektene til Breivik var mer negativt innstilt til nordmenns adferd og mente det var viktig å se på urettferdigheten spanjoler opplever. Hun viste til at rike mennesker fra Norge gjerne kjøper eiendommer, noe som bidrar til å øke boligprisene i området, og som ekskluderer de lokale fra boligmarkedet. Hun mente at det norske miljøet er et kunstig samfunn, en rar sammensetning av pensjonister, sosialklienter og multimillionærer. Det er rart når vi tenker på hvordan mange nordmenn kritiserer innvandrere i Norge og understreker at de må se til å lære seg norsk.

(Kilde: Kristin Jonassen Nordby.

Aftenposten, aftenposten.no/reise 27.5.2011)

Hvorfor tror dere mange nordmenn flytter til Spania for hele eller deler av året?

Hvordan tror dere nordmenn i Spania blir oppfattet av den lokale befolkningen?

Hvor mange innvandrere er det i deres opprinnelsesland?

Hva er årsaken til at de kommer? Hvordan blir de mottatt?

Norge i krig

Under første verdenskrig (1914–1918) var Norge nøytralt. I opptakten til andre verdenskrig ønsket politikerne i Norge at landet skulle være nøytralt under andre verdenskrig også. Slik gikk det ikke. 9. april 1940 angrep Tyskland Norge, og dermed var Norge i krig. Ettersom Tyskland og England allerede sto mot hverandre i krigen, var det naturlig at nordmenn som gjorde motstand mot Tysklands okkupasjon av landet, søkte hjelp vestover fra England. Sverige var nøytralt, så noen militær hjelp derfra var ikke aktuelt. Imidlertid var det mange nordmenn som flyktet til Sverige under krigen, og som fikk opphold der i krigsårene.

Da Tyskland angrep Norge, flyktet kong Haakon og familien hans til England sammen med den norske regjeringen. Det klarte de blant annet fordi et norsk kystfort greide å senke det tyske marineskipet «Blücher» da det var på vei inn Oslofjorden. Om bord i «Blücher» var det tyske soldater som skulle delta i angrepet på Norge. Dette forsinket angrepet så mye at kongen og regjeringen klarte å komme seg i sikkerhet.

Norske soldater kjempet mot de tyske soldatene en stund, men til slutt måtte de kapitulere. Da hadde Norge fått en ny regjering ledet av den norske nazisten Vidkun Quisling. Han og partiet hans, Nasjonal Samling, gjorde statskupp samme dag som Norge ble angrepet.

Den tyske okkupasjonsmakten slo hardt ned på all motstand. I starten drev norske motstandsfolk helst med hemmelige radiosendinger, aviser og liknende, men etter hvert klarte de å organisere militæraksjoner også. Det ble etablert mange sendestasjoner som sendte hemmelige meldinger til England, og fluktruter både over Nordsjøen og over grensa til Sverige var godt organisert.

Til daglig merket folk krigen mest gjennom matmangel og bombeangrep, særlig fra England.

Det bodde en del jøder i Norge da krigen brøt ut, og etter hvert tok den tyske okkupasjonsmakten initiativ til at disse skulle sendes ut av landet. Det norske politiet hjalp til, og i alt ble 771 norske jøder sendt til tyske konsentrasjonsleirer. Bare 34 kom tilbake.

8. mai 1945 kapitulerte Tyskland. Nordmenn som hadde hjulpet den tyske okkupasjonsmakten, ble arrestert og stilt for retten. Mange ble fengslet, og 25 nordmenn ble henrettet, blant andre Vidkun Quisling.

Etter andre verdenskrig har det ikke vært krigshandlinger i Norge. Gjennom internasjonalt samarbeid har Norge likevel vært involvert i ulike militære operasjoner andre steder i verden. Norske soldater har deltatt i fredsbevarende styrker, blant annet i Libanon og Kosovo. De siste ti årene har norske soldater deltatt i krigshandlinger, blant annet i Afghanistan. Mange nordmenn er skeptiske til at norske soldater deltar i denne typen operasjoner.

Naturressurser i Norge

Norge har mange naturressurser: Vi har for eksempel fisk, tømmer, kobber, sølv, malm, olje og gass. Men Norge har ikke så gode forhold for å dyrke jorda. De fleste steder i Norge kan en høste bare én gang i løpet av året. Bare noen steder helt sør i Norge kan man høste for eksempel poteter to ganger i året.

Nordmenn har alltid drevet med fiske, både i større og mindre omfang – til eget forbruk eller for salg. Den lange kystlinjen har gjort nordmennene til dyktige sjøfolk. I 1878 hadde Norge verdens største skipsflåte, og fremdeles er dette en viktig yrkesvei for mange. Fiskeressursene våre blir i dag forvaltet nøye. Kystvakten kontrollerer at ingen fisker for mye, på feil sted eller til feil tid, og de passer på at redskapen er korrekt.

Vann og vind har vært, og er, viktige kilder til energi i Norge. Mange fosser og elver har blitt lagt i rør for å gi trykk til turbiner som lager elektrisitet. Tidligere hadde man ikke så god teknologi til å frakte elektrisitet over store avstander. Derfor ble det bygget kraftkrevende industri i nærheten av steder med fosser og elver som ga kraft. Slik kraftkrevende industri var særlig

smelteverk. Et smelteverk framstiller for eksempel aluminium og jern som brukes i skipsbygging eller andre typer byggevirksomhet.

Fremdeles er vann den viktigste kilden til elektrisitet i Norge, men det bygges stadig flere vindmøller. Mange mener at vindkraft kommer til å bli en stadig viktigere kilde til miljøvennlig energi i årene som kommer.

Norges oljehistorie

I midten av 1960-årene begynte vi å lete etter olje i Nordsjøen. Like før de store selskapene hadde tenkt å gi opp, gjorde oljeselskapet Phillips et stort funn. De fant et oljefelt (Ekofisk), og oljeeventyret og en ny næring startet. Dette var en historisk hendelse som forandret Norge. Norge er i dag en av verdens største eksportører av olje og gass, og takket være oljen er vi et av verdens rikeste land. I løpet av disse 40 årene har det vært mange diskusjoner knyttet til olje- og gassproduksjonen. Diskusjonene har dreid seg om miljø og forurensning, etikk, investeringer og sikkerhet for arbeiderne.

I 2010 ga tidligere politiker i Rødt og nåværende leder av Litteraturhuset i Oslo, Aslak Sira Myhre, ut boka *Herskap og tjenere*. Det er ei bok som blant annet handler om å vokse opp i nær kontakt med norsk oljeindustri. Her er et utdrag fra boka:

ASLAK SIRA MYHRE

Aslak Sira Myhre (født i 1973) er leder for Litteraturhuset i Oslo. Han har tidligere vært politiker i partiet Rødt. Han har også vært leder for foreningen !Les. Sira Myhre har skrevet flere bøker. I 2010 kom boka *Herskap og tjenere*. Boka førte til debatt, blant annet om miljøbevegelsen. Sira Myhre har skrevet en rekke artikler, og i 2011 ble flere av hans kommentarer om 22. juli oversatt til andre språk. Sira Myhre er ellers kjent for sin fotballinteresse.

«Norge blei ikke en oljenasjon fordi vi hadde flaks. Det sies ofte at vi fikk noe vi ikke fortjente, at vi er enkle og lite sofistikerte folk som har havna oppå et oljeberg hvor vi ruger på pengene våre. Da den norske havrettseksperthen, diplomaten og politikerens Jens Evensen sikra Norge en uforholdsmessig stor del av rettighetene til kontinentalsokkelen, kan man kanskje si at vi hadde flaks. At olja skulle ligge akkurat i vårt hav, kan i alle fall tilskrives en tilfeldighet. Men derfra og ut handler det om innsats, offer og etter hvert kompetanse, ikke om flaks. Den norske olja er ikke lett å få tak i. Tvert om ligger den under bakken i et værhardt, djupt hav. Teknologien for å utvinne olja fantes ikke, heller ikke modellen for å sikre mest mulig nasjonal kontroll over de nye ressursene. Og metoden for å sikre at olje skapte velstand, fantes ikke. I tjue år brukte Norge som stat store deler av våre nasjonale ressurser på å bygge opp denne industrien, å skape teknologien og å bygge modeller som skulle sikre at det norske fastlandet fikk glede av olja. I den samme perioden gikk fagbevegelsen i oljeindustrien i spissen for å sikre arbeidsvilkårene for de som jobba på land og 'offshore'. Arbeiderne der ledet an i radikale, landsomfattende aksjoner for sosiale reformer og solidaritet. På norsk sokkel er det å være oljearbeider et høytlønnsyrke, på Vestlandet er det et statusyrke. Rett over grensa på engelsk sokkel er det regna som en dårlig betalt drittjobb. Og i tjue år lånte staten penger for å finansiere det som skulle bli framtidige inntekter. I løpet av disse årene gikk landet fra å være helt uvitende om olje til å bli teknologiledende i verden. Det er ikke sant at Norge ikke er en kunnskapsnasjon, det er bare det at den kunnskapen vi har bygd opp, ikke kan omsettes til gode samtaler på fredagsfjernsyn.»

(Aslak Sira Myhre, *Herskap og tjenere*. 2010)

Nordmenn flest er positive til oljå

Hele 90 prosent har et godt inntrykk av den norske olje- og gassindustrien, viser en ny undersøkelse. Undersøkelsen til Oljeindustriens Landsforening (OLF) gjennomføres hvert år, og siden 2002 har andelen som svarer at de har et ganske godt eller meget godt inntrykk av industrien, ligget på mellom 80 og 90 prosent. Samtlige av de spurte anerkjenner at olje og gass er viktig for norsk økonomi. Sju av ti tror det vil være jobber i næringen de neste 50 til 100 årene. – Oljenæringen har drevet med effektiv hjernevasking. Mens resten av verden snakker seriøst om fornybar energi, klimakutt og tiden etter oljen, har dette perspektivet i stor grad forsvunnet i Norge, mener på sin side leder Truls Gulowsen i Greenpeace.

(Kilde: Stavanger Aftenblad / NTB, 24.01.2012)

Fakta: Oljefondet

For å ta vare på formuen fra olje- og gassvirksomheten opprettet staten Oljefondet i 1990. Etableringen av fondet var en viktig beslutning. Politikerne er ikke helt enige om hvordan pengene skal brukes. Noen vil bruke dem på offentlige tjenester nå, andre vil spare dem til kommende generasjoner.

Fondet har plasseringer i verdipapirer rundt om i verden. Det gjør at den norske staten i dag er en av de største aktørene i den internasjonale finansverden. Det er utarbeidet etiske krav til hvordan vi kan bruke pengene, og dette legger begrensninger på hvilke selskap pengene kan plasseres i.

Hva mener dere om norsk oljeindustri? Hvordan opplever dere at norsk oljeindustri drives i andre land?

Produksjon av olje og gass er med på å forurense miljøet. Vi forurenser også når vi bruker olje, for eksempel når vi kjører bil, og når vi flyr. Hvilke livsstilsendringer er du villig til å gå med på for å bedre miljøet?

Hvilke naturressurser finnes i deres opprinnelsesland? Hvordan har staten der forvaltet ressursene, synes dere?

SNAKK
SAMMEN

LEKSJON 11 KULTURELLE UTTRYKK

Sagt om nordmenn

Nordmenn er veldig spontane, bare de får tid på seg.

Det er en kjensgjerning at de peneste jentene er fra Norge.

Ingen vet bedre enn nordmenn hvordan andre land og folk skal løse sine problemer.

Nordmenn er i ferd med å gjøre bilen til et slags familiemedlem.

Typisk norsk?

Brunost,
leverpostei og fårikål.
Sprengt torsk.

Til sommeren
skal jeg på hytta.

Ta en potet!

Alt er billigere
i Sverige!

Hurra for
17. mai!

Lenge leve
Kongen!

Barna er viktige
for meg.

Til vinteren tar vi
en tur til Syden.

I høst pusser
vi opp kjøkkenet.
Gjør det selv.

Kompetansemål

I denne leksjonen arbeider du med

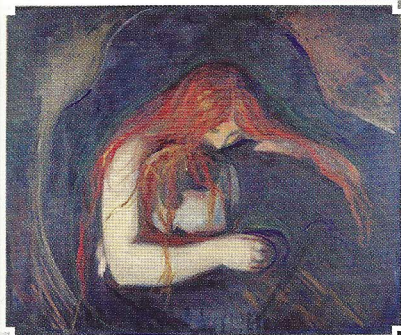
- ord og uttrykk knyttet til norsk kultur
- skjønnlitterære tekster som viser ulike sider ved norsk kultur, for eksempel eventyr, novelle, romanutdrag og dikt
- å samtale om ulike kulturelle uttrykk, egne kulturopplevelser og diskutere hva som er «typisk norsk»

Sport

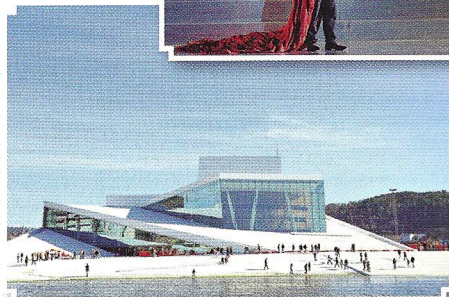
Musikk

Malerkunst
Edvard Munch:
Vampyr, 1895

Teater

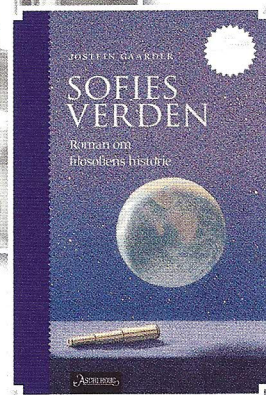

Arkitektur

Jazzfestival i Molde

LINN ULLMANN
Før du sovner

Skjønnlitteratur

Fakta: Kultur

Kultur har opprinnelig sammenheng med å dyrke jorda: «cultivare» på latin. I dag bruker vi det om menneskeskapte uttrykk som står i motsetning til ikke-menneskeskapte uttrykk, altså natur. «Finkultur» brukes gjerne for å beskrive kulturformer som tradisjonelt har vært viktige for elitene i samfunnet: ballett, opera, klassisk musikk, maleri og skjønnlitteratur.

«Populærkultur» brukes gjerne om kulturelle uttrykk som har stor utbredelse, slik som for eksempel tegneserier, såkalt kiosk-litteratur, pop- og rockemusikk, film, såpeserier på TV og dataspill.

Sport og idrett regnes ofte som kulturelle uttrykk, og da som en del av «populærkulturen».

Vi bruker også ordet «kultur» for å forklare tradisjoner og felles identitet i et land. Da handler ordet om hvordan et samfunn forstår seg selv. De ulike betydningene av ordet «kultur» henger sammen likevel. De handler om hva som er med på å skape et lands identitet: Slik er vi, og slik gjør vi.

Hva forstår dere med «kultur»? Se på bildene på forrige side av ulike sider ved norsk kultur: festivaler, musikk, kunst, teater, film, mote og litteratur. Kjenner dere til noen av personene fra før?

Hvilket inntrykk har dere av norsk kultur? Hva mener dere er «typisk norsk»?

Har dere hatt noen kulturopplevelser i det siste? Hvilke?

Fakta: Folkediktning

Folkediktning er en fellesbetegnelse på litteratur som ble fortalt muntlig fra generasjon til generasjon. De vanligste sjangrene er eventyr, sagn og folkeviser. Vanlige folk fortalte hverandre historier, eventyr og dikt, og på fester sang folk gamle viser som de hadde lært av sine foreldre. Ofte danset de også til disse visene.

Norske eventyr, sagn og folkeviser ble samlet inn og skrevet ned på 1800-tallet. Et eventyr gir seg ikke ut for å være sant, men det gjør et sagn. Mange sagn i Norge forteller om viktige ting som har skjedd på et spesielt sted.

Et folkeeventyr: Ikke kjørende og ikke ridende

Det var en gang en kongssønn som hadde fridd til en jente. Men da de var blitt gode venner og vel forlikt, syntes han det kunne være det samme; da ville han ikke ha henne, for hun var ikke fin nok til ham. Og så tenkte han han skulle friste å bli kvitt henne, og så sa han han skulle ta henne likevel, om hun kunne komme til ham

ikke kjørende
og ikke ridende
ikke gående
og ikke akende,
ikke sulten

og ikke mett
ikke naken
og ikke kledt,
ikke dag
og ikke natt.

For det trodde han hun ikke kunne greie.

Hun tok tre byggkorn og bet over, så var hun ikke mett, men hun var ikke fastende heller; og så kastet hun et ull-nett over seg, så var hun

Ikke naken
og ikke kledt.

Tok så en sauebukk og satte seg på, så benene slepte nedpå jorden; så subbet hun fram, og så var hun

ikke kjørende
ikke ridende

ikke gående
og ikke akende.

Og det var i skillet mellom natt og dag.

Da hun kom fram til vaktene, ba hun at hun måtte få tale med prinsen; de ville ikke lukke henne inn, for hun så ut som et spektakkel. Men av denne styren våknet prinsen og kom til vinduet. Så subbet hun dit bort og vred det ene hornet av på bukken. Det tok hun, sto opp på ryggen av den og banket på vinduet med. Så måtte de lukke opp og gjøre henne til prinsesse.

(Asbjørnsen og Moe, *Norske folkeeventyr* (bind 2). 1983)

Hva tror dere menes med «men da de var blitt gode venner og vel forlikt»? Hvorfor skifter prinsen mening?

Hvordan løser jenta utfordringen fra prinsen? Hva vil dere si er «moralen» i dette eventyret?

Husker dere eventyr fra deres opprinnelsesland? Fortell for hverandre – folkeeventyr er opprinnelig en muntlig tradisjon!

Fakta: De fire store – og Amalie Skram

1870–1890 blir gjerne kalt norsk litteraturs gullalder. I denne perioden skrev de norske forfatterne Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen, Alexander Kielland og Jonas Lie sine største verker. Bjørnson skrev særlig dikt, korte fortellinger, noveller og drama. Ibsen skrev dikt og drama, og han er den av de fire som er mest kjent i utlandet, og som er oversatt til flest språk. Kielland skrev noveller og romaner, og han er særlig kjent for bøkene om firmaet Garman & Worse. Lie skrev romaner som var svært populære i samtiden, men han er nok den som leses minst i våre dager. I tillegg til de fire store, som alle var menn, var Amalie Skram en betydningsfull forfatter i samme periode. Hun skrev noveller og romaner, og hun beskrev både fattige folks situasjon og kvinners undertrykte stilling i samfunnet. Hun leses fortsatt mye, og hun er særlig kjent for romanserien om Hellemysrfsolket.

Fakta:

Norske nobelprisvinnere i litteratur

Tre ganger har norske forfattere vunnet den prestisjetunge Nobelprisen i litteratur. Den første som vant, var Bjørnstjerne Bjørnson i 1903. Han fikk prisen for sitt samlede forfatterskap. Så fikk Knut Hamsun nobelprisen i 1920 for romanen *Markens grøde*. Den hittil siste norske forfatteren som har fått nobelprisen, er Sigrid Undset. Hun fikk prisen i 1928 for de historiske romanene om Kristin Lavransdatter.

«Faderen»

Den mann hvorom her skal fortelles, var den mektigste i sitt prestegjeld; han het Tord Øverås. Han stod en dag i prestens kontor, høy og alvorlig; «jeg har fått en sønn,» sa han, «og vil ha ham over dåpen.» – «Hva skal han hete?» – «Finn etter far min.» – «Og fadderne?» – De ble nevnt, og var da bygdens beste menn og kvinner av mannens slekt. – «Er der ellers noe?» spurte presten, han så opp. Bonden stod litt; «jeg vil gjerne ha ham døpt for seg selv,» sa han. – «Det vil si på en hverdag?» – «På førstkommande lørdag, 12 middag.» – «Er der ellers noe?» spurte presten. – «Ellers er det ingen ting;» bonden dreide huen, som ville han gå. Da reiste presten seg. «Enda dog dette,» sa han og gikk like bort til Tord, tok hans venstre hånd og så ham inn i øynene: «Give Gud at barnet må bli deg til velsignelse!»

Seksten år etter den dag stod Tord i prestens stue. «Du holder deg godt, du Tord,» sa presten, han så ingen forandring på ham. «Jeg har heller ingen sorger,» svarte Tord. Hertil tidde presten, men en stund etter spurte han: «Hva er ditt ærend i kveld?» – «I kveld kommer jeg om sønnen min som skal konfirmeres i morgen.» – «Han er en flink gutt.» – «Jeg ville ikke betale presten før jeg hørte hva nummer han fikk på kirkegulvet.» – «Han skal stå nummer 1.» – «Jeg hører dette, – og her er 10 daler til presten.» – «Er det ellers noe?» spurte presten, han så på Tord. – «Ellers er det ingenting.» Tord gikk.

Atter løp åtte år hen, og så hørtes det en støy en dag foran prestens kontor, for mange menn kom, og Tord først. Presten så opp og kjente ham. «Du kommer mannsterk i kveld.» – «Jeg vil begjære lysning for sønnen min, han skal giftes med Karen Storlien, datter av Gudmund som her står.» – «Dette er jo bygdens rikeste jente.»

– «De sier så,» svarte bonden, han strøk håret opp med den ene hånden. Presten satt en stund og som i tanker, han sa intet, men førte navnene opp i sine bøker, og mennene skrev under. Tord la 3 daler på bordet. «Jeg skal bare ha én,» sa presten.

– «Vet det nok, men han er mitt eneste barn, ville gjerne gjøre det vel.»
– Presten tok imot pengene. «Det er tredje gang du på sønnens vegne står her nå, Tord.» – «Men nå er jeg også ferdig med ham,» sa Tord, la sin tegnebok sammen, sa farvel og gikk – mennene langsomt etter.

Fjorten dager etter den dag rodde far og sønn i stille vær over vannet til Storlien for å samtale om bryllupet. «Den toften ligger ikke sikker under meg,» sa sønnen og reiste seg for å legge den til rette. I det samme glir tiljen han står på, han slår ut med armene, gir et skrik og faller i vannet.

– «Ta i åren!» ropte faren, han reiste seg opp og stakk den ut. Men da sønnen hadde gjort et par tak, stivner han. «Vent litt!» ropte faren, han rodde til. Da velter sønnen bakover, ser langt på faren – og synker.

Tord ville ikke rett tro det, han holdt båten stille og stirret på den pletten hvor sønnen var sunket ned som skulle han komme opp igjen. Det steg noen bobler opp, enda noen, så bare en stor som brast – og speilblank lå atter sjøen.

I tre dager og tre netter så folk faren ro rundt om denne pletten uten å ta mat eller søvn til seg, han soknet etter sin sønn. Og på den tredje dag om morgenen fant han ham og kom bærende oppover bakkene med ham til sin gård.

Det kunne vel ha gått et år hen siden hin dag. Da hørte presten sent en høstkveld noen rusle ved døren ute i forstuen og famle varsumt etter låsen. Presten åpnet døren, og inn trådte en høy, foroverbøyd mann, mager og hvit av hår. Presten så lenge på ham før han kjente ham, det var Tord. «Kommer du så sent?» sa presten og stod stille foran ham. «Å ja, jeg kommer sent,» sa Tord, han satte seg ned.

Presten satte seg også, som han ventet, det var lenge stilt. Da sa Tord: «Jeg har noe med som jeg gjerne ville gi til de fattige, det skulle gjøres til et legat og bære min sønns navn,» – han reiste seg, la penger på bordet og satte seg atter. Presten talte dem opp, «det var mange penger,» sa han. «Det er halvtusen av min gård, jeg solgte den i dag.» Presten ble sittende i lang stillhet, han spurte endelig, men mildt: «Hva vil du ta deg for?» – «Noe bedre.» – De satt der en stund, Tord med øynene mot gulvet, presten med øynene på ham. Da sa presten sakte og langt: «Nå tenker jeg at sønnen din endelig er blitt deg til velsignelse.» – «Ja, nå tenker jeg det også selv,» sa Tord, han så opp, og to tårer rant tunge nedover hans ansikt.

(Bjørnstjerne Bjørnson, *Småstykker*. 1860)

Gjenfortell novellen for hverandre.

Hva synes dere om Tord? Hva synes dere om presten? Hvilket inntrykk får dere av sønnen, Finn?

Hva tror dere presten mener når han i slutten sier «Nå tenker jeg at sønnen din endelig er blitt deg til velsignelse»?

Hvilken beskrivelse gir denne novellen av det gamle norske bondesamfunnet?

Fortell om en stor forfatter fra ditt opprinnelsesland.

ANNE B. RAGDE

Berlinerpoplene

Berlinerpoplene er skrevet av Anne B. Ragde og kom ut i 2005. Ragde hadde skrevet flere bøker før *Berlinerpoplene* kom ut, men med *Berlinerpoplene* slo hun igjennom til et bredere publikum. *Berlinerpoplene* er den første boka i en trilogi, og NRK har laget en TV-serie av trilogien.

Handlingen i boka er lagt til en gård utenfor Trondheim. På gården bor Tor sammen med faren sin og moren sin. Da Tor var ung, hadde han en kjæreste. Hun ble gravid, og han tok henne med til gården. Moren hans likte ikke jenta, og det ble ikke noe ekteskap mellom dem. De fikk en datter, og da hun var 10 år, tok hun kontakt med Tor første gang. Siden har de hatt litt kontakt, og de har også møttes en gang. Tor driver med griser på gården, og jenta, som heter Torunn, er nå nesten 40 år og driver en dyreklinikk i Oslo. Det er like oppunder jul, og Tors mor har hatt slag. Han har ringt til Torunn og bedt henne komme selv om Torunn aldri har møtt farmoren sin, og farmoren heller ikke vet om at Torunn fins. Tor har to brødre. Den ene heter Margido og driver et begravelsesbyrå i Trondheim. Den andre heter Erlend. Han er dekoratør og homofil. Han bor i København. I utdraget har Torunn kommet til Trondheim og har dratt til sykehuset der farmoren er innlagt. Der har hun snakket med Margido, som heller ikke visste at hun fantes. Margido har gått, og Torunn blir sittende i en stol ved farmorens sykeseng. Hun sovner.

«Hun våknet da han stod der. Krimboka lå på gulvet. Nakken verket. Hun kjente lukt av fjøs enda han stod flere meter unna. Han hadde en annen jakke enn forrige gang, en slags parkas, den var slett ikke ren.

– Hei, sa hun, uten å reise seg. – Jeg sovnet visst. Hun sover, hun også.

– Jaha. Jaha ja.

Han så seg om etter en stol, det stod en under vinduet, han hentet den og satte seg på den andre siden av senga. Smilte litt, og så fort på henne.

– Annen farge på håret. Og lengre. Ellers er du likedan, sa han, og hufset seg inne i parkasen, tok den ikke av seg, enda så varmt det var her. Mellom hver gang hun snakket med han glemte hun den sakte og omstendelige trøndersken hans.

– Ja. Du òg, sa hun. – Ganske likedan.

– Det gikk fint med ... flyet og sånn? Eller tok du tog, kanskje?

– Nei, fly ja.

– Det er bra. Går fort, det.

– Jeg tenkte litt på å kjøre selv, sa hun.

– Huff nei. Nesten ikke lys å kjøre i, nå i desember. Og glatt. Bra du ikke gjorde det.

– Jeg visste ikke at broren din drev begravelsesbyrå?

– Nei, vi har vel ikke ... Traff du ham?

– Ja. Han satt her da jeg kom. Jeg følte meg passe dum. Snålt at vi ikke har snakket om ham. Når jeg tenker på det ... Hver gang jeg har spurt om sånne ting, har du snakket det bort. Hvorfor det, egentlig?

– Men nå skal vi vel ikke ... Vi har ikke mye kontakt, han og jeg. Han er ikke hjemme på Neshov. Skal jeg hente litt kaffe, kanskje?

– Nei, det behøver du ikke. Hvor gammel er han?

– Han ... skal vi se ... Jo, han er vel toogfemti år. Tre år yngre enn meg.

– Og den andre broren din. Hva gjør han?

– Nei, hva han gjør ... Margido fikk tak i ham i morges, sa han. Han bor i København. Flyttet dit for tyve år siden.

– Og han er ... hvor gammel?

– Han er bare ... snart førti, blir det vel.

– Bare noen år eldre enn meg?

– Ja.

– Hvorfor har vi ikke snakket om dem, da?

– Vi har jo ... snakket om andre ting.

– Om dyr. Stort sett, sa hun.

– Dyr er ikke akkurat det verste å snakke om, sa han og smilte litt.

– Hvordan går det med grisene?

Han rettet ryggen, så henne beint i øynene og smilte bredt: – Siri fikk tretten unger i natt.

– Jøss! Så flott!

Siri hadde hun hørt mye om. Var visst reneste Einstein, den purka.

– Og så fikk jeg fem på søndag, la han til.

– Bare fem? Du har jo sagt at hvis kullene går under ti, så ...

– Fire døde. Ni til sammen. Men det var det første kullet hennes. Aldri særlig mange på det første.

– Ble de syke? De fire?

– Purka tok dem. Ble redd og ful. Da kan det skje.

Han kastet et fort blikk på morens ansikt. Han hadde ikke tatt hånda hennes.»

(Anne B. Ragde, *Berlinerpøplene*. 2004)

Prøv å gjenfortelle samtalen ved hjelp av indirekte tale: De snakker om ... Han sier at ... Hun spør om ... osv.

Hva får vi vite om forholdet mellom de to personene ut fra denne samtalen?

Hva synes du om tekstutdraget? Får du lyst til å lese boka eller se TV-serien?

Mitt lille land

Mitt lille land –
Et lite sted,
en håndfull fred
slengt ut blant vidder og fjord

Mitt lille land –
Der høye fjell
står plantet mellom
hus og mennesker og ord
Og der stillhet og drømmer gror
Som ekko i karrig jord

Mitt lille land –
Der havet stryker
mildt og mykt
som kjærtegn fra kyst til kyst

Mitt lille land –
Der stjerner glir
forbi og blir et landskap når det blir lyst
mens natten står blek og tyst

Mitt lille land –
Et lite sted,
en håndfull fred
slengt ut blant vidder og fjord

Mitt lille land
Der høye fjell
står plantet mellom
hus og mennesker og ord
Og der stillhet og drømmer gror
Som ekko i karrig jord

Mitt lille land – tekst og musikk: Ole Paus

Copyright © Warner/Chappell Music Norway as.

Trykkerettigheter adm. av Norsk Noteservice as. Oslo. Trykt med tillatelse.

ORDBANK

Ordene i ordbanken står slik som de forekommer i teksten.

I parentes bak ordbankordet står ordbokordet. Dette brukes om man vil slå opp ordet i ei ordbok. Systemet er gjennomført selv om ordbankordet og ordbokordet er identiske. Det er også en forklaring til hvert ord ettersom det ikke finnes ordbøker på alle språk.

- Substantiv er markert med endelse i bestemt form entall: familie/n, egenskap/en, skiløype/a, innspill/et, eple/t
- Regelrette verb er markert med bøyning i preteritum: utvide, -et, overtale, -te, pleie, -de, betro, -dde
- Uregelrette verb er markert med *uv*. Dersom det er et sammensatt verb, er den delen av verbet som bøyes, markert: overta, ta *uv*
- Dersom ordbankordet er et uttrykk, er dette markert med *uttr*;; *uttr*; ta vare på, ta *uv*

Leksjon 1 Vennskap

Noen intervjuer

egenskap (egenskap/en): kvalitet ved en person (eller ting)
 tar vare på (*uttr*; ta vare på, ta *uv*):
 hjelpe, støtte, passe på
 stellebordet (stellebord/et): et bord babyer ligger på når de blir vasket og stelt
 bakgrunnen (bakgrunn/en):
 opprinnelse, hvor en kommer fra
 har vokst fra hverandre (*uttr*; vokse fra hverandre, vokse, -te): utvikle seg i forskjellige retninger
 selv om (selv om): til tross for
 finner tonen (*uttr*; finne tonen, finne *uv*):
 oppleve en følelse av nærhet og fellesskap
 lytter (lytter/en): en person som lytter (hører på)
 innspill (innspill/et): forslag
 skiløypa (skiløype/a, /n): en «vei» til å gå på ski i
 la merke til (*uttr*; legge merke til, legge *uv*): observere, se
 latteren (latter/en): lyd en lager når en ler
 avstand (avstand/en): distanse
 opplevelse (opplevelse/n): erfaring
 nordpå (nordpå): i nord

hendte (hende, -te): skje
 krise (krise/a, /n): vanskelig situasjon
 kult (kul): bra, stilig
 russetid (russetid/a, /en): tida før en er ferdig med videregående skole (teoretiske fag)
 ektefelle (ektefelle/n): den personen en er gift med
 setter pris på (*uttr*; sette pris på, sette *uv*): være glad for og i, like

Glemte minner

minnes (minnes *uv*): huske
 null og niks (*uttr*; null og niks): ingenting
 sjalu (sjalu): misunnelig
 søvnløs (søvnløs): ikke klare å sove
 lå og vred meg (*uttr*; ligge og vri seg, ligge *uv*): ligge urolig, ikke klare å sove
 gru (gru/a, /en): skrekk
 mon tro (mon tro): kanskje
 bør (burde *uv*): må, bra om en gjør
 vokalist (vokalist/en): person som synger
 regnes som (regne, -et her: passiv): bli sett på som, betraktes som
 platene (plate/a, /n): en disc (LP-plate, CD-plate)
 nominert (nominere, -te): foreslå til en pris

Leksjon 2 Familien

husholdning (husholdning/a, /en): økonomien i ett hjem, for én familie

partnerskap (partnerskap/et): her: to personer av samme kjønn som lever sammen

skilsmisser (skilsmisse/n): når ektepar går fra hverandre

separasjoner (separasjon/en): perioden fra et ektepar går fra hverandre til de er skilt (normalt ett år)

Familien

omsorg (omsorg/a, /en): interesse for, omtanke, pass

ansvar (ansvar/et): forpliktelse

krangel (krangel/en): høylytt diskusjon

irritasjon (irritasjon/en): plage, uvilje
er opptatt av (*uttr*; være opptatt av, være *uv*): være interessert i

arv (arv/en): her: ting en får etter at foreldre eller andre slektninger har dødd
rive i stykker (*uttr*; rive i stykker, rive *uv*): ødelegge

daglig (daglig): hver dag

spredd (spre, *uv*): her: bo langt fra hverandre

kontinenter (kontinent/et): for eksempel Amerika, Afrika, Australia

fosterbarn (fosterbarn/et): et barn som bor hos en annen familie enn sin egen i en periode

adoptivbarn (adoptivbarn/et): et barn som får nye foreldre permanent

surrogatmødre (surrogatmor/a, /en): ei kvinne som bærer fram et barn for betaling

samlivsbrudd (samlivsbrudd/et): to personer som lever sammen, går fra hverandre

foresatte (foresatt): en som har ansvar for et barn (brukes om foreldrerollen i juridisk sammenheng)

utvides (utvide, -et): gjøre større

steforeldre (steforelder/en): mann eller kvinne som lever sammen med far eller mor

stesøsken (stesøsken): barn av steforeldre

halvsøsken (halvsøsken): barn som har samme mor eller far

inngå partnerskap (*uttr*; inngå partnerskap, inngå *uv*): her: formalisere et samliv med en skriftlig kontrakt

Kurt blir grusom

fryktelig (fryktelig): her: veldig

overdriver (overdrive *uv*): gjøre noe større, bedre eller mer enn det som er nødvendig

er så gal etter (*uttr*; være gal etter, være *uv*): her: like veldig godt, være veldig interessert i

misunnelige (misunnelig): sjalu

bart (bart/en): hårvekst mellom munnen og nesa

temmelig (temmelig): ganske
blir nødt til (*uttr*; bli nødt til, bli *uv*): måtte

bestandig (bestandig): alltid

antakelig (antakelig): sannsynligvis, trolig

for sikkert (for sikkert): her: helt sikkert
orke (orke, -et): klare

gidder (gidde *uv*): orke, ha krefter og lyst til

Hva påvirker barnet?

påvirker (påvirke, -et): influere, sette preg på

barneoppdragelse (barneoppdragelse/n): foreldrenes måte å forme barnet på

miljø (miljø/et): her: personer og ting rundt barnet («samfunnet»)

oversikt (oversikt/en): liste, system, disposisjon

oppveksten (oppvekst/en): perioden fra en er barn, til en blir voksen

Gråt og glede

gjør skade (*uttr*; gjøre skade, gjøre *uv*): ødelegge, lage problemer

såre (såre, -et): her: skade psykisk
trøste (trøste, -et): berolige, lindre, hjelpe når en er lei seg

syns synd på (*uttr*; synes synd på, synes *uv*): føle omsorg for, være trist for andre

Når mor eller far ikke strekker til

strekker til (*uttr*; strekke til, strekke *uv*):

være flink, god nok

overta (overta, ta *uv*): ta i besittelse, ta det kan tenkes (*uttr*; det kunne tenkes, kunne *uv*): det er mulig, det kan være avgjør (avgjøre, gjøre *uv*): bestemme fortsatt (fortsatt): ennå, fremdeles, ikke slutt

blir plassert (plassere, -te, her: passiv):

her: bli flyttet til (av andre)

fosterhjem (fosterhjem/met): et midlertidig hjem for barn som ikke kan bo hos foreldrene sine

anke (anke, -et): klage på i det juridiske systemet

Fakta: Barnevernet

etat (etat/en): en avdeling eller instans i offentlig forvaltning

i løpet av (*uttr*; i løpet av): gjennom en periode

bekymret (bekymret): urolig, engstelig tiltak (tiltak/et): handling, aktivitet støttekontakt (støttekontakt/en): en person som får betalt av det offentlige for å være sammen med et barn eller en voksen x antall timer per uke avlastningstiltak (avlastning/a, /en, tiltak/et): noe som blir gjort for å hjelpe personer i en vanskelig situasjon slik at de får fri en liten periode

To historier

juling (juling/a, /en, jule, -te): banke, slå hardt

truet (true, -et): skremme

ba om nåde (*uttr*; be om nåde, be *uv*):

her: spørre fint om å få slippe noe livredd (livredd): veldig redd hjelpsom (hjelpsom): flink til å hjelpe varige mén (*uttr*; varig mén/et): permanent psykisk eller fysisk skade eller problem

i ettertid (*uttr*; i ettertid): etterpå, når man ser tilbake

på høy tid (*uttr*; på høy tid): når man ikke kunne vente lenger

overdose (overdose/n): for mye av et narkotisk stoff eller tabletter

hadde grepet inn (*uttr*; gripe inn, gripe *uv*): gjøre noe med en situasjon

oppdiktet (oppdiktet, diktet opp, -et): fantasere, finne på

varslet (varsle, -et): gi beskjed, melde fra om

Gammel – eldre – eldst

forventet levealder (forvente, -et, levealder/en): så gammel en tror en person vil bli

har økt (øke, -te): vokse, bli flere

nyter (nyte *uv*): liker å gjøre

utfordring (utfordring/a, /en): et problem en ser positivt på å kunne løse

ser for seg (*uttr*; se for seg, se *uv*): tenker, planlegger

aller helst (aller helst): her: det en vil mest, høyeste ønske

tilpasse seg (tilpasse seg, -et): innordne seg, gjøre seg lik

intime (intim): veldig privat, gjerne relatert til kjønnsdeler

velstelt (velstelt): fin og ren

skrøpelig (skrøpelig): dårlig, gammel våke over (våke over, -et): passe på, her:

sitte våken og passe på noen

villige (villig): ha lyst til, være åpen for forhåpentlig (forhåpentlig): kanskje, sannsynligvis, muligens

klare oss selv (*uttr*; klare seg selv, klare, -te): trenger ikke hjelp

for godt (for godt): her: permanent

ta seg av (*uttr*; ta seg av, ta *uv*): passe på, hjelpe

Det er ikke godt å si (*uttr*; være godt å si, være *uv*): Det er vanskelig å vite

Leksjon 3 Bolig og bomiljø

Kjære Kjell

sliten (sliten): trøtt

omstilling (omstilling/a, /en):

forandring, endring

tipper (tippe, -et): gjette

ikke vits å (*uttr*; ikke vits å): ikke noe

poeng i

spandere (spandere, -te): gi, betale for en annen

fælt (fælt): her: mye, veldig

«sov i ro» (-): ørepropper

venner seg til (*uttr*; venne seg til, venne,

-te): å bli vant til, å bli fortrolig med

relasjon (relasjon/en): forhold, forbindelse

forlater redet (*uttr*; forlate redet, forlate

uv): flytte hjemmefra

Mange bor alene

andelen (andel/en): del av, prosent

gradvis (gradvis): litt etter litt

middelaldrende (middelaldrende): halv-

gammel, ikke ung og ikke gammel

trekk ut (*uttr*; trekke ut, trekke *uv*): ta,

her: hente, finne

fordeler (fordel/en): noe positivt

ulemper (ulempe/a, /n): noe negativt

Husholdning og forbruk

budsjettet (budsjett/et): regnskap, overslag

dobling (dobling/a, /en): to ganger, øke

til dobbelt så mye

hjelpemidler (hjelpemiddel/et): redskap,

maskin

Boligmarkedet:

Petter kjøper bolig

investeringen (investering/a, /en): kjøp

som en tror vil være bra for framtida

renter (rente/a, /n): en prosentvis (%) del

av et lån som betales som en «avgift»

til banken

maset (mas/et): strev, gnål

stifter (stifte, -et): starte, opprette, lage

slapp (slippe *uv*): unngå, bli spart for

budrunder (budrunde/n): kamp om

hvem som vil betale mest, høyeste

bud vinner

villa (villa/en): stor enebolig

Fakta: Boliglån

årsinntekt (årsinntekt/a, /en): lønn per år

Bomiljø før og nå

holdt orden i (*uttr*; holde i orden, holde

uv): rydde

tydelige (tydelig): klar

skiller (skille, -te): endre, forandre

bygder (bygd/a, /en): lite stede

var nødt til (*uttr*; være nødt til, være *uv*):

måtte

Visning

visning (visning/a, /en): det at interres-

serte kjøpere får se varen (her: huset)

før de kjøper det

meglerfirma (megler/en, firma/et): en

bedrift som driver med videresalg,

her: av hus

ansvarlig (ansvarlig): voksen, seriøs

radongass (radongass/en): radioaktiv gass

fuktproblemer (fuktproblem/et, fukt/a, /

en): problemer med fuktighet, væske

bakkeplan (bakkeplan/et): på gatenivå,

ikke kjeller

lettvint (lettevint): enkel

lett (lete, -te): søke etter, prøve å finne

leilighetskompleks (leilighetskompleks/

et): bygning med mange leiligheter, et

finere ord for blokk

fikses (fikse, -et, her: passiv): repareres,

ordnes

i god stand (*uttr*; i god stand): i orden

fagfolk (fagfolk): kvalifiserte personer

rør (rør/et): sylinder, ledning: her: vannrør

strøm (strøm/men): elektrisitet

oppussingsobjektene (oppussingsobjekt/

et): gamle boliger som må pusses opp

byggmestre (byggmester/en): bygnings-

arbeidere, snekkere

standard (standard/en): nivå, klasse

beliggenheten (beliggenhet/a, /en): sted

faller for (*uttr*; falle for, falle *uv*): her:

liker

pussig (pussig): merkelig, rar

Leksjon 4 Likestilling

rettferdighet (rettferdighet/a, /en): rett, moralsk og juridisk riktig
 reell (reell): virkelig, faktisk
 innebærer (innebære *uv*): her: bety
 innflytelse (innflytelse/n): påvirkning
 byrder (byrde/n): plikt, noe en må gjøre, men som kan føles vanskelig
 utstyrt med (utstyre, -te): her: ha
 samvittighet (samvittighet/a, /en): en følelse av hva som er rett og galt
 art (art/a, /en): type, slag
 innehas (inneha, ha *uv*, her: passiv): eie, ha

Norge – et likestilt samfunn?

lover (lov/a, /en): en juridisk regel
 formålsparagrafen (formålsparagraf/en, formål/et – paragraf/en): paragraf: et avsnitt i en lov (§), formål: hensikt, mål
 diskriminering (diskriminering/a, /en): forskjellsbehandling på grunn av hudfarge, religion, kjønn, språk eller liknende
 etnisitet (etnisitet/en): minoritet, kulturell eller nasjonal bakgrunn
 optiker (optiker/en): person/butikk som lager, tilpasser (og selger) briller
 studieforberedende fag (forberede, -te, her: presens partisipp, fag/et): fag som forbereder elevene på høyere studier, retning på videregående som gir studiekompetanse
 fagbrev (fagbrev/et): kompetansebevis for et håndverksfag
 service og samferdsel (service/n, samferdsel/en): service: hjelp, betjening – samferdsel: logistikk, transport, administrasjon av ting/personer som flyttes/reiser, her: en retning på videregående
 brudd (brudd/et): her: motsetning, avvik
 det kommer an på (*uttr*; komme an på, komme *uv*): det er avhengig av

argumenter (argument/et): påstand, poeng, moment
 fungere (fungere, -te): virke, tjene
 hektisk (hektisk): travel
 gyldig (gyldig): god nok, kan gjelde

Kjønnsroller

adskilte (adskilt): separat, hver for seg
 snekret (snekre, -et): hamre, lage ting av tømmer/planker
 fordelingen (fordeling/a, /en): deling, ordning
 oppstod (oppstå *uv*): begynne, ta form
 forventet (forvente, -et): vente noe av noen, synes at noen skal gjøre noe
 blandet sement (blande, -et – sement/en): blande: mikse, sement: pulver som blandes med vann og sand og blir til betong når det tørker
 slapp ... unna (*uttr*; slippe unna, slippe *uv*): ikke trenge å gjøre
 strevet (strev/et): vanskelighet, mye arbeid
 byggeklosser (byggekloss/en): for eksempel LEGO eller klosser i tre som skal stables oppå hverandre
 perler (perle/a, /n): rund, liten hard kule som brukes til å lage smykker av, her: i plast
 empatiske (empatisk): med evne til å leve seg inn i andres reaksjoner og følelser
 hevder (hevde, -et): mene veldig sterkt
 forbinder (forbinde *uv*): her: assosiere
 stevnemøtet (stevnemøte/t): «date», den første gangen to som er forelsket, går ut sammen på kino eller på restaurant eller liknende

Mor streiker

hjemmeværende (hjemmeværende): en person som arbeider i eget hus med å rydde, passe barn, lage mat osv.
 ordne opp for (*uttr*; ordne opp for, ordne, -et): arrangere ting for, hjelpe
 skjente (skjenne, -te): kjefte på, irettesette

spille martyr (*uttr*; spille martyr, spille, -te): synes synd på seg selv
 maser (mase, -te): snakke mye til, her: gi mange beskjeder til
 rasjonalisere (rasjonalisere, -te): gjøre mer effektiv, bruke bedre
 snøftet (snøfte, -et): stønne, si «Hmf!»
 kjøret (kjør/et): travel situasjon
 som så ofte før (*uttr*; som så ofte før): mange ganger tidligere
 snufse (snufse, -et): lage en gråtliknende lyd
 glapp det ut av (*uttr*; glippe ut av, glippe *uv*): si noe uten å tenke over det
 begeistret (begeistret): veldig fornøyd
 spisst (spiss): skarp, krass, ergerlig
 vei (veie, -de): her: vippe
 minket (minke, -et): bli mindre/færre av
 la i seg (*uttr*; legge i seg, legge *uv*): forsyne seg mye, være grådig
 rynket (rynke, -et): lage rynker/små streker
 brynene (bryn/et): her: hår som er rett over øynene: øyebryn
 tilføyde (tilføye, -de): legge til
 akter (akte, -et): ha til hensikt å gjøre, planlegge
 kjapt (kjapp): rask
 gløttet (gløtte, -et): titte, se
 uvante (uvant): uvanlig
 godmodig (godmodig): hyggelig, tålmodig
 innretter seg (innrette seg, -et): ordne seg, forberede seg
 gærnt (gærn, *dialekt*): gal, feil
 var ... med på notene (*uttr*; være med på notene, være *uv*): spille med, ikke motsi
 jakt (jakt/a, /en): forfølgelse, sporing
 droppe (droppe, -et): la være å delta på/i
 gikk ... for vidt (*uttr*; gå for vidt, gå *uv*): overdrive, gjøre for mye ut av
 mælet (mæle/t): tale, taleevne
 overtale (overtale, -te): overbevise ved å snakke

Lønn som fortjent?

fortjent (fortjene, -te): premiere, få noe på grunn av noe en har gjort bra

gruer meg (grue seg, -dde): ikke se fram til
 det kan godt være (*uttr*; kunne godt være, kunne *uv*): være mulig
 forbannet (forbannet): veldig sint
 brutto (brutto/en): lønn før skatt
 vel å merke (*uttr*; vel å merke): legg merke til, likevel
 for så vidt (*uttr*; for så vidt): i og for seg, man kan si
 børsmekler (børsmekler/en): en person som arbeider med aksjer
 studielån (studielån/et): penger en har lånt av staten for å kunne studere
 helsevesenet (helsevesen/et): alle som arbeider med helse (sykehus, personell, helsestasjon osv.)
 ansiennitet (ansiennitet/en): antall år en har arbeidet i det aktuelle yrket
 overskudd (overskudd/et): fortjeneste, profitt

Vi har fått barn – men hvem skal være hjemme?

nybakt (nybakt): nettopp blitt
 har råd til (*uttr*; ha råd til, ha *uv*): ha nok penger til
 vordende (vordende): skal snart bli
 gunstige (gunstig): veldig god
 betingelser (betingelse/n): forhold, vilkår
 masse (masse): mye
 personalleder (personalleder/en): sjef med ansvar for personalet (lønn, sykmeldinger osv.)
 personalpolitikk (personalpolitikk/en): betingelser og ordninger for de ansatte
 oppmuntrer (oppmuntre, -et): inspirere, si at noen bør gjøre noe
 utover (utover): her: mer enn
 forholder ... seg til (*uttr*; forholde seg til, forholde *uv*): akseptere og gjøre, adlyde
 arbeidsmiljøloven (arbeidsmiljølov/a, /en, miljø/et): juridisk regel om hvordan arbeidsmiljøet skal være på en arbeidsplass, arbeidsmiljø: rutiner, stemning, rammer for arbeidet på en arbeidsplass
 digger (digge, -et): like veldig godt

Leksjon 5 I fellesskap

trakter etter (*uttr*; trakte etter, trakte, -et): ønske, ville ha
 krøllet (krølle, -et): brette sammen til en liten ball
 tråkket (trakke, -et): sette foten på
 brøler (brøle, -te): rope veldig høyt, skrike

Medborger og medmenneske

dukke opp (*uttr*; dukke opp, dukke, -et): komme
 skiller ... fra (*uttr*; skille ... fra noe, skille, -te): være annerledes enn
 ideal (ideal/et): noe eller noen man ser opp til, beundrer
 solidaritet (solidaritet/en): fellesskap, samhold
 kassadamen (kassadame/a, /n): ekspeditør, butikkmedarbeider
 travle (travel): ha liten tid
 stakk (stakk/en): stav
 ventes (vente, -et, her: passiv): forvente, anse at noe er nødvendig
 troende (troende): en person som tror

Fakta: Statsborger

oppfylt (oppfylle, -te): innfri
 verneplikt (verneplikt/a, /en): militærtjeneste
 innvilget (innvilge, -et): godkjenne
 legger ... i (*uttr*; legge i, legge *uv*): her: forstå med

Mange bekker små ...

bekker (bekk/en): små elver, rennende vann i naturen
 besøksvenn (besøksvenn/en): frivillig arbeid: en som går på besøk
 frigjort (frigjort): fri, uten hemninger
 frivillighetsarbeid (frivillighetsarbeid/et): arbeid uten lønn
 frivillige (frivillig): av fri vilje, fordi man har lyst til det
 beboere (beboer/en): en som bor
 Alzheimer (alzheimer): en sykdom som svekker hjernen

artig (artig): morsom
 gir uttrykk for (*uttr*; gi uttrykk for, gi *uv*): si, fortelle
 yter (yte, -te): gi
 avlaster (avlaste, -et): hjelpe andre
 kvikker opp (*uttr*; kvikke opp, kvikke, -et): våkne opp, livne til
 ordtak (ordtak/et): uttrykk, setning som er kjent

Mobbing

mobbing (mobbing/a, /en): systematisk plaging over tid
 erting (erting/en): tulling, plaging
 kriterium (kriterium/iet): grunnlag, tegn på
 neppe (neppe): trolig ikke, sannsynligvis ikke
 debattert (debattere, -te): diskutere, snakke om
 nettverket (nettverk/et): kontakter, relasjoner
 forbigått (forbigå, *uv*): overse
 tilstrekkelig (tilstrekkelig): nok
 beskyldt (beskyld, -te): gitt skylden for
 baksnakket (baksnakke, -et): si noe bak ryggen på noen, snakke negativt om noen uten at de er til stede
 ryktespredning (ryktespredning/a, /en): si noe som ikke er sant
 fiendtlighet (fiendtlighet/en): uvennskap
 fleipet (fleipe, -et): tulle
 latterliggjort (latterliggjøre, gjøre *uv*): gjøre til latter, le av

På vegne av venner

på vegne av (*uttr*; på vegne av): for kommunal (kommunal): for kommunen
 begravelse (begravelse/n): gravferd, bisettelse
 pårørende (pårørende): familie og venner til den døde
 undertegnes (undertegne, -et, her: passiv): signere, underskrive
 kiste (kiste/a, /n): kasse som den døde begravnes i

forstyrre (forstyrre, -et): uroe
 diktafon (diktafon/en): lydopptaker
 koker litt i topplokket (*uttr*; koke litt i
 topplokket, koke, -te): bli varm i
 hodet, bli stresset
 ta inn over meg (*uttr*; ta innover seg, ta
uv): ta alvorlig, tenke på
 strisvette (strisvette, -et): svette mye
 diskre (diskre): forsiktig, stille
 luesveis (luesveis/en): hårfrisyre etter å
 ha brukt lue
 avdøde (avdøde): person som er død
 avkrefter (avkrefter, -et): si at noe ikke er
 riktig, at noe ikke stemmer

blar (bla, -dde): snu sider i ei bok, bla i
 ei bok
 salmer (salme/n): religiøs sang
 røpe (røpe, -et): avsløre
 knake (knake, -te): lage lyd
 orgel (orgel/et): musikkinstrument
 knirkingen (knirking/en): lyd som for
 eksempel et gammelt tregulv lager
 pipete (pipete): høy og lys
 organisten (organist/en): en som spiller
 orgel
 snek (snike, *uv*): lure, liste
 galleriet (galleri/et): balkong

Leksjon 6 Velferdsstaten

arbeidsløs (arbeidsløs): arbeidsledig,
 uten arbeid
 ender (ende, -te): slutte
 ta vare på (*uttr*; ta vare på, ta *uv*): passe
 på, hjelpe
 evner (evne, -et): klare, være i stand til
 bidrar (bidra *uv*): være delaktig, gi noe
 rikdom (rikdom/men): det at man har
 mye, for eksempel penger, *mots.*
 fattigdom
 fattigdom (fattigdom/men): det at man har
 lite, for eksempel penger, *mots.* rikdom
 aller (aller): absolutt
 innflytelse (innflytelse/n): påvirknings-
 kraft
 blir tatt hensyn til (*uttr*; bli tatt hensyn til,
 bli *uv*): tenke på, lytte til, vise omsorg
 for
 beslutningene (beslutning/a, /en): av-
 gjørelse
 avstemning (avstemning/a, /en): det som
 skjer ved et valg, det at man stemmer
 allmenn (allmenn): for alle
 betraktes (betrakte, -et, her: passiv): se på
 forutsetning (forutsetning/a, /en): vil-
 kår, noe som må være til stede for at
 noe annet skal være mulig
 fungerende (fungerende): som virker
 oppnå (oppnå, -dde): klare å få til,
 lykkes med
 utjevning (utjevning/a, /en): balanse,
 likevekt

innsats (innsats/en): handling, ytelse
 grunnleggende (grunnleggende): basal,
 nødvendig
 samferdsel (samferdsel/a, /en): trans-
 port, logistikk

Velferdsstaten Norge

universelle (universell): som gjelder for
 alle
 adgangen (adgang/en): her: tilgang,
 mulighet for
 omfattende (omfattende): her: stor
 sikre (sikre, -et): ordne, garantere
 forbindes ... med (*uttr*; forbinde med,
 forbinde *uv*, her: passiv): assosieres
 med, knyttes til
 regimer (regime/t): styre
 aktører (aktør/en): deltaker, en som gjør
 eller utfører noe
 begrunn (begrunne, -et): forklare
 årsaken til, gi en forklaring på

Takketale til bestefar!

komme ... til verden (*uttr*; komme til
 verden, komme *uv*): bli født
 slettes ikke (slett(es) ikke): ikke i det
 hele tatt
 grønne lunger (*uttr*; grønne lunger):
 parkområder eller skogliknende
 områder i boligstrøk
 attpåtil (attpåtil): i tillegg
 tilegne meg (tilegne seg, -et): skaffe seg, få

risikere (risikere, -te): ta sjansen på
overvåket (overvåke, -et, her: passiv):
iaktatt, passet på (av politiet)
skryte alt langt opp i skyene (*uttr*; skryte
te ... langt opp i skyene, skryte *uv*):
rose ... veldig mye, bare si positive ting
om ...
skape (skape, -te): lage, danne, her:
skaffe seg

Folketrygden

grunnsteinen (grunnstein/en): hoved-
prinsipp, fundament
pliktige (pliktig): ha plikt til, må gjøre
samordnet (samordne, -et): koordinere,
avpasse for å stemme sammen
ytelser (ytelse/n): her: økonomisk støtte,
utbetaling
forsikring (forsikring/a, /en): garanti,
assurance
tilgang (tilgang/en): åpning, inngang,
mulighet
vedtatt (vedta, *uv*, her: passiv): bestem-
me, avgjøre
betingelser (betingelse/n): vilkår,
grunnlag
forhindre (forhindre, -et): stoppe, hindre
utnytte (utnytte, -et): dra fordel av for å
bedre egen situasjon, misbruke
bevilges (bevilge, -et, her: passiv): her: gi
penger til
frigjøre (frigjøre, *uv*): løse ut, her: selge
for eksempel hus, hytte, dyr bil eller
liknende
tilsvarende (tilsvarende): liknende

Fakta: Nav

arbeidsformidlingskontor (arbeidsfor-
midlingskontor/et): sted der man kan
gå for å søke om eller få hjelp til å
finne arbeid
forvaltning (forvaltning/a, /en): ledelse,
byråkratisk organisasjon under staten
reformen (reform/en): en (politisk)
vedtatt forandring

Pensjon

avtalefestet (avtalefeste, -et): gjøre en
avtale om
stadig (stadig): mer og mer, her: stadig
lenger: lenger og lenger
revidere (revidere, -te): reformere,
gjennomgå
stå i arbeid (*uttr*; stå i arbeid, stå *uv*):
arbeide, være i arbeid
går av (*uttr*; gå av, gå *uv*): her: bli
pensjonist
skjulte (skjule, -te): gjemme, ikke vise
fram
egenandel (egenandel/en): den delen av
en regning som en må betale selv

Einar Gerhardsen

fordele (fordele, -te): dele ut, vekte og
gjøre rettferdig

Hvordan finansieres velferdsstaten?

avgift (avgift/a, /en): skatt på en vare
eller tjeneste
næringen (næring/a, /en): en del av den
økonomiske aktiviteten i et samfunn
(næringsvei)
kreve (kreve, -de): ville ha, forlange
adferden (adferd/a, /en): oppførsel,
vaner, handlemåte
drivstoff (drivstoff/et): for eksempel
diesel eller bensin
vedlikeholde (vedlikeholde *uv*): reparere
ved behov, ikke la forfalle
utfører (utføre, -te): gjøre
merverdiavgift (merverdiavgift/a, /en):
skatt på varer og tjenester, mva.
virksomhet (virksomhet/a, /en): aktivi-
tet, her: firma, selskap
ett fett (*uttr*; ett fett): det spiller ingen
rolle
snyltere (snylter/en): parasitt

Leksjon 7 Utdanning

i redsel for (*uttr*; i redsel for): når man er redd for noe
 gnist (gnist/en): den minste delen av en flamme
 anser seg (*uttr*; anse seg, se *uv*): regne for, se på som

Saynab: min historie

utøvde (utøve, -de): praktisere
 afrofrisyrer (afrofrisyre/n): afrikansk hårfrisyre
 hårruller (hårrull/en): ruller som lager krøller i håret
 antipermanenten (antipermanent/en): kjemisk behandling som fjerner krøller
 krusete (krusete): krøllete
 skalv (skjelve *uv*): riste
 sjokk (sjokk/et): voldsom overraskelse (negativt ladet)
 pult (pult/en): skrivebord
 mumlet (mumle, -et): snakke uklart
 var fra meg av skrekk (*uttr*; være fra seg av skrekk, være *uv*): være veldig redd
 fylldige (fyldig): her: med former, runde
 rare (rar): merkelig

Obligatorisk grunnskole

kroppøving (kroppøving/a, /en): gymnastikk

Videregående skole

skaffer (skaffe, -et): få tak i
 fordypning (fordypninga, /en): spesialisering, det å finne ut mer om
 realfag (realfag/et): naturfag, matematikk
 en rekke (*uttr*; en rekke): her: mange

Livet på videregående skole

artigste (artig): morsom
 tekstiler (tekstil/en, /et): stoff, tøy
 framføring (framføring/a, /en): presen-tasjon
 bedømme (bedømme, -te): avgjøre
 innimellom (innimellom): av og til, noen ganger
 utplassert (utplassere, -te): her: ha praksis på et arbeidssted

Grunnskole og videregående utdanning i voksen alder

moduler (modul/en): del, komponent
 fullstendig (fullstendig): helt, komplett
 vitnemål (vitnemål/et): bevis, dokumentasjon
 realkompetanse (realkompetanse/n): det du faktisk kan (men du mangler dokumentasjon)

Universiteter og høyskoler

grunnlagt (grunnlegge *uv*): starte institusjoner (institusjon/en):
 her: lærested
 bredde (bredde/n): variasjon
 doktorgrader (doktorgrad/en): ph.d.
 oppnå (oppnå, -dde): få, skaffe, erverve

Fakta: Lånekassen

opprettet (opprette, -et): starte, etablere
 forbeholdt (forbeholde *uv*): reservere for månedlige (månedlig): hver måned
 omgjøres (omgjøre *uv*): endre til

Leksjon 8 Arbeid

satse på (*uttr*; satse på, satse, -et): velge, gå inn for
 tilfredsstillende (tilfredsstille, -te): fylle, glede, være bra nok for
 ork (ork/et): strev, vanskelighet, noe som oppleves tungt
 slaveri (slaveri/et): ufrihet

gjøre karriere (*uttr*; gjøre karriere, gjøre *uv*): bruke mye tid på jobben, få personlig suksess i jobben
 grunner (grunne, -et): tenke, fundere
 stunder ... til (*uttr*; stunde til, stunde, -et): begynne, komme, ta til

snipp, snapp, snute (*uttr*; snipp, snapp, snute): slutt på noe, frase som brukes ved slutten av eventyr
 innbille deg (innbille seg, -te): tro om seg selv (negativt ladet)
 bryr seg om (*uttr*; bry seg om, bry, -dde): tenke på, være glad i

Stilling ledig

vedovner (vedovn/en): ved: tre som er delt opp til å tenne opp ild med, vedovn: ovn til å lage et lite bål i
 varmempumper (varmepumpe/a, /n): et elektrisk apparat som gjør kald luft om til varm luft og sender den varme luften inn i huset
 i det siste (*uttr*; i det siste): den senere tiden, nokså nylig
 nisjebutikk (nisjebutikk/en): en butikk som handler innenfor en smal del av et marked, spesialisering på én eller flere liknende varer/tjenester
 utvidet (utvide, -et): gjøre større
 være innstilt på (*uttr*; være innstilt på, være *uv*): være forberedt på
 ta i et tak (*uttr*; ta i et tak, ta *uv*): gjøre en innsats, arbeide ekstra
 eventuelt (eventuelt): muligens, kanskje
 trakteren (trakter/en): her: forkortelse av «kaffetrakter», maskin som lager kaffe
 utlysningsteksten (utlysningstekst/a, /en): tekst i en annonse for en ledig stilling
 formuleres (formulere, -te, her: passiv): velge ord, uttrykke
 egnethet (egnethet/a, /en): det å være riktig for, å passe bra
 relevant (relevant): aktuell, viktig
 nøler (nøle, -te): være usikker
 nisjebedrift (nisjebedrift/en):
 se *nisjebutikk*
 fordel (fordel/en): noe som er ekstra bra ved en person/sak/ting
 stå på-vilje (*uttr*; stå på-vilje/n): ønske om å gjøre/yte noe ekstra, ikke ville gi opp

CV og jobbsøknad

oppdatert (oppdatere, -te): aktuell, ny
 vedlegg (vedlegg/et): her: ekstra dokumenter som følger et brev

dokumenteres (dokumentere, -te): presentere bevis for, legge fram papirer på
 pinlige (pinlig): flau, uheldig
 potensiell (potensiell): mulig
 i ferd med (*uttr*; i ferd med): på vei til, holder på
 fleksibel (fleksibel): her: villig til å skifte mening, lytte til andre

Fakta: Arbeidssøking

bekjente (bekjent/en): ikke venner, men personer en kjenner til og hilser på når en treffer dem
 lever (levere, -te): gi, gi fra seg
 referanser (referanse/n): henvisning, her: en person som kan gi en muntlig attest om en annen person
 sett deg inn i (*uttr*; sette seg inn i, sette *uv*): lære om, bli kjent med
 pågående (pågående): usjenert, hissig, energisk (negativt ladet)

Rett til, plikt til – og mulighet for

godtgjøring (godtgjøring/a, /en): kompensasjon
 overtid (overtid/a, /en): når en arbeider utover vanlig arbeidstid
 permisjoner (permisjon/en):
 fri fra jobben (med eller uten lønn)
 i henhold til et reglement
 prosedyre (prosedyre/n): framgangsmåte
 på forhånd (*uttr*; på forhånd): før, i forkant av
 i forbindelse med (*uttr*; i forbindelse med): i sammenheng med
 akutt (akutt): øyeblikkelig, det haster, ikke forutsett
 dødsfall (dødsfall/et): det at noen har dødd
 melde fra (*uttr*; melde fra, melde, -te): gi beskjed
 sykefravær (sykefravær/et): når man er borte fra jobb på grunn av sykdom
 så snart (*uttr*; så snart): med en gang man har mulighet for
 er preget av (*uttr*; være preget av, være *uv*): være merket av, være påvirket av

er ... avhengig av (*uttr*; være avhengig av, være *uv*): her: må lytte til, må ta hensyn til
 med blide øyne (*uttr*; med blide øyne): se positivt på noe, være glad for for øvrig (for øvrig): ellers, utenom dette
 avvikle (avvikle, -et): avslutte, legge ned

Fakta: Arbeidstid

særlig (særlig): spesielt, i høy grad

Fakta: Tariffavtaler

parter (part/en): her: side i en sak
 bransje (bransje/n): del av markedet, fagområde
 reforhandles (reforhandle, -et, her: passiv): ha en ny forhandling

Fakta: Fagforeninger

hovedsammenslutning (hovedsammen-slutning/a, /en): en overordnet samling av flere aktører
 partipolitisk (partipolitisk): ifølge et politisk parti
 bånd (bånd/et): her: fellesskap
 skolering (skolering/a, /en): opplæring
 rabatt (rabatt/en): avslag i pris
 til nytte (*uttr*; til nytte): være nyttig, brukbar

Fakta: Arbeidsgiver-organisasjoner

sektor (sektor/en): område, del

Nordmenn og arbeid

primærnæringer (primærnæring/a, /en): den mest grunnleggende næringsveien, den som skaffer mat
 sekundærnæringer (sekundærnæring/a, /en): de bransjene som bearbeider produktene fra primærnæringen
 tertiærnæringer (tertiærnæring/a, /en): servicejobber
 råvarer (råvare/a, /n): produkt som er grunnlag for videre bearbeiding
 bearbeider (bearbeide, -et): behandle, lage noe mer av
 betegnelsen (betegnelse/n): navn omfatter (omfatte, -et): gjelde for
 formidler (formidle, -et): her: gir videre

forskning (forskning/a, /en): vitenskapelig undersøkelse

Hva er HMS?

arbeidsfelt (arbeidsfelt/et): arbeidsområde
 kravene (krav/et): fordring, plikt, ordre
 profesjon (profesjon/en): yrke
 foregår (foregå, gå *uv*): skje, hende
 styringssystemer (styringssystem/et): kontrollsystem
 ergonomi (ergonomi/en): læren om riktig sittestilling, kroppsslitasje osv.
 avfallshåndtering (avfallshåndtering/a, /en): måte å behandle søppel på, for eksempel ved sortering av avfall
 beredskap (beredskap/en, /et): forberedelse, sikkerhetssystemer
 sykefraværsoppfølging (sykefraværsoppfølging/a, /en): det å ta vare på og støtte folk som er borte fra jobb på grunn av sykdom
 verneombud (verneombud/et): representant for de ansatte i HMS-saker
 vernerunder (vernerunde/n): kontrollering av situasjonen for HMS på en arbeidsplass
 mangler (mangel/en): noe som ikke er der, men som skulle ha vært der
 i utgangspunktet (*uttr*; i utgangspunktet): grunnleggende, i og for seg
 er avhengig av (*uttr*; være avhengig av, være *uv*): her: komme an på
 behov for (*uttr*; behov for): trenge
 har plikt til å (*uttr*; ha plikt til å, ha *uv*): må gjøre, det er obligatorisk
 medvirke til (*uttr*; medvirke til, virke, -et): bidra til, delta, være med på og bli lyttet til
 melde fra (*uttr*; melde fra om, melde, -te): gi beskjed
 virke (virke, -et): fungere
 angiver (angiver/en): en som sladrer om noe til en høyere instans (negativt ladet)
 ivaretatt (ivaretatt): passet på, tatt hånd om
 legge ... vekt på (*uttr*; legge vekt på, legge *uv*): understreke

sette seg inn i (*uttr*; sette seg inn i, sette *uv*): lære seg om, undersøke
 legge til rette for (*uttr*; legge til rette for, legge *uv*): lage et godt grunnlag for, initiere
 medvirkning (medvirkning/a, /en): deltakelse (se *medvirke til*)
 på verdensbasis (*uttr*; på verdensbasis): over hele verden
 bærekraftig (bærekraftig): at en handling ikke skader miljøet og naturen
 innebærer (innebære, bære *uv*): her: bety

stiller krav til (*uttr*; stille krav til, stille, -te): kreve, forlange
 tappe (tappe, -et): ta fra
 fargepatronene (fargepatron/en): her: en slags eske med fargepulver til bruk i kopimaskin
 voksklump (voksklump/en): voks: talg, stearin – klump: en liten «ball»
 smelter (smelte, -et): renne bort, bli flytende
 avgir (avgi, gi *uv*): produsere, gi, lage
 påvirkning (påvirkning/a, /en): innflytelse over

Leksjon 9 Medier og massekommunikasjon

er ... tilbøyelige til (*uttr*; være tilbøyelig til, være *uv*): ha en tendens til
 frykter (frykte, -et): være redd for

Oldemor leser avisa ...

tvil (tvil/en): usikkerhet

... men farmor sender MMS ...

abonnere (abonnere, -te): få regelmessig holde seg oppdatert (*uttr*; holde seg oppdatert, holde *uv*): være informert
 tabloidavis (tabloidavis/a, /en): løssalgsavis, ei avis som ofte har en sensasjonell sak på forsida
 lørdagsbilaget (lørdagsbilag/et, bilag/et): bilag som kommer med lørdagsavisa, bilag: vedlegg

... og far bruker bare Internett

legger ... det ut (*uttr*; legge noe ut, legge *uv*): publisere
 avslappende (avslappende): rolig, behagelig
 fora (forum/et): samfunn, her: nettsamfunn, gruppe på nettet
 stråling (stråling/a, /en): skadelige (radioaktive) impulser
 begrense (begrense, -et): kontrollere omfanget av

Radioen under krigen

geipet (geipe, -et): rekke tunge
 motstandskamp (motstandskamp/en): kamp mot en okkupant eller undertrykke (positivt ladet)
 sendinger (sending/a, /en): her: overføring på radio

Har dere TV?

dubbet (dubbe, -et): legge lyd på/over
 høydepunkt (høydepunkt/et): klimaks
 føljetong (føljetong/en): serie
 episodene (episode/n): én av mange
 utall (utall): mange

Fakta: Lisens

utgjør (utgjøre, gjøre *uv*): danne, være
 terminer (termin/en): del, periode
 omdiskutert (omdiskutere, -te): snakke om, debattere
 bredden (bredde/n): utvalget, variasjonen
 tilhengerne (tilhenger/en): støttespiller

Mamma, kan jeg få komme på Facebook?

såpass (såpass): ganske, tilstrekkelig
 innføre (innføre, -te): lage

Halfdan jobber som journalist i ei lokalavis

fordelt (fordele, -te): distribuere, dele ut
 tips (tips/et): hint, opplysning

kilder (kilde/n): det som noe kommer fra, begynnelse
 hemmelige (hemmelig): anonym, fortrolig
 troverdig (troverdig): pålitelig, trygg, sikker
 agenda (agenda/en): plan, hensikt
 ber (be *uv*): spørre
 tomt (tomt/a, /en): areal, terreng
 leserbrev (leserbrev/et): innlegg i en debatt gjennom brev til ei avis
 sårende (sårende): som sårer, som gjør vondt (her: psykisk)
 trusler (trussel/en): advarsel
 sladder (sladder/en): fortelle negative ting om en som ikke er til stede og kan si imot
 forsøplet (forsøple, -et): gjøre skitten og uren
 redigert (redigere, -te): organisere, kontrollere

Fakta: Aviser

ideologisk (ideologisk): ifølge en ideologi; en oppfatning av hvordan samfunnet bør være

Vær Varsom-plakaten

grunnelementer (grunnelement/et): basis, fundament
 ivaretar (ivareta *uv*): passe på, skjøtte, ta hensyn til
 hindre (hindre, -et): stoppe
 adgang til (*uttr*; adgang til, adgang/en): tilgang til, mulighet for
 avdekke (avdekke, -et): avsløre
 overgrep (overgrep/et): forbrytelse mot en person
 forsømmelser (forsømmelse/n): det at man lar være å gjøre det man skal, unnsuntning

Leksjon 10 Norge før og nå

Odd Børretzen

illustratør (illustratør/en): en som lager tegninger, for eksempel til en tekst
 oversetter (oversetter/en): translatør
 særegne (særegen): spesielle
 humor (humor/en): evne til å le, det en ler av, morsomhet
 filmatisert (filmatisere, -te): lage film av
 sprettert (sprettert/en): slynge, et slags kastevåpen for småstein eller liknende

Min barndoms verden

besto av (*uttr*; bestå av, stå *uv*): være laget av, være sammensatt av
 neger (neger/en): tidligere betegnelse på person med afrikansk avstamning (brukes ikke lenger, negativt ladet)
 myrdet (myrde, -et): drepe
 henrettet (henrette, -et): drepe etter autorisasjon
 så vidt jeg husker (*uttr*; så vidt ... husker, huske, -et): slik (som) ... husker
 overnattet (overnatte, -et): sove over hos noen, ikke sove hjemme
 vedfyrt (vedfyrt): brukt ved til å fyre med, (fyre, -te): varme opp ved hjelp av ild

dampbåt (dampbåt/en): en båt som drives av vanndamp
 postmesteren (postmester/en): sjefen for postkontoret
 viste det seg (vise seg, -te): her: erfare, få vite
 visstnok (visstnok): muligens, antakelig, trolig
 vekst (vekst/en): det å vokse
 fotsid (fotsid): som rekker helt til føttene
 eksotisk (eksotisk): spesiell, utenom det vanlige
 gilde (gilde): greie, snille
 ete (ete *uv*): spise
 gjerne (gærn, *dialekt*): gal
 mislikte (mislike, -te): ikke synes om, ikke like
 regnet (regne, -et): her: se på noen som, mene noe om noen
 upålitelige (upålitelig): ikke til å stole på
 henfalle til (*uttr*; henfallen til): pleier å gjøre (negativt ladet)
 vesle (vesle): lille
 nissen (nisse/n): en skikkelse i norsk folketro
 glaset (glas/et): vindu

glåpte (glåpe, -te, *dialekt*): kikke, se på
tasse (tass/en): en liten fyr
det var ikke så farlig (*uttr*; være så farlig,
være *uv*): her: det gjorde ikke noe

Innvandring og utvandring før ...

omfattende (omfattende): betydelig,
stor, gjelder mange
resten av (*uttr*; resten av): det som er
igjen
med mindre (med mindre): unntatt hvis
embetsmenn (embetsmann/en): statsan-
satt, ofte akademisk utdannet
forsørge (forsørge, -et): ha økonomisk
ansvar for
gruver (gruve/a, /n): kanal under jorda
der en kan finne for eksempel gull,
sølv eller kobber
avtok (avta, ta *uv*): minske, gå ned, bli
mindre
levestandard (levestandard/en): økono-
misk livskvalitet
større grad av (*uttr*; større grad av): mer
av, vanligere
vendte ... tilbake (*uttr*; vende tilbake,
vende, -te): returnere

Brev fra Amerika

etterlyste (etterlyse, -te): søke, be om
råder (råde, -et): gi råd til, fortelle noen
hva de bør gjøre
forlate (forlate *uv*): reise fra
etterforsket (etterforske, -et, her: pas-
siv): undersøke (en forbrytelse)
utnevner (utnevne, -te): gi en posisjon
til, velge, innstille
pøbelen (pøbel/en): bande, ramp, mobb
maskekledd (maskekledd): som har på
seg maske
bevæpnede (bevæpnet): som har våpen
stormer (storme, -et): løpe fram uten
å ta hensyn
binder (binde *uv*): sette fast med tau
sleper (slepe, -te): dra
løkke (løkke/a, /n): ring av tau
henger (henge, -te): her: ta liv av ved å
legge en løkke om halsen og dra opp
slik at nakken knekker
min skaper (*uttr*; min skaper): min Gud

flid (flid/en): nøyaktighet
strevsomhet (strevsomhet/-a, /en): det å
streve, arbeide mye
slet (slite *uv*): her: arbeide hardt
inntektssorger (inntektssorg/a, /en, sor-
g/a, /en): økonomiske bekymringer,
sorg: tristhet, fortvilelse
edruelig (edruelig): som pleier å være
edru, som ikke pleier å drikke alkohol
vandel (vandel/en): rulleblad

... og innvandring og utvandring nå

oversikt (oversikt/en): her: plansje, pre-
sentasjon
familiegjenforening (familiegjenforen-
ing/a, /en): det å få komme sammen
med familien igjen, her: juridisk
grunnlag for oppholdstillatelse
utgjorde (utgjøre, gjøre *uv*): være, forme

Nordmenn på Gran Canaria

oppholder seg (oppholde seg *uv*): være,
befinne seg
fastboende (fastboende): som har
permanent bolig
tilhørighet (tilhørighet/a, /en): det å føle
seg hjemme et sted
distansere seg (distansere seg, -te): ta
avstand fra
figurene (figur/en): skikkelse, personer
borgere (borger/en): innbygger
(se leksjon 6: *statsborger*)
oppfatninger (oppfatning/a, /en): mening
opptre (opptre *uv*): oppføre seg,
fremføre
ekskluderer (ekskludere, -te): utelukke,
stenge ute
kunstig (kunstig): ikke ekte
understreker (understreke, -et): legge
vekt på, framheve
må se til å (*uttr*; måtte se til å, måtte *uv*):
faktisk gjøre, få fart på
blir oppfattet av (*uttr*; bli oppfattet av,
oppfatte, -et): bli sett på, tenke om

Norge i krig

nøytralt (nøytral): upartisk
opptakten (opptakt/en): starten,
begynnelsen

angrep (angripe *uv*): overfalle
 motstand (motstand/*en*): forsvar, vern
 okkupasjon (okkupasjon/*en*): erobring, annekasjon
 aktuelt (aktuell): her: mulig
 kystfort (kystfort/*et*): fort: festning, militær forsvarsstasjon, her: ved kysten
 delta (delta, ta *uv*): bidra, medvirke til
 forsinket (forsinket): upresis, for sein
 kapitulere (kapitulere, -te): overgi seg
 statskupp (statskupp/*et*): det å ta makten i et land ved militær hjelp
 slo hardt ned på (*uttr*; slå hardt ned på): gi en sterk reaksjon på
 etablert (etablere, -te): oppbygget, fast, velfungerende
 fluktruter (fluktrute/*a*, /*en*, flukt/*a*, /*en*): vei å flykte
 bombeangrep (bombeangrep/*et*): det å angripe (overfalle) noen med sprengstoff (TNT)
 brøt ut (*uttr*; bryte ut *uv*): starte, ta til
 tok ... initiativ til (*uttr*; ta initiativ til, ta *uv*): ønske å begynne med
 konsentrasjonsleirer (konsentrasjonsleir/*en*): oppbevaring av fanger under en krig, under andre verdenskrig spesielt brukt for å henrette mange mennesker om gangen, eller til arbeid
 stilt for retten (*uttr*; stille for retten, stille, -te): føre en rettssak mot, gi rettergang
 vært involvert i (*uttr*; være involvert i, være *uv*): delta i
 skeptiske (skeptisk): kritisk, mistenksom

Naturressurser i Norge

tømmer (tømmer/*et*): trevirke
 høste (høste, -et): få avling
 drevet med (*uttr*; drive med, drive *uv*): gjøre, holde på med
 omfang (omfang/*et*): grad, mål, størrelse
 dyktige (dyktig): flink
 skipsflåte (skipsflåte/*n*): antall skip en nasjon har
 forvaltet nøye (*uttr*; forvalte nøye, forvalte, -et): passe godt på, følge nøye med på

redskapen (redskap/*en*, /*et*): verktøy, hjelpemidler for å utføre et arbeid
 turbiner (turbin/*en*): en motor som omdanner ulike typer kraft til elektrisitet
 frakte (frakte, -et): ta med seg, transportere
 kraftkrevende (kraftkrevende): som bruker mye elektrisitet
 fosser (foss/*en*): vannfall
 aluminium (aluminium/*en*, /*et*): grunnstoff med kjemisk navn Al
 vindmøller (vindmølle/*a*, /*en*): maskin som lager kraft av vind
 vindkraft (vindkraft/*a*, /*en*): potensiell elektrisk kraft som kan hentes ut av vind
 miljøvennlig (miljøvennlig): bra for naturen, bærekraftig

Norges oljehistorie

like før (*uttr*; like før): rett før, like i forkant av
 hendelse (hendelse/*n*): episode, begivenhet
 takket være (*uttr*; takket være): på grunn av, noens fortjeneste
 investeringer (investering/*a*, /*en*): pengeinnsats
 ruger (ruge, -et): for eksempel ligge på egg, her: sitte på, ikke gi fra seg
 havrettseksperten (havrettsekspert/*en*): en som er spesialist på juridiske regler for områder på og under havet
 uforholdsmessig (uforholdsmessig): mer enn rimelig
 kontinentalsokkelen (kontinentalsokkel/*en*): område under vann i Nordsjøen
 tilskrives (tilskrive *uv*, her: passiv): forklares med
 tilfældighet (tilfældighet/*a*, /*en*): slump, (lykke)treff
 værhardt (værhard): med mye dårlig vær
 djupt (djup): dyp, ikke grunn
 utvinne (utvinne, vinne *uv*): ta ut av, hente fram
 i spissen for (*uttr*; i spissen for): ha ledelsen, være først

sokkel (sokkel/en): for eksempel det noe står på, her: område under vann
teknologiledende (teknologiledende): som har den beste teknologien

Nordmenn flest er positive til oljå

oljå (*dialekt*): olja

har et godt inntrykk av (*uttr*; ha et godt inntrykk av, ha *uv*): tro godt om, være positiv til

inntrykk (inntrykk/et): bilde, begrep, fornemmelse av

undersøkelse (undersøkelse/n): inspeksjon, kontroll, studium, analyse

andelen (andel/en): del av

samtlige (samtlige): alle

anerkjenner (anerkjenne, -te): akseptere, godkjenne

hjernevasking (hjernevasking/a, /en): indoktrinering

fornybar (fornybar): som kan brukes igjen, miljøvennlig, bærekraftig
perspektivet (perspektiv/et): oversikt, innsikt, mulighet

Fakta: Oljefondet

etableringen (etablering/a, /en):

oppstart, grunnlegging

plasseringer (plassering/a, /en): plass,

lokalisering, det å ha noe på et sted

verdipapirer (verdipapir/et): for eksempel en aksje eller en bankremisse

utarbeidet (utarbeidet): laget

begrensninger (begrensning/a, /en):

avgrenset mulighet, restriksjon

livsstilsendringer (livsstilsendring/a,

/en): forandring i måten en lever på

er ... villig til (*uttr*; være villig til, være *uv*): ha vilje til, gå med på

Leksjon 11 Kulturelle uttrykk

spontane (spontan): impulsiv, umiddelbar, ikke gjennomtenkt

kjensgjerning (kjensgjerning/a, /en): vanlig kunnskap, noe alle vet

Fakta: Kultur

elitene (elite/n): henviser til gammel klassedeling av samfunnet; den gruppen som hadde høyest utdanning, mest dannelse (og ofte mest penger og makt)

utbredelse (utbredelse/n): utstrekning, popularitet

Fakta: Folkediktning

sjangrene (sjanger/en): teksttype, for eksempel roman, eventyr eller avisartikkel

Et folkeeventyr: Ikke kjørende og ikke ridende

vel forlikt (*uttr*; vel forlikt): enige om

friste (friste, -et): her: prøve

byggkorn (byggkorn/et): et korn: det frøet som man sår for å dyrke korn, korn:

til å lage mel av, finnes i ulike typer:

bygg, hvete, rug, havre, mais osv.

bet (bite *uv*): bruke tennene

fastende (fastende): som ikke har spist

sauebukk (sauebukk/en): hannsau

slepte (slepe, -te): dra, trekke

subbet (subbe, -et): tusle, ikke gå

skikkelig

skjellet (skjell/et): her: overgang

spetakkel (spetakkel/et): bråk, uro

styren (styr/en, /et): bråk, uro

vred (vri *uv*): snu

moralen (moral/en): etisk retningslinje

Fakta: De fire store – og Amalie Skram

samtiden (samtid/a, /en): samme

tidsepoke

betydningsfull (betydningsfull): av stor betydning

Faderen

hvorom (*foreldet uttrykk*): som det skal fortelles om

mektigste (mektig): med mye makt

prestegjeld (prestegjeld/et): kirkekrets
 vil ha ham over dåpen (*foreldet uttrykk*): vil døpe ham
 fadderne (fadder/en): formelt vitne til dåp
 dreide (dreie, -de): snu, vende på
 huen (*dialekt*; hue/a, /n): lue
 velsignelse (velsignelse/n): godkjenning
 (her: fra Gud)
 du holder deg godt (*uttr*; holde seg godt, holde *uv*): se ung og flott ut
 ærend (ærend/et): gjøremål, oppgave
 konfirmeres (konfirmere, -te): bekrefte
 dåpen (kristen tradisjon)
 mannsterk (mannsterk): med mange menn
 begjære lysning (*uttr*; begjære lysning, begjære, -te): avtale bryllup, offentliggjøre vielsesdato
 intet (intet): ikke noe
 toften (tofte/a, /n): sete i båt
 pletten (plett/en): sted, punkt
 sunket (synke *uv*): gå til bunns, gå ned
 brast (briste *uv*): sprekke, knekke, knuse
 atter (atter): igjen
 soknet etter (sokne, -et): lete etter
 hin dag (*foreldet uttrykk*): forleden dag, den dagen
 rusle (rusle, -et): gå sakte
 famle (famle, -et): lete etter, opptre usikkert
 varsomt (varsom): forsiktig
 trådte (trå *uv*): trakke, ta steg
 legat (legat/et): fond, stiftelse
 halvten (*dialekt*): halvparten, 50 prosent
 hva vil du ta deg for (*uttr*; ta seg for, ta *uv*): her: hva vil du gjøre

Berlinerpoplene

bredere (bred, her: absolutt komparativ): større, mer vidtrekkende
 trilogi (trilogi/en): en serie på tre bøker eller filmer
 siden (siden): her: seinere, etterpå
 slag (slag/et): hjerneblødning (hjerne-slag) eller infarkt (hjerteslag)
 begravelsesbyrå (begravelsesbyrå/et): et firma som arrangerer begravelser
 dekoratør (dekoratør/en): en person som dekorerer; pynter, arrangerer, ordner
 innlagt (innlagt): her: være på sykehus
 verket (verke, -et): gjøre vondt
 parkas (parkas/en): en sid, tykk jakke
 likedan (likedan): lik, på samme måte
 hufset (hufse, -et): grøsse
 omstendelige (omstendelig):
 her: innviklet, langsam, tung
 trøndersken (trøndersk/en): dialekt fra Trøndelag
 snålt (snål): rar, merkelig
 snakket det bort (*uttr*; snakke noe bort, snakke, -et): skifte tema, begynne å snakke om noe annet
 behøver (behøve, -de): trenge
 rettet ryggen (*uttr*; rette ryggen, rette, -et): sette seg opp, sitte rett
 purka (purke/a, /en): hunngris
 kullet (kull/et): her: avkom
 ful (ful): slem, gal, ondskapsfull

«Mitt lille land»

vidder (vidde/a, /en): fjellplatå, slette på fjellet
 karrig (karrig): skrin, vanskelig å dyrke
 tyst (tyst): stille